

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MADEN OCAĞINDA ÖLÜMLÜ İŞ KAZASINA TANIKLIK ETMİŞ MADEN
İŞÇİLERİNİN SOSYAL DESTEK MEKANİZMALARININ İNCELENMESİ-
SOMA ÖRNEĞİ**

GÜLER AYDIN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. ŞEYDA YILDIRIM

MANİSA-2016

REPUBLIC OF TURKEY
CELAL BAYAR UNIVERSITY
INSTITUTE OF HEALTH SCIENCES

**INVESTIGATION OF MINEWORKERS' HAS WITNESSED DEADLY
WORK ACCIDENT IN MINE SOCIAL SUPPORT MECHANISMS- SOMA
EXAMPLE**

GÜLER AYDIN

MASTER'S THESIS

SOCIAL WORK DEPARTMENT

SUPERVISOR:

ASSISTANT PROFESSOR ŞEYDA YILDIRIM

MANİSA 2016

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilemeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışım olmadığını beyan ederim.

Güler AYDIN

TEŐEKKÖR

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Dünyada Gözlenen Afet Türleri	8
Tablo 2: İş Kazası/Meslek Hastalığı Geçiren Sigortalı Sayılarının Ekonomik Faaliyet Sınıflaması, 2013.....	12
Tablo 3: 13 Mayıs - 6 Kasım 2014 Tarihleri Arasında Türkiye’de Yaşanmış Maden Kazaları	15
Tablo 4: Müdahale Evresi Kapsamındaki Çalışmalar.....	27
Tablo 5: Maden İşçilerinin Yaş Dağılımı	45
Tablo 6: Maden İşçilerinin Medeni Durumuna İlişkin Dağılım	45
Tablo 7: Maden İşçilerinin Çocuk Sayılarına İlişkin Dağılım.....	46
Tablo 8: Maden İşçilerinin Eğitim Durumlarına İlişkin Tablo	46
Tablo 9: Maden İşçilerinin Aile Yapısına İlişkin Tablo	46
Tablo 10: İşçilerin Madende Çalışma Sürelerine İlişkin Tablo	47
Tablo 11: Psikososyal Destek Hizmeti Almaya İlişkin Tablo	79

1. ÖZET	1
2. SUMMARY	3
3. GİRİŞ	4
4. GENEL BİLGİLER	6
4.1. AFET TANIMI VE TÜRLERİ	6
4.1.1. Afet Türleri	7
4.1.1.1. Maden Kazası	10
4.1.1.1.1. Maden Kazası İstatistikleri	11
4.1.1.2. Türkiye'deki Büyük Maden Kazaları	12
4.1.2. Afetin Etkileri	16
4.1.3. Afetten Etkilenenler	17
4.1.3.1. Bireylerde Afete Karşı Gösterilen Genel Tepkiler	18
4.1.3.2. Maden Kazasına Gösterilen Tepkiler	20
4.1.4. Afet Etkinliklerinin Dönemleri	22
4.2. AFET VE SOSYAL HİZMET	24
4.2.1. Krize Müdahale	27
4.2.2. Sosyal Hizmette Sistem Yaklaşımı	29
4.2.3. Sosyal Destek	36
4.2.4. Psikososyal Destek	39
5. GEREÇ VE YÖNTEM	42
5.1. Araştırmanın Amacı	42
5.2. Araştırmanın Tipi	42
5.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	43
5.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	43
5.5. Araştırmanın Yöntemi	43
6. BULGULAR	45
6.1. Sosyodemografik özellikler	45
6.1.1. Cinsiyet	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
6.1.2. Yaş	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
6.1.3. Medeni Durum	45
6.1.4. Çocuk Sayısı	46
6.1.5. Eğitim Durumu	46

6.1.6.	Aile Yapısı	46
6.1.7.	Madende Çalışma Süresi	47
6.2.	Yaşanan ailevi sorunlar	47
6.2.1.	Aşırı sinirlilikten kaynaklanan ailevi sorunlar	48
6.2.2.	Maddi yetersizlikten kaynaklanan ailevi sorunlar	50
6.2.3.	.Ailevi sorunlarla başetme yöntemleri	50
6.2.3.1.	Profesyonel destek	51
6.2.3.2.	Sosyal destek	51
6.2.3.3.	Ailevi sorunlarda sosyal destek alan katılımcıların destek alma yöntemleri	53
6.3.	Yaşanan fiziksel sorunlar	54
6.3.1.	Fiziksel sorunun farkında olmama	55
6.3.2.	Yaşanan fiziksel sorunlarla başetme yöntemleri	56
6.4.	Yaşanan psikolojik sorunlar	57
6.4.1.1.	Yaşanan psikolojik sorunlarla başetme/destek alma yöntemleri	61
6.5.	Yaşanan çevresel sorunlar	64
6.5.1.	Yaşanan çevresel sorunlarla başetme yöntemleri	65
6.6.	Yaşanan ekonomik sorunlar	66
6.6.1.1.	Yaşanan ekonomik sorunlarla başetme yöntemleri	67
6.6.1.2.	Ekonomik desteğe ilişkin görüşler	68
6.7.	Yaşanan iş ile ilgili sorunlar	69
6.7.1.	Yaşanan iş ile ilgili sorunlarla başetme yöntemleri	70
6.8.	Yaşanan diğer sorunlar	71
6.8.1.	Alkol Kullanımı	71
6.8.2.	Yönlendirmeye açık olma	72
6.8.3.	Afet ve Medya	73
6.8.4.	Mahkeme Süreci	74
6.8.5.	Doğruluğu kontrol edilmeden verilen bilgi	75
6.8.6.	Yeraltı Emekliliği	76
6.8.7.	Madende çalışma koşulları	77
6.8.8.	Tekrar madende çalışmak isteyen katılımcılar	78
6.9.	Psikososyal destek	79
6.9.1.	Psikososyal desteğe ilişkin görüşler	79
6.10.	Gıda yardımı ve gıda yardımına ilişkin görüşler	82

7. SONUÇLAR 86

7.1.	Ailevi sorunlara ilişkin sonuçlar	86
7.2.	Yaşanan fiziksel sorunlara İlişkin Sonuçlar	86
7.3.	Yaşanan psikolojik sorunlara ilişkin sonuçlar	87
7.4.	Yaşanan çevresel sorunlara ilişkin sonuçlar	87
7.5.	Yaşanan ekonomik sorunlara ilişkin sonuçlar	87
7.6.	Yaşanan iş ile ilgili sorunlara ilişkin sonuçlar	88
7.7.	Yaşanan diğer sorunlara ilişkin sonuçlar	88
7.8.	Psikososyal desteğe ilişkin sonuçlar	89
7.9.	Gıda yardımı ve gıda yardımına ilişkin sonuçlar	89

8. ÖNERİLER 90

9. KAYNAKLAR 94

10. EKLER 101

10.1.	EK 1: Görüşme Soruları	101
10.2.	EK 2: Etik Komisyon İzni	104
10.3.	ÖZGEÇMİŞ	105

Tezin Başlığı: Maden Ocağında Ölümlü İş Kazasına Tanıklık Etmiş Maden İşçilerinin Sosyal Destek Mekanizmalarının İncelenmesi-Soma Örneği

Öğrencinin Adı: Güler AYDIN

Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Şeyda YILDIRIM

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

1. ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma İli'nde yaşanan maden kazasından sağ kurtulan maden işçilerinin yaşadıkları sorunları, sorunlarını nasıl çözdüklerini ve bu sorunları çözmeye sosyal destek mekanizmalarının etkisini belirlemektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırmada veriler örnek olay deseninde, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yoluyla elde edilmiştir. Veri toplamada ses kaydı alınmış, alınan kayıtlar daha sonra yazıya dökülmüştür. Araştırmaya 14 maden işçisi katılmıştır.

Bulgular: Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 31,86'dır ve tamamı evlidir. Araştırmaya katılanların en yüksek oranda psikolojik sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Bunun yanında ailevi fiziksel, çevresel, ekonomik ve iş ile ilgili sorunlar yaşadıkları bulunmuştur. Bu sorunların dışında; alkol kullanımı, yönlendirilmeye açık olma, medyanın etkilediği sorunlar, yanlış bilgi aktarımı gibi konularda da sorun yaşadıkları bulunmuştur.

Sonuçlar: Araştırmanın sonuçları, yaşanan sorunların çözümü için hem profesyonel destek hizmetlerinin hem de sosyal destek mekanizmalarının etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca profesyonel desteğe oranla sosyal desteğe daha çok başvurdukları görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Maden kazası, sosyal destek, sosyal hizmet.

Title: Investigation of Mineworkers' Has Witnessed Deadly Work Accident in Mine Social Support Mechanisms- Soma Example

Student Name: Güler AYDIN

Supervisor: Assistant Professor Şeyda YILDIRIM

Department: Social Work Department

2. SUMMARY

Aim: This study aimed to determine problems of survivors of Soma mine accident which occurred May 13, 2014. And also to determine, how they solve problems and the effect of social support mechanisms to solve these problems.

Materials and Methods: The data in the case of design research were obtained through semi-structured in-depth interviews. Data collection in the audio recording had been received records then poured post. Research has joined 14 mineworkers.

Findings: The mean age of the participants was 31.86 and all are married. The highest proportion of those surveyed are living in psychological problems. Besides, family physical, environmental, economic and were found to have problems with the job. Apart from these problems; alcohol use, directed to be clear, issues that affect the media, were found to have problems in areas such as incorrect information transfer.

Results: The results of the research, and professional support services for the solution of the problems shows that the effectiveness of both social support mechanisms. It also seems to apply more social support than their professional support.

Keywords: Mine accident, social support, social work.

3. GİRİŞ

Afetler ister doğal kaynaklı olsun ister insan kaynaklı olsun insanlığı yaşam başladığından beri etkileyen olaylardır. Kaya düşmesi sonucu yaralanan insanlar, toplulukların ölmesine neden olan terör olayları, bitki hayvan ve insana aynı anda zarar veren yangınlar gibi pek çok afet insanlık için yıkıcı ve sarsıcı olaylar olmuşlardır. Afetler günlük yaşamı etkileyen, ekonomik ve sosyal sorunlar doğuran ya da var olan sorunları tetikleyen ve genişleten bir yapıya sahiptir.

Olağandışı olay ya da durum bireyin, ailenin ya da bir grubun biyopsikososyal işleyişini etkileyebilir. İnsanın olağanüstü durumlarla başetme becerilerinde yıkım yaratan yaşantılar evrenseldir. (Sayıl 1992).

Ülkemiz hem coğrafi yapısı nedeniyle hem de jeopolitik konumu itibarıyla afetlerin oluşumuna açık bir konumdadır. Coğrafyamız tarihinde birçok savaşa tanık olmuştur. Bunun yanında deprem kuşağında olması sebebiyle depremlerde büyük can kayıpları yaşanmıştır. Her yıl Karadeniz Bölgesi'nde çok sayıda heyelan ve sel olaylarını duymaktayız. Tüm bunlar aslında her an herhangi bir afetin içinde olabileceğimiz olasılığının çok da uzak olmadığını göstermektedir.

Bu denli geniş yönlü ve travmatik etkileri olan afetlerin ardından, etkilenen afetzedeler için yaşam koşulları afet öncesinden çok farklıdır. Yaşamı normale döndürme çabası, afetzedenin ailesi ve sosyal çevresinin de etkilenmesi ve yaşanan yapısal ve ekonomik sorunların da etkisiyle çok da kolay olmamaktadır.

Afetler fiziki yapı ve düzene zarar verdiği kadar sosyal düzen ve işleyişe de zarar vermekte ve toplumun işleyişini bozmaktadır. Maden kazaları da bu afetlerden biridir.

Bu çerçevede 13 Mayıs 2014 tarihinde yaşanan maden kazası Türkiye tarihinin ölen kişi sayısının en yüksek olduğu maden kazası olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizin en çok kayıp veren maden kazası olması sebebi ile etkilediği kişi sayısı bakımından da yüksek bir orana sahiptir. Soma'da 301 kişinin öldüğü kazada 487 kişi de yaralanmıştır. Yaralanan işçiler belki de hayatlarının en travmatik deneyimini bu kazada edinmişlerdir.

Kazanın ardından bölge yoğun bir ilgi ve yardımla karşılaşmıştır. Bu ilgi ve yardımların yanında psikososyal destek hizmeti verilebilmesi amacıyla çok sayıda da meslek elemanı kaza sonrasında bölgeye giderek destek olmuştur. Ancak kazadan etkilenen işçilerin içinde buldukları kriz dönemini sağlıklı atlattığı da önemli bir diğer husustur. Çünkü krizi sağlıklı bir biçimde atlatabilen birey normal yaşam düzenine daha çabuk dönebilecek ve olası bir sonraki kriz durumunda kendisini daha güçlü hissedecektir.

Yaşanılan maden kazasını sağlıklı biçimde atlama hem maden işçileri hem de sosyal çevresi açısından önemlidir. Çünkü sosyal destek mekanizmaları da kriz döneminden etkilenecek ancak afetzedelere yine de en hızlı, en uzun vadeli ve en verimli desteklerden biri olarak kriz döneminin sağlıklı bir biçimde atlatabilmesine katkı verecektir.

Araştırma öncesinde Yaman ve Erten(2014) tarafından yazılan Türkiye Sosyal Hizmet Birliğinde Doğal Afetler Bibliyografik Bir Değerlendirme adlı kaynak incelenmiş ancak maden kazası ile ilgili bir çalışmaya rastlanamamıştır. Daha önce bir çalışma yapılmamış olması sebebiyle de bu konuda bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çerçevede araştırmanın amacı 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma İli'nde yaşanan maden kazasından sağ kurtulan bireylerin yaşadığı sorunları, bu sorunlarla nasıl başa çıktıkları ile sosyal destek mekanizmalarını incelemek ve afetin neden olduğu travmayı atlattığında sosyal destek mekanizmalarının ne denli etkili olduğunu ortaya koymaktır.

Bu amaçla gerçekleştirilen çalışmanın konusunun daha iyi irdelenebilmesi için afet ve maden kazası konusunun ayrıntılı olarak ele alınması gerekmektedir.

4. GENEL BİLGİLER

4.1. AFET TANIMI VE TÜRLERİ

(Ergünay 2008) afeti tamınırlarken insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkilediğine dikkat çekmiş ve etkilenen topluluğun kendi imkân ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği doğal, teknolojik ve insan kaynaklı olaylar olarak tanımlamıştır.

Bir diğler tanıma göre afet; doğa veya insan kaynaklı bir tehlikenin bir toplum üzerinde gösterdiği tesir sonucu ortaya çıkar (Altıntaş 2009). Diğler bir deyişle afet, merkezinde insan olan sosyal, ekonomik, teknik, çevresel ve siyasal boyutları olan bir olgudur (Kadioğlu 2011).

(Altıntaş 2009) ayrıca afet durumunda afetzedelerin fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak yaralanmış/hastalanmış olmalarının ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerinin yetersiz kalacağına ve bu sebeple uzuv, organ kayıplarının yaşanabileceğine, ölümlerin artabileceğine dikkat çekerek bu durumların toplumun dışarıdan gelecek yardıma gereksinim duyacağını belirtir.

(Tuncay 2004) ise önemli maddi ve manevi kayıplara sebep olan afetlerin; bir olay olarak değil o olayın sonucu olarak düşünülmesi gerektiği üzerinde durur.

Afet; birey, grup ve toplum üzerinde yıkıcı ve olumsuz etkilere sahiptir. Hayatın olağan işleyişini bozarak bireyin ve toplumun ani ve yeni gereksinimler duymasına sebep olur. Bu yeni ve ani gereksinimlerin karşılanması için sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet disiplini kısa vadede birey, grup ve toplum müdahaleleriyle toplumun afetin yıkıcı etkilerinden kurtulmasına ve yeniden inşasına katkı sağlar. Uzun vadede ise politika oluşturma veya geliştirme yoluyla katkıda bulunur.

Afet sürecini daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki tanımlara değinmek yararlı olacaktır.

Afet Yönetimi: Afete sebep olabilecek olayların önlenmesi veya olası zararların azaltılması amacıyla afetin her aşamasında yapılması gereken çalışmaları kapsar (Ergünay 2008). (Tuncay 2004) ise afet yönetiminde bu çalışmaların yanında afet anında etkili bir kurtarma, ilk yardım ve sonrasında toplumun ekonomik ve sosyal yapısını iyileştirmeyi amaçladığını vurgular. Ayrıca (Ergünay 2008) toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla, kaynaklarının afet döneminde toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi, gerekli mevzuat ve kurumsal yapılanmaların oluşturulması veya yeniden düzenlenmesi ve etkin ve verimli bir uygulamanın sağlanabilmesinin amaçlanmasına dikkat çeker.

2014 yılında yayınlanan T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu 'na göre afet yönetimi; afetlerin önleme, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme evrelerinin tümünü içeren “bütünleşik bir yapı”da, tüm imkân ve kaynakları bir noktada toplayan, toplam kalite yönetimini benimseyen ve afeti bir bütün olarak gören “çağdaş bir yapı”da olmayı, afetlerin bütün evrelerinde de kamu kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin katılımını sağlayan, bir anlayışla “toplum tabanlı bir uygulanma” olmasını, can kaybı ve yaralanmaları önlemeyi, sahip olunan maddi, kültür ve tabiat varlıkları ile doğal çevre ve sosyo-ekonomik yapıyı korumayı son olarak da iş sürekliliğini, hizmetlerin devamını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı, hedeflemelidir.

Afetzede: Türk dil Kurumu'na göre; afete uğramış, afet görmüş kimse olarak tanımlanmıştır (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts) (Erişim tarihi: 11.01.2016)

4.1.1. Afet Türleri

Afetler oluşumları ve özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Etkilediği bölge, mağdurlar ve ihtiyaçları da çeşitlenmektedir. Bu yüzden arama kurtarma çalışmaları ve psiko-sosyal müdahaleler de çeşitlilik gösterecektir.

(Kadioğlu 2011) özellikleri bakımından afetleri iki veya daha fazla ilin etkilendiği büyük ölçekli, insanlara tahliyeye hazırlanmak için hiç zaman tanımayan

veya çok az zaman tanıyan hızlı oluşan ve zincirleme etkilerle zamanla büyüeyebilen dinamik afetler olmak üzere 3 farklı şekilde sınıflandırmıştır.

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ise dünyada gözlenen afet türlerini aşağıdaki tabloda özetlemiştir:

Tablo 1: Dünyada Gözlenen Afet Türleri

JEOLJİK AFETLER	KLİMATİK AFETLER	BİYOLOJİK AFETLER	SOSYAL AFETLER	TEKNOLOJİK AFETLER
Deprem	Sıcak Dalgası	Erozyon	Yangınlar	Maden Kazaları
Heyelan	Soğuk Dalgası	Orman Yangınları	Savaşlar	Biyolojik, nükleer, kimyasal silahlar ve kazalar
Kaya Düşmesi	Kuraklık	Salgınlar	Terör Saldırıları	Sanayi kazaları
Volkanik Patlamalar	Dolu	Böcek İstilasası	Göçler	Ulaşım kazaları
Çamur Akıntıları	Hortum			
Tsunami	Yıldırım			
	Kasırga			
	Sel			
	Siklonlar			
	Tornado			
	Tipi			
	Çığ			
	Aşırı Kar Yağışları			
	Asit Yağmurları			
	Sis			
	Buzlanma			
	Hava Kirliliği			
	Orman Yangınları			

Kaynak: (<https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay.aspx?ID=153&IcerikID=337>).

Jeolojik Afet: Kaynağını yer yüzeyi ya da yer kabuğundaki faaliyetlerden alan deprem, heyelan, kaya düşmesi, volkanik patlama, çamur akıntısı, tsunami gibi doğa kaynaklı olayların yol açtığı afetlerdir(<https://aats.afad.gov.tr/index.php> AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü).

Klimatik Afet: Sıcak dalgası, soğuk dalgası, kuraklık, dolu, hortum, yıldırım, kasırga, tayfun, sel, siklonlar, tornado, tipi, çığ, aşırı kar yağışları, asit yağmurları, sis, buzlanma, hava kirliliği, orman yangınları gibi iklim koşullarıyla ilgili afetlerdir(<https://aats.afad.gov.tr/index.php> AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü).

Teknolojik(İnsan Kaynaklı) Afet: İnsan faaliyetleri ya da doğal afetlerin tetiklemesi sonucunda oluşan ulaşım, endüstriyel, maden, nükleer kazalar, kritik yapı çökmeleri, siber tehlikeler, büyük yangınlar, terörizm (kimyasal, biyolojik, radyolojik, nükleer tehditler) ile çevresel tehlikeler gibi can kaybına, hastalıklara, sosyal, ekonomik ve çevresel bozulmalara neden olan afet ya da acil durumlara denir(<https://www.afad.gov.tr/tr/HaberListele.aspx?ID=203>).

Teknolojik afetler içinde yer alan maden kazaları yaşanabilecek en stres verici afetlerdendir. Yerin kilometrelerce altında çalışan ve gürültü, kötü hava koşulları, yetersiz aydınlatma, tehlikeli ve toplumdaki uzak çalışma alanı gibi koşullar madende çalışan işçiler için fiziksel ve psikolojik sorunların oluşmasına elverişli çalışma koşulları oluşturmakta ve işçilerin gündelik yaşamda yoğun bir strese maruz kalmalarına neden olmaktadır. Bu çalışma koşullarının yanında madende yaşanacak bir kaza maden işçilerini şüphesiz büyük ölçüde ve uzun vadede etkileyebilir.

Bazı afet türlerinde afet oluşumundan önce önlemler alınabilse de afetlerin bu denli yıkıcı olmasının sebeplerinden biri de ilk ortaya çıktığı anda “kontrol edilemez” oluşudur. Örneğin; binalar ve bina içi yerleşim düzeni depremin etkilerini en aza indirgeyen bir sistemde olsa dahi deprem başladığı anda kontrol edilemez. Ya da bir salgın durumunda, salgına karşı çalışmalar başladığında az veya çok oranda belli bir kesimi etkilemiştir. Salgının daha büyük kitleleri etkilememesi için önlemler alınabilir, çalışmalar yapılabilir ancak bu çalışmalara kadar olan süre kontrol edilemez.

4.1.1.1. Maden Kazası

Madencilik iş kolları arasında arama safhasından, üretim ve nakliyesinde, çalışmaların yapısı nedeniyle çok fazla risk içeren bir sektördür. Bu risklerin önlenemez ise kazalara sebep olur (Tozman 2010).

Maden kazaları teknolojik afetler içinde yer almaktadır. 2010 yılı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu'na göre; madencilik sektöründe meydana gelen iş kazaları genellikle aşağıdaki gibidir:

- Gaz ve kömür tozu patlamaları,
- Patlamalara ilişkin kazalar,
- Tavan boşalmaları, göçükler,
- Elektrik kazaları,
- Nakliyat ve mekanizasyona ilişkin kazalar,
- Su basması,
- Ocak yangınları,
- Ocak gazlarının yol açtığı zehirlenmeler,
- Diğerleri.

Ayrıca eğitimsizlik, çalışanların sosyal sorunları, ekonomik sorunları, çalışanların veya işi yapan firmaların deneyimsizliği, işverenlerin sorumluluklarını tam yerine getirmemesi, işverenin çalışanını uzun süren saatlerde çalıştırma isteği, gibi sebepler de maden kazalarının yaşanmasına sebep olmaktadır (Tozman 2010).

Meydana gelen kazalar kadar kaza riski de önem taşımaktadır. (Tozman 2010)'a göre madencilik sürekli değişen ortam şartlarına göre bir başka deyişle doğanın değiştirdiği sınırlarda üretim yapmaktadır. Bu durum ise madencilikteki kaza riskinin yüksek olmasına sebep olmaktadır.

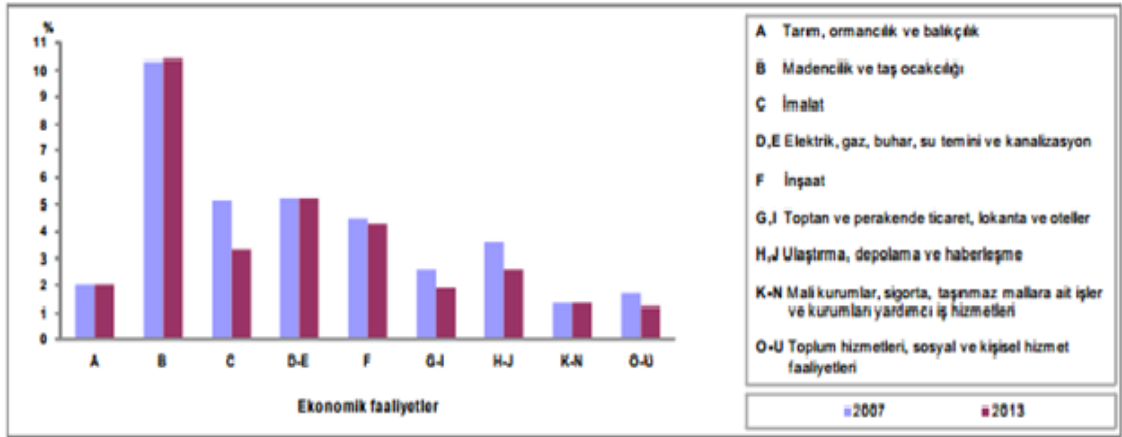
Maden kazalarının ne sıklıkla olduğunu ve ne kadar can kaybına ve yaralıya neden olduğuna bakmak toplumda ne kadar geniş bir kitleyi etkilediğini görmek açısından önemlidir.

4.1.1.1. Maden Kazası İstatistikleri

Madencilik içinde barındırdığı risklerinin tamamı birbirine bağlı olan bir sektördür. Yani herhangi bir olumsuz durumda zincirleme olarak birbirini tetikleyebilecek riskleri içermektedir. Bilgi, deneyim, uzmanlık ve denetim zincirinde varolan veya olası zayıflıklar, noksanlıklar ve zaafiyetler bu zincirde kırılmalara yol açarak özellikle yer altı kömür madenciliğinde şiddeti fazla olan kazalara neden olmaktadır. Kömür madenciliği, işçi sayısı başına düşen kaza ve ölüm sıralamasında, bütün sektörlerin başında yer almaktadır(Madencilikte Yaşanan İş Kazaları Raporu.2010).

Türkiye İstatistik Kurumunun 2014 yılında yayınladığı 2013 yılı İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları'nda 2007-2013 yılları arası iş kazası geçirenlerin sektörel dağılımlarına bakıldığında madencilik en yüksek orana sahiptir. Diğer sektörlerde azalma görülürken madencilik sektöründe artış olması teknolojik gelişmelerle ters orantılıdır.

Şekil 1: 2007-2013 Yılları Arası İş Kazası Geçirenlerin Sektörel Dağılımları

Kaynak: 2013 yılı İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları, 2014

2013 yılında Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yayınlanan istatistik raporunda(<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>) yer alan iş kazası/meslek hastalığı geçiren sigortalı sayılarının ekonomik faaliyet sınıflamasına

göre kömür ve linyit çıkarılması 4. sırada yer almaktadır. Raporda yer iş kazası/meslek hastalığı geçiren sigortalı sayılarının en yüksek olduğu ilk 5 ekonomik faaliyetin tablo olarak düzenlenmiş hali aşağıdaki gibidir;

Tablo 2: İş Kazası/Meslek Hastalığı Geçiren Sigortalı Sayılarının Ekonomik Faaliyet Sınıflaması, 2013

5510 Sayılı Kanunun 4-1/a Maddesi Kapsamında İş Kazası/Meslek Hastalığı Geçiren Sigortalı Sayılarının Ekonomik Faaliyet Sınıflaması, 2013

Ekonomik Faaliyet Sınıflaması	İş göremezlik sürelerine (gün) göre iş kazası geçiren sigortalı sayıları
1 Makine ve Teçhizat Hariç. Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	15699
2 Bina İnşaatı	14286
3 Ana Metal Sanayii	12061
4 Kömür ve Linyit Çıkartılması	11289
5 Tekstil Ürünlerinin İmalatı	10996

Kaynak: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler>

Tablo 2’de de görüldüğü gibi kömür ve linyit çıkartılması sırasında meydana gelen kazalarda iş kazası geçiren sigortalı sayısı oldukça yüksektir. Buna paralel olarak madende meydana gelen kazaların ölümle sonuçlananların sayısı da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Sonraki bölümde Türkiye’de ölümle sonuçlanan büyük maden kazalarına yer verilecektir.

4.1.1.2. Türkiye’deki Büyük Maden Kazaları

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 2014 yılında yayınladığı Manisa’nın Soma İlçesinde, Başta 13 Mayıs 2014 Tarihinde Olmak Üzere Meydana Gelen Maden Kazalarının Araştırılarak Bu Sektörde Alınması Gereken İş Sağlığı ve İş Güvenliği

Tedbirlerinin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu'na göre; ülkemizde 1941 yılından bu yana 3 binden fazla insan maden kazalarında hayatını kaybetmiş, 100 binden fazla insan ise yaralanmıştır. Raporunda ülkemizde meydana gelen önemli maden kazaları şu şekildedir:

- 1983 Armutçuk grizu kazası: 7 Mart 1983 tarihinde Zonguldak'ın Armutçuk beldesindeki taş kömürü ocağında meydana gelen grizu patlamasında 103 işçi yaşamını yitirmiştir.
- 1990 Amasya grizu kazası: 7 Şubat 1990 tarihinde Amasya'da, Yeni Çeltek Kömür İşletmesi'ne ait maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında 3 işçi yanarak 65 işçi ise göçük altında kalarak hayatını kaybetmiştir.
- 1992 Kozlu grizu kazası: Türk madencilik tarihinin en büyük felaketlerinden birinde, 3 Mart 1992 tarihinde Zonguldak'ın Kozlu ilçesindeki taş kömürü ocağında meydana gelen zincirleme patlamalarda 263 madenci yaşamını yitirmiştir. 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma'da 301 kişinin yaşamını yitirdiği kazaya kadar, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en ölümlü maden kazası olmuştur.
- 26 Mart 1995 tarihinde Yozgat'ın Sorgun ilçesinde, Matsan Madencilik Şirketi'ne ait kömür ocağında grizu patlaması sebebiyle meydana gelen kazada 38 kişi göçük altına kalarak can vermiştir.
- 22 Kasım 2003 tarihinde Karaman'ın Ermenek ilçesinde, özel bir firmanın işlettiği kömür ocağında grizu patlaması sebebiyle 10 işçi yaşamını yitirmiştir. İşçilerin cesetleri olaydan günler sonra çıkarılabildiği.
- 8 Eylül 2004 tarihinde Kastamonu'nun Küre ilçesinde bulunan yeraltı bakır ocağında, cevherin nakledildiği 150 metre uzunluğundaki bandın alev alması nedeniyle meydana gelen yangında, oluşan karbonmonoksit ve diğer zararlı gazların etkisiyle birisi maden mühendisi toplam 19 çalışan hayatını kaybetmiştir.
- 10 Aralık 2009 tarihinde Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesindeki maden ocağında, 19 işçi grizu patlaması ile oluşan göçük sonucunda hayatını kaybetmiştir.

- Odaköy maden kazası: 23 Şubat 2010 tarihinde Balıkesir'in Dursunbey ilçesine bağlı Odaköy'de, toplam 47 kişinin çalıştığı maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında 17 kişi ölürlen 30 kişi de yaralanmıştır.
- Karadon maden kazası: 17 Mayıs 2010 tarihinde Zonguldak'ta, Karadon Taşkömürü İşletme Müessesesi'nin işlettiği kömür madeninde grizu patlaması ve oluşan göçükler sebebiyle 30 kişi hayatını kaybetmiştir.
- Küçükdoğanca maden kazası: 7 Temmuz 2010 tarihinde Edirne'nin Keşan ilçesine bağlı Küçükdoğanca köyündeki madende çıkan yangın ve oluşan göçük sebebiyle 3 kişi hayatını kaybetmiştir.
- 2012 ve 2013 yıllarında Soma'da yeraltı kömür ocağında meydana gelen kazada 4 kişi hayatını kaybetmiş, 16 kişi yaralanmıştır.
- 8 Ocak 2013 tarihinde Zonguldak'ın Kozlu ilçesinde, Türkiye Taşkömürü Kurumu'na ait kömür ocağında metan gazı degajının yol açtığı göçük sebebiyle 8 işçi hayatını kaybetmiştir.
- Manisa ili Soma ilçesinde Karanlık Dere mevkiî Eynez Köyünde Soma Kömür İşletmeleri AŞ tarafından işletilen Eynez Yer Altı Kömür Ocağı'nda meydana gelen maden kazası, Türkiye'de en büyük kaybın yaşandığı maden kazasıdır. Bu Kazada toplam 301 kişi hayatını kaybetmiştir.

Yine aynı raporda yer alan bilgiler ile Soma'daki maden kazasının ardından yaşanan maden kazaları(6 Kasım'a kadar) derlenerek aşağıdaki tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3: 13 Mayıs - 6 Kasım 2014 Tarihleri Arasında Türkiye'de Yaşanmış Maden Kazaları

	Kaza Sayısı	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı
Mayıs	2	2	2
Haziran	9	10	9
Temmuz	6	6	5
Ağustos	7	4	11
Eylül	12	8	13
Ekim	12	28	13
Kasım(6 Kasım)	2	1	1
Toplam	50	59	54

Kaynak: Manisa'nın Soma İlçesinde, Başta 13 Mayıs 2014 Tarihinde Olmak Üzere Meydana Gelen Maden Kazalarının Araştırılarak Bu Sektörde Alınması Gereken İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tedbirlerinin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2014

Maden kazası istatistiklerine bakıldığında gelişen teknoloji ile birlikte azalması beklenen kazaların arttığı görülmektedir. Ölü ve yaralı işçi sayısı 1 bile olsa; ailesi ve sosyal çevresi düşünüldüğünde etkilenen birey sayısı daha fazladır. Özellikle 13 Mayıs 2014 tarihinde Soma 'da yaşanan maden kazasında 301 işçinin öldüğü ve 486 kişinin yaralandığı maden kazasında ölü ve yaralıların aileleri ve sosyal çevresi ile birlikte tüm toplumu da büyük ölçüde etkilemiştir.

Bu noktada afetin etkilerini ve afetten etkilenenleri inceleyerek yaşanan maden kazasının etkilerine bakmak yararlı olacaktır.

4.1.2. Afetin Etkileri

Bir afetin büyüklüğü, insanlar açısından neden olduğu can kaybı, ekonomik kayıp ve kültürel kayıplarla ölçülür (Kadıoğlu 2011). Diğer bir deyişle afetin etkileri ne kadar fazlaysa; afet de o derece büyük demektir. Bu bağlamda afetin etkilerine bakmak yararlı olacaktır.

AFAD Afet Terimleri Sözlüğü'ne göre afetin etkileri; afetlerin insanlar, insan yerleşmeleri ve çevre üzerindeki doğrudan etkileri; yol açtıkları zarar ve kayıplar ile dolaylı ve ikincil etkiler dâhil meydana gelen olumsuzlukların tümü olarak tanımlanmış ve etkileri doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre:

Afetlerin Doğrudan Etkisi: Can kayıpları, yaralanma ve sakat kalmalar, yapı ve altyapı hasarları, eşya ve stok kayıpları, hayvan, tarım alanları ve tarım ürünleri kayıpları, kültür mirası ve müzelerdeki kayıpların yanı sıra acil yardım, kurtarma, iyileştirme ve yeniden inşa faaliyetlerine yönelik giderlerin tümünü kapsar.

Afetlerin Dolaylı Etkisi: Üretim, turizm, ticaret ve hizmet sektörlerinin kısa veya uzun süreli devre dışı kalması nedeniyle gelir kayıplarının yaşanması, eğitim, sağlık, ulaştırma, enerji vb. sektörlerdeki hasarlar nedeniyle uğranılan hizmet verilememesi, üretim ve hizmet azalmasının yol açacağı fiyat artışları, kalkınma planlarındaki yatırımların askıya alınmasının doğuracağı alternatif maliyetleri kapsar. İşsizlik, göç, sakat ve kimsesiz kalanlarla, psikolojik travma yaşayanların yol açtığı sosyal maliyet vb. olumsuzluklar da afetlerin dolaylı etkileri arasındadır.

Ayrıca tüm bu hizmet ve maliyet giderleri ile birlikte; toplumda var olan düzen ve işleyişin bozulması, tüm bu olumsuzluklara maruz kalan bireylerin yaşaması olası psiko-sosyal sorunlar da afetin toplum üzerindeki etkileridir.

Güvenli Sosyal Yaşam Eğitim Modülü Mehmetçik El Kitabı (2014)'n da yer alan maliyet ve hizmet üzerindeki etkileri ile birlikte toplum ve o toplumu oluşturan bireylerin üzerindeki etkileri de kapsayan etkiler şöyle sıralanabilir:

1. Arama kurtarma hizmetleri herkese aynı anda ulaşamaz.
2. Alt yapıda bozukluklar meydana gelir.
3. Şok etkisi yaratır.

4. Yaralanma ve can kayıplarına neden olur.
5. Bulaşıcı ve salgın hastalıklar meydana gelir.
6. Eğitim ve öğretimde aksamalar yaşanır.
7. Emniyet ve asayiş hizmetlerinde aksamalar yaşanır.
8. İkincil afetlere sebep olabilir.
9. Barınma, beslenme sorunları ortaya çıkar.
10. İşsizlikte artışlar gözlenir.
11. Psikolojik bozukluklar meydana gelir.
12. Ulaşım ve haberleşmede aksaklıklar yaşanır.
13. Devletin ve özel kurumların planladığı yatırımlarda ertelemeler olur.
14. Ekonomik yapıda bozukluklar oluşur, enflasyon ve vergiler artar.

4.1.3. Afetten Etkilenenler

Afetten kimlerin etkilendiğini bilmek verilecek hizmetler ve destek çalışmaları açısından önemlidir.

Taylor ve Frazer (1981 akt: Tuncay, 2004) afet mağdurlarını beş gruba ayırmaktadır:

- Birincil Mağdurlar, afete doğrudan maruz kalan ve afeti yaşayan kişilerdir.
- İkincil Mağdurlar, afeti yaşayanların ailesi, akrabaları ya da arkadaşlarıdır.
- Üçüncül Mağdurlar, afetle mesleki ilişkisi olan afet çalışanlarıdır.
- Dördüncül mağdurlar, bir bütün olarak afette yer alan toplumu içermektedir. Bu gruba afete müdahale için katılan gönüllüler de girmektedir.
- Beşincil mağdurlar, afetten doğrudan zarar görmeyen, ancak afete özellikle basın-yayın kuruluşları yoluyla tanık olan, stres ve endişe yaşayanları içermektedir.

Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Somada Psikososyal Destek Merkezleri Projesi 31 Ocak 2015 Tarihi İtibariyle Soma Ve Dursunbey Psikososyal Destek Merkezleri Faaliyet Raporu'na göre: Yaşamını kaybeden 301 madencinin eşleri olan

255 kadın, 432 çocuk ile anne, baba, kardeş ve akrabalarından oluşan yaklaşık 2.000 kişi kazadan etkilenmiştir. Bu etki sadece kayıp yaşayanları değil; yine kazadan kurtulan 487 madencinin eş, çocuk, anne, baba, kardeş ve akrabalarından oluşan yaklaşık 3.000 kişiyi ve 3.000'e yakın arama-kurtarma-destek personeli ile aynı madende çalışan, ancak farklı vardiyalarda/görevlerde bulunan 2.000'den fazla personelin kazadan etkilendiği öngörülmüştür.

Görüldüğü gibi afet, doğrudan maruz kalan afetzedelerden tanık olan toplumdaki bireylere kadar çok geniş bir alanda birey, grup ve toplumu etkilemektedir. Afet sonrası müdahaleler de tüm mağdurları kapsayacak bir müdahale olmalıdır. Bundan dolayı afet sonrası müdahaleler birey ve aileyi kapsayan mikro müdahale, grupları kapsayan mezzo müdahale ve toplumu kapsayan makro müdahaleyi gerektirir.

Afetten etkilenenlerin ardından kişilerin afete karşı özgün tepkilerine de aşağıda değinilmiştir.

4.1.3.1. Bireylerde Afete Karşı Gösterilen Genel Tepkiler

Afetler genellikle hazırlıklı olunmayan büyük doğa olaylarını ifade etmektedir (Demiröz ve Buz, 2014). Sonuçta sosyal bir varlık olarak insan; yaşam boyunca hastalık, boşanma, sevilen birinin ölümü, ani iş kaybı, iflas, saldırıya uğrama, hapse girme, terkedilme gibi olumsuz deneyimler yaşayabilir. Kişi ayrıca toplum ve topluluklardaki kişileri de etkileyebilen savaşlar, esir düşme, işkenceye maruz kalma ya da doğal afetler gibi çeşitli fırtınalı dönemler yaşayabilir (Sayıl 1992).

Bu durumlarla karşı karşıya kalındığında bireylerin ve toplumların yaklaşımları ve tepkileri çok farklılık göstermektedir. Çünkü olumsuz bireysel ve toplumsal olaylar kişi de depresyon etkisi yaratır, kişiyi sarsar. Bu durumların aşılabilmesi için kişinin bireysel gücü, zaman ve bazen de sosyal hizmet gibi profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyulur. Afet söz konusu olduğunda yapılacak acil müdahalelerde psikolojik ilk yardım ve çalışanlara desteğin yanı sıra toplumun katılımını sağlamak büyük önem taşır. Çünkü acil durumlar olarak tanımlanan olayların yaygın ve kitlesel olmasıyla birlikte maruz kalan kişilerin bu durumlarda çok değişik tepkiler verebilmesi sadece kişisel değil toplumun genelinde de görülebilecek tepkiler olması sebebiyle önemlidir. Kızgınlık, öfke gibi dışa yansıyan tepkilerin yanı sıra başkalarıyla konuşmama, sürekli uyuma, ağlama gibi bireyin kendine dönük

davranış ve duygularla ortaya koyduğu tepkiler söz konusudur (Demiröz ve Buz, 2014; Tomanbay, 2010). Bu anlamda mağdurların afet durumlarında verdiği tepkilere bakmak yararlı olacaktır.

Sheafor ve Horejsi(2015)'e göre bir bireyin felakete nasıl yanıt vereceği kısmen felaketin doğası ve kişinin gelen felakete hazırlık yapmak için vakit bulup bulamaması ile ilişkilidir. Yani orman yangınları, fırtınalar gibi afetler kişinin bulunduğu bölgeye etki etmeden önce kişiler bu konuda uyarılabilir. Ancak ani ve önceden bilinmesi mümkün olmayan deprem, maden kazası gibi afetlerde korunma mümkün olamayacağı gibi kişiyi etkileme durumu da daha yoğun olarak görülecektir.

Doğal afetlerden sonra mağdurlarda görülen tepkiler genel olarak beş başlık altında incelenir. Bunlar; duygusal, bilişsel, fiziksel, davranışsal ve sosyal(kişiler arası) tepkilerdir(Afetlerde Psikolojik İlk Yardım, 2011).

- **Duygusal Tepkiler:** Şok, öfke, çaresizlik, boşlukta hissetme, hissizlik, aşırı korku hali, korku hali, suçluluk, yas, ümitsizlik, asabiyet, karamsarlık, dissosiyasyon(ayrışma), değersizlik hissi, panik ve utanç.
- **Bilişsel (düşünceler ve düşünce akışında) Tepkiler:** Konsantrasyon bozukluğu, karar verme konusunda zorlanmalar, hafıza ile ilgili sorunlar ve/veya hafıza kaybı gibi tepkilerin yanı sıra yanlış inançların geliştirilmesi, düşüncelerde karışıklık/düzensizlik, yaşadıklarını çarpıtma/değiştirme gibi tepkiler görülebilmektedir. Kişinin benlik saygısına zarar verebilecek; kendine saygı duymama, kendine olan inancını kaybetme, kendini suçlama, endişe geliştirme, istenmeyen ve önlenemeyen düşünceler ve anılara maruz kalma gibi tepkiler de görülebilir.
- **Fiziksel Tepkiler:** Yorgunluk/bitkinlik, uykusuzluk, uyku düzeninde bozulma, aşırı uyuma, uyuyamama veya uykuyu sürdürmemeye gibi uyku problemlerinin yanı sıra tedirginlik, yaygın ağrılar, baş ağrısı, cinsel istekte azalma, iştahsızlık, bağırsıklık sisteminde bozulmalar, mide ve bağırsaklarda sorunlar, gerginlik, çarpıntı, bulantı, baş dönmesi ve göğüs ağrıları gibi fizyolojik tepkiler görülebilir.

- **Davranışsal Tepkiler:** Hatırlatıcı uyarılardan kaçınma, yerinde duramama ve ani irkilmeler.
- **Sosyal (Kişiler Arası) Tepkiler:** Yabancılaşma, sosyal geri çekilme, kişiler arası ilişkilerde çatışmalar ve sorunlar (aile, iş, okul, evlilik), güvensizlik, şüphecilik, yargılayıcı ve suçlayıcı olma.

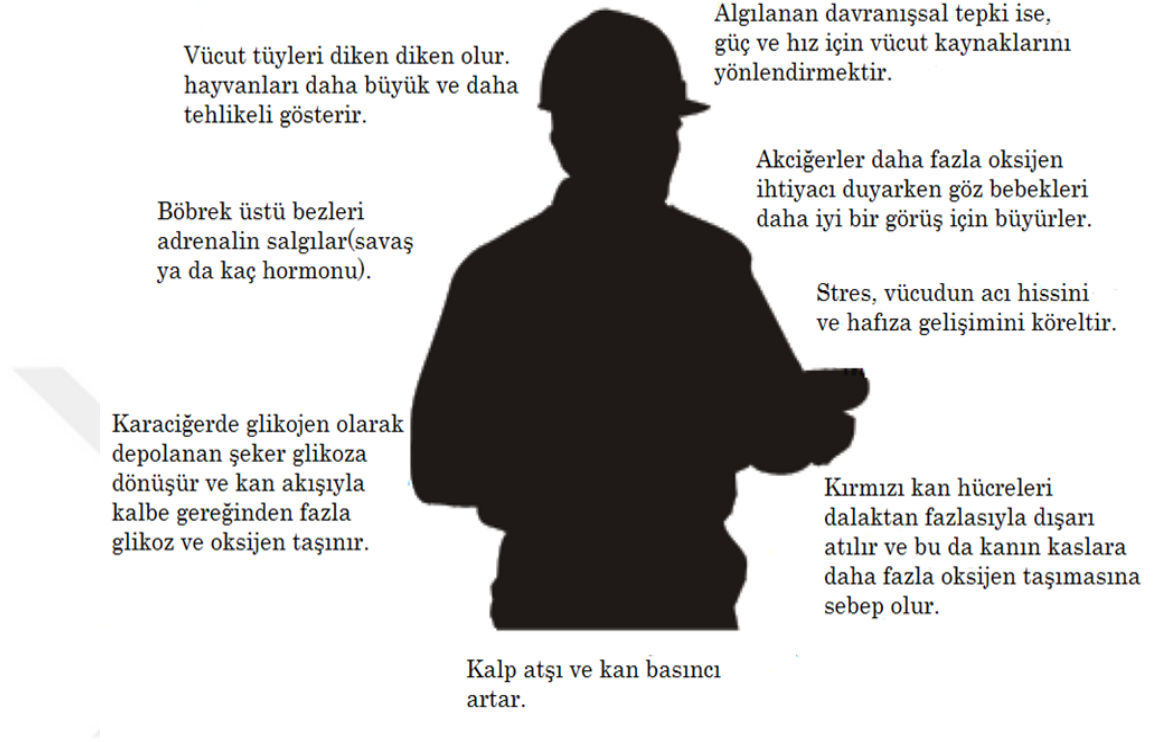
4.1.3.2. Maden Kazasına Gösterilen Tepkiler

Afetlere verilen tepkilerin ardından maden kazasında kişinin neler yaşadığını ve hissettiğini anlamak nasıl müdahale edileceği konusuna yardımcı olması açısından önemlidir. Çünkü her afetin oluşumu, etkileri ve etkilediği bireyler ve dolayısıyla da afete verilen tepkiler de farklılık gösterecektir.

Maden kazası, bir kişinin yaşayabileceği en stresli, sarsıcı olaylardan biridir. Ruh sağlığı ve işleyişi üzerinde kısa ve uzun süreli etkileri olabilir. Bu etkileri, bu etkilerin sonuçlarını ve etkileri hafifletmek için olası müdahaleleri anlamak için; strese verilen tepkiyi, psikolojik travmanın(şokun) ne olduğunu, travmatik olay esnasında ve sonrasında insanların neler yaşadığını anlamak önemlidir(Kowalski-Trakofler ve Vaught 2012).

Maden kazası sırasında kazazedeler hem fiziksel hem de psikolojik olarak etkilenirler. Kaza anında ya da stres anında gösterilen fiziksel tepkileri anlamak kaza anındaki duygu durumunu da anlayabilmek açısından önem taşımaktadır. Strese karşı gösterilen fiziksel tepkiler aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Şekil 2: Strese Karşı Gösterilen Fiziksel Tepkiler

Kaynak: Trakofler ve Vaught, Psycho-Social Issues in Mine Emergencies: The Impact on the Individual, the Organization and the Community, 2012

Modern insanlar üst üste gelen stres faktörleriyle kuşatılmış/sıkıştırılmışlardır. Akıllarında ve bedenlerinde aşınma ve yıpranma buna verilen sabit/genel tepkidir (kümülatif/birikimli stres). Ek olarak acil durumlar ve felaketler bireylerde ani bir biçimde yoğun/şiddetli stres faktörleri ortaya çıkarmaktadır(akut stres). Her iki stres türü de homeostasisi(Canlının vücudunda gerçekleşen her türlü değişikliğe karşı var olan dengenin korunmaya çalışılmasıdır) sekteye uğratar ve birey için sadece fiziksel sonuçlara değil aynı zamanda bilişsel, duygusal ve davranışsal sonuçlara sebep olur. Aşağıda travmatik strese verilen potansiyel tepkiler verilmiştir (National Institute for Occupational Safety and Health,2002, akt. Trakofler ve Vaught,2012, s:135):

Kısa Süreli Semptomlar

- Uyuşukluk,duygusuzluk,
- Kaçınma, saklanma,
- Uzaklaşma,
- Depresyon,
- İnkâr,
- Konsantrasyon Güçlüğü,
- İlişkisel Problemler

Uzun Süreli Semptomlar

- Ürkeklik, korkma,
- Flashback(geçmişte yaşanan bir olayın/anın tekrar göz önüne gelmesi),
- Yüksek kaygı,
- Abartılı tepkiler,
- Uyku bozuklukları,
- Suçlu hissetme,
- Sinirlilik.

Toplumun büyük kesimini etkileyen afetlerden sonra yapılacak olan çalışmalarını dönemsel olarak incelemek yararlı olacaktır.

4.1.4. Afet Etkinliklerinin Dönemleri

Afet etkinlikleri dönemleri, dönem özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bu yüzden her dönemde afetten etkilenenlerin ihtiyaçları ve alacağı yardımlar ile afet çalışanlarının vereceği hizmetler farklılık gösterecektir.

Kökenleri ve gelişim hızları ne olursa olsun, afetlerle ilgili etkinlikler 4 ana dönemde ele alınabilir. Bunlar ;

Acil Yardım (Müdahale) Dönemi: Bu dönem afet anında afetten hemen sonra başlayan, afetin büyüklüğüne bağlı olarak genellikle 1-3 aylık bir süre içerisinde kurtarma, ilk yardım, enkaz kaldırma, ölümlerin gömülmesi gibi etkinlikleri içerir. Ayrıca afetzedelere geçici iskan sağlanması, beslenme, barınma, giyinme gibi etkinlikler ile sosyal hizmet müdahalelerinin başladığı dönemdir (Şengün 2001).

Sosyal hizmet mesleği bu dönemde krize müdahale yaklaşımı çerçevesinde mevcut kriz durumunun atlatılmasını sağlamaktır.

İyileştirme Dönemi: İyileştirme dönemindeki etkinliklerin amacı; yıkılan ve kesintiye uğrayan normal yaşamın yeniden inşasıdır. Alt yapı, haberleşme, uzun süreli iskan, eğitimi ekonomik ve sosyal faaliyetleri içerir. Bu hizmetlerin amacı hayati ihtiyaçların karşılanarak normal yaşama geçişinin tamamlanmasıdır (Şengün 2001).

Sosyal hizmet mesleği bu dönemdeki mevcut bireysel ve toplumsal sorunları çözmek amacıyla sistem yaklaşımı çerçevesinde müdahalede bulunabilir.

Geliştirme Dönemi: Bu dönemde yapılan çalışmaların amacı; afet nedeniyle bozulan ekonomik, sosyal ve psikolojik bütünlüğün yeniden sağlanması ve afetzedelerin yaşam düzeylerini afet öncesi dönemden daha iyi bir seviyeye taşıyabilmektir (Şengün 2001).

Sosyal hizmet mesleği güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde müdahalelerde bulunabilir.

Zarar Azaltma ve Hazırlık Dönemi: Bu aşamada afetlerin niteliği ile birlikte dağılımları, oluşturdukları risklerin ve alınabilecek önlemlerin belirlenmesi ile olası afet durumunda uygulanacak programın uygulanmasında ihtiyaç duyulan bilgi toplama dönemidir. Toplumun bilinçlendirilmesi ve buna ilişkin yatırımların yapılması da bu aşamada yer alır. Afetlere yönelik müdahale stratejileri oluşturarak; acil hizmetin planlanması ve geçici barınma yerlerinin belirlenmesi gibi etkinlikleri içerir. Ayrıca hazırlık eğitimleri ile birey, aile, kuruluş, yerel topluluklar ve toplumun alabileceği önlemlerin tanımlanması da bu dönem içinde yapılması gereken etkinliklerdendir(Şengün 2001).

Afet ile mücadele eden tüm kurum ve kuruluşlar ile toplumu bilinçlendirme amacıyla Soylu tarafından 2011 yılında yayınlanan Afet Okulu adlı kitapta bahsedilen Afet Okulu Projesi zarar azaltma ve hazırlık dönemi çalışmalarına örnektir. Projede afetlerle mücadelede devletin maaşlı personeli artırmak yerine “Afet Gönüllüsü” üniversite öğrencileri yetiştirilerek hem ülke ekonomisinin kalkınmasını hem de afete karşı bilinç düzeyi yüksek nesiller yetiştirilmesi üzerinde durulmuştur.

Sosyal hizmet mesleğinin fonksiyonları açısından konuya yaklaştığımızda, koruyucu-önleyici fonksiyonun afet öncesi hazırlık döneminde, tedavi edici-iyileştirici ve geliştirici-destekleyici fonksiyonların ise, afet sonrası dönemdeki afet yönetimi kapsamında yapılması gerekenlerle birebir örtüştüğü görülmektedir (Buz, 2001).

Toplumumuzda afet durumlarında birlik ve destek olma davranışları görülmektedir. Ancak belli bir süre sonrasında bu destek, afetin yaşandığı döneme oranla azalır ya da kaybolur. Devam eden sorunları ile afettede eş, aile, akraba, arkadaş gibi kendi sosyal destek mekanizmalarından destek almaya devam eder. Ancak bu sosyal destek mekanizmalarının da afetten etkilenmiş olması ile destek sürecinde kişiler arasında sorun yaşanabilmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, afetin yaşandığı andan itibaren hizmet vermeye başlar. Afet sonrasında toplumda yaşanan sorunların çözümünde de aktif rol oynar. Sosyal hizmet mesleğinin afet oluşumundan önce, afet esnasında ve sonrasında ne denli rol oynadığını daha iyi anlamak için sosyal hizmetin afet döneminde yaptığı çalışmalarını incelemek gerekir

4.2. AFET VE SOSYAL HİZMET

Tarihsel olarak, sosyal hizmet gönüllülük gerektiren özellikle savaş zamanı, afet ve kriz durumlarında öncelikle üzerinde durması gereken acil yardım hizmetlerinde yer almışlardır (Siporin,1987, akt. Zakour).

Psikoloji ve psikiyatri 1980'lerde afet ve toplu(kolektif) stres durumları üzerindeki araştırmalarda aktif biçimde yer almaya başlamışlardır. Sosyal hizmette afet araştırmaları 1980lerdeki afet araştırmalarının dünya çapındaki hızlı ilerlemesinin bir parçası olmuşlardır. Afetlerde sosyal hizmet araştırmalarındaki kurum ve kurum içi koordinasyonu, kurum ve kurum içi ilişkiler sosyolojisine dayanır (Quarantelli,1992).

Tomanbay (2000) afetlerin ekonomik dengeleri ve gelir dağılımını alt üst edebileceğine, gelir kanallarını tıkayabileceği ve işsizliği arttırabileceğini ifade eder. İkizoğlu (2010) ise deprem örneğinde yoksulluk sorununa dikkat çekerek

yoksulluğun depremle şiddetlenen veya depremle ilk defa ortaya çıkan ve sonrasında kalıcı bir sorun haline gelebileceğini ifade eder.

Tomanbay (2000)'ın bir diğer dikkat çektiği konu ise afetlerin toplumda dayanışmayı beslediği kadar düşmanlıkları da kışkırtmasıdır. Bunların toplulukta ya da toplumda dengeleri, ilişkileri, dinginliği ve refahı bozacağını belirtir.

Toplumda refahın bozulması, toplumda var olan sorunların artmasına ya da yeni sorunlar çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu sorunlar ile birlikte Tomanbay (2000)'ın da belirttiği gibi işsizliğin, yoksulluğun bireyler üzerindeki baskın ve ağır etkilerinin hafifletilebilmesi için müdahale gerekebilir. Bu müdahale araçlarından biri de sosyal hizmet mesleğidir. Bireyleri, toplulukları ve toplumların dengelerini bozmamak, bozulan dengeleri yeniden kurmak, huzur ve refah ortamını sosyal boyutta yaratmak için yapılan her türlü müdahale sosyal hizmetin işlevleri arasındadır.

Afet etkileri bakımından geniş bir alana yayılır. Geniş bir alana yayılan afetin etkileri geniş ve sistematik bir müdahale ihtiyacını da doğurmaktadır. Aktaş (YIL?)'in ifadesiyle; deprem, sel gibi doğal afetler kapsamlı düzeyde müdahaleler gerektirir. Bu müdahaleler ulusal düzeydeki şehir, bölge, ulus, hatta uluslararası boyutları içerebilir. Bu bölgeler içinde yapılan bütün çalışmalar toplumsal ve kurumsal düzeydeki sosyal hizmet müdahalelerindenidir.

Afetlerde uygulama ve araştırmada, sosyal hizmet mesleğin amaçlarını şu yollarla ilerletirler (Zakour, 1996):

- Dezavantajlı ve korunmasız nüfusun ihtiyaç duyduğu kaynakları sağlamak,
- Ciddi sağlık ve ruh sağlığı sorunlarını önlemek,
- Bireyler ve kaynak sistemleri arasında bağlantı kurmak,
- İnsanlar için daha ulaşılabilir alabilmeleri için çeşitli kaynak sistemleri arasında bağlantı kurmak,
- Geliştirilmiş müracaatçı refahını desteklemek için mikro ve makro çalışmalar yapmak,

Bir afet sonrası, can ve mal kurtarma çabaları yanında o idari birimin içindeki olağanüstü durumun normale dönmesi için de çalışmalara başlanması gerekmektedir

(Kadıoğlu 2011). Yapılacak olan çalışmalar afetin hemen sonrasında verileceğinden yerinde müdahale gerektirir. Bunun için afet bölgesi ya da afete yakın bölge ve yerleşkelerde bu hizmetlerin verilmeye başlanacaktır. Tufan (2000)'a göre; afet durumunda, mağdurlara kendi çevrelerinde, yıkıntılar arasında, çadır kentlerde ve sokaklarda hizmet sunmaya en hazır meslek elemanı sosyal hizmet uzmanıdır.

Yapılacak olan çalışmalar hizmet verimliliği ve etkinliği göz önüne alınarak sistemli bir biçimde verilmelidir. (Güler ve obanoğlu 1994)' na göre organize olmayan biçimde yardım çabası içerisine girilmesi, belirli ve uygulanabilir bir afet planının olmaması, afet sırasındaki yetki karmaşası sorunu güçleştiren faktörler arasındadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde afetlerle ilgili önemli kuruluşlar bulunmakla birlikte afet sırasında çeşitli kuruluşlar arasında işbirliği sağlanması yeterli düzeyde olmamaktadır (Güler ve obanoğlu 1994).

(Buz 2001)'a göre ise; sosyal hizmet açısından afet yönetimi sistemine bakıldığında, afet öncesi ve sonrası hizmetlerin planlanması, sunumu, diğer sektörlerle işbirliği ve eşgüdüm sağlanması noktalarında katkı verebilecek bir meslektir. T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın yayınladığı Türkiye Afet Müdahale Planı(TAMP, 2013)'nda, Psikososyal Destek Hizmet Grubu'nda "Ana zm Ortağı" olarak Aile ve Sosyal Politikalar Başkanlığı'nın "Destek zm Ortakları"; Diyanet İşleri Başkanlığı, Gençlik ve Spor Başkanlığı, İçişleri Başkanlığı (Yerel Yönetimler), Kültür ve Turizm Başkanlığı, Milli Eğitim Başkanlığı, Sağlık Başkanlığı, niversiteler, Kızılay, STK(Sivil Toplum Kuruluşları) ve özel sektör olarak belirtilmiştir.

Sistemli bir afet müdahalesinin belirlenmesinin ardından müdahale yani planlanan hizmetlerin uygulanması aşamasına geçilir. Müdahale evresinde ki çalışmalardan bazıları (Kadıoğlu 2011)'na göre şunlardır; görev alacak personelin belirlenmesi, halkın uyarılması, başka yere tahliye edilmesi, barındırılması ve yerlerine geri döndürülmeleri, halkın sürekli bilgilendirilmesi, hasar tespiti, zarar azaltma için göz önüne alınacakların belirlenmesi ve hatta bölge dışından talep edilecek yardımların belirlenmesidir.

(Kadioğlu 2011) m¼dahale evresindeki çalışmaları aşağıdaki tabloda ¼zetlemiřtir:

Tablo 4: M¼dahale Evresi Kapsamındaki alışmalar

AŐAMALAR	ZAMANLAMA	GENEL İHTİYAÇLAR
Acil	İlk 24 Saat	<ul style="list-style-type: none">• Arama Kurtarma• Tahliye/Barınma• Gıda• Su• Kamuoyunu Bilgilendirme• G¼venlik• Enerji
Kısa Vade	1. Haftanın Sonu	<ul style="list-style-type: none">• evre Sağlığı İçin *Sanitasyon, Atık Y¼netimi vb.• Yasal ve Fiziksel Koruma• İşsizlik
Orta Vade	1. Ayın Sonu	<ul style="list-style-type: none">• Toplu Taşıma• Haberleşme• Psiko-sosyal Hizmetler• Eğitim
Uzun Vade	3. Ayın Sonu	<ul style="list-style-type: none">• Tarım• evre Koruma

*evre koşullarını sağlığa elverişli duruma getirme, sağlıklı yaşam için gerekli ¼nlemleri alma, evre hijyeni(TDK)

Tabloya g¼re psikososyal hizmetler birinci ayın sonunda başlar. Ancak afetzedelere, ailelerine ve topluma y¼nelik iyileştirme çalışmaları afetin hemen sonrasında başlar. Bu alışmalar sosyal hizmet için “Krizle M¼dahale” kapsamında yapılır. Afet sonrası d¼nem ve etkilenenlere yapılan m¼dahaleleri daha iyi anlamak için Sosyal hizmette krize m¼dahale kısaca incelenecektir.

4.2.1. Krize M¼dahale

Kriz, yorucu ve yıpratıcı bir olay sonucunda kişinin hayatını s¼rd¼rebilmesini engelleyecek ani ama geçici ¼k¼nt¼ olarak tanımlanabilir(Sheafor ve Herejsi, 2015).

Afetler ani oluşumları ile krize sebep olur. Yakın ilişki içinde bulunduğu kişilerin kaybı, maddi kayıplar, sosyal sorunlar, hatta kişi kaybı olmasa içinde bulunulan duygusal durum krize yol açabilir.

Afetler birden ortaya çıkması ve etkileri sebebiyle travmatik krizler arasında yer almaktadır. Sayıl (1992), travmatik krizleri birden ortaya çıkan, acı verici olan, psişik durumu, sosyal kimliği, güvenliği ve hoşnutluk durumunu tehdit eden durumlar olarak tanımlamıştır.

Krizler dört ile altı hafta arasında sona erecektir ve kişi yeni bir adaptasyon ve işlevsellik sürecine girecektir(Sheafor ve Herejsi, 2015). Payne(1997)'e göre ise bu süre altı ila sekiz hafta arasındadır. Mavili Aktaş (2001) ise deprem dönemindeki krizlerin 3 ay ila 1 yıl içinde atlatılabileceğini belirtir.

Afetin sebep olduğu krizlerin daha uzun sürede atlatılabileceği görülmektedir. Krizi atlattırda yaşanan olayın boyutları, kişinin başatme kapasitesi ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin desteği rol oynamaktadır.

Krizler yapısal olarak çözülemediği sürece tehlikelidir; daha düşük bir işlevsellik ve kronik duygu bozuklukları yaratabilir (Sheafor ve Herejsi, 2015).

Yaşanılan kriz sağlıklı biçimde atlatıldığında birey olası bir kriz ile daha kolay başedecektir. Sorun çöztme kapasitesi ve başatme yöntemleri gelişmiştir. Ancak kriz dönemi sağlıklı atlatılamadığında başka sorunlar da ortaya çıkabilir.

13 Mayıs 2014 tarihinde Soma İli'nde yaşanan maden kazasında 301 madenci ölmüş, 487 kişi de yaralanmıştır. Bu maden kazası toplumumuzun büyük kısmını etkilemiştir. Zor çalışma koşullarına ek olarak maden kazası geçiren maden işçileri için bu durum atlatılması zor bir kriz dönemi olmuştur. Bu araştırma maden kazasından yaklaşık 1,5 yıl sonra yapılmış ve madencilerin sosyal destek mekanizmalarının bu dönemi atlattırda ne kadar etkili olduğu belirlenmesi amaçlanmıştır. Aile ve sosyal çevre herhangi bir olağandışı durumda sığınılacak ilk limandır ve birey ile birbirinden bağımsız düşünülemez. Bu yüzden araştırma da sosyal hizmette sistem yaklaşımı içinde değerlendirilmiştir. Çünkü sistem yaklaşımı bireyi çevresi içinde ve ilişkide bulunduğu diğer sistemleri de göz önünde bulundurarak değerlendirmektedir.

Afet sonrası ortaya çıkan değişiklikler birbirine bağılıdır ve bu bağıllık, sistemlerin aralarındaki uyumu bozar. Ortaya çıkan bu değişiklikler yavaş yavaş meydana gelmediği için, sistemler arasındaki bağ aniden kopabilir. Sistemler arası

ilişkilerin birdenbire kopması bireyler aileler ve gruplar üzerinde çeşitli problemlere yol açar (Yaman ve Erten 2015)

Bu problemlerin çözümü ve afete müdahale çalışmalarında sistem yaklaşımının önemini daha iyi anlayabilmek için sosyal hizmette sistem yaklaşımının daha ayrıntılı incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

4.2.2. Sosyal Hizmette Sistem Yaklaşımı

Sistem teorisi, bir bütünün parçaları arasında karşılıklı ilişkileri anlamaya yarayacak bir düşünce yoludur (Janchill, 1969 akt. Kut, 1988). Genel sistem yapısı, yıllardır tıp, biyoloji, antropoloji, psikoloji, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji ve eğitim gibi birçok bilimin literatüründe tartışılmıştır. Bu yapı bir bakıma her bilimde farklı şekilde kullanılmaktadır. Onun sosyal sisteme bağlı ilkeler veya yaşayan nesnelere ilgili sistemler kadar iyi olan prensipleri, sosyal hizmetin başından beri sosyal hizmet literatürüne dahil edilmiştir (Yıldırım ve Yıldırım, 2008). Sistem kuramı öncelikle doğa bilimlerinde kullanılmış daha sonra sosyal bilimlere uyarlanması sağlanmıştır. Sistem ve ekolojik sistem kuramı sosyal hizmet mesleğinin benimsediği “çevresi içinde birey” yaklaşımına uygun bir temele sahiptir (Baykara Acar ve Acar, 2002).

Zastrow (2010)'un da belirttiği gibi sosyal hizmet 1960'lardan bu yana insan davranışını değerlendirmede sistem yaklaşımını kullanmaktadır.

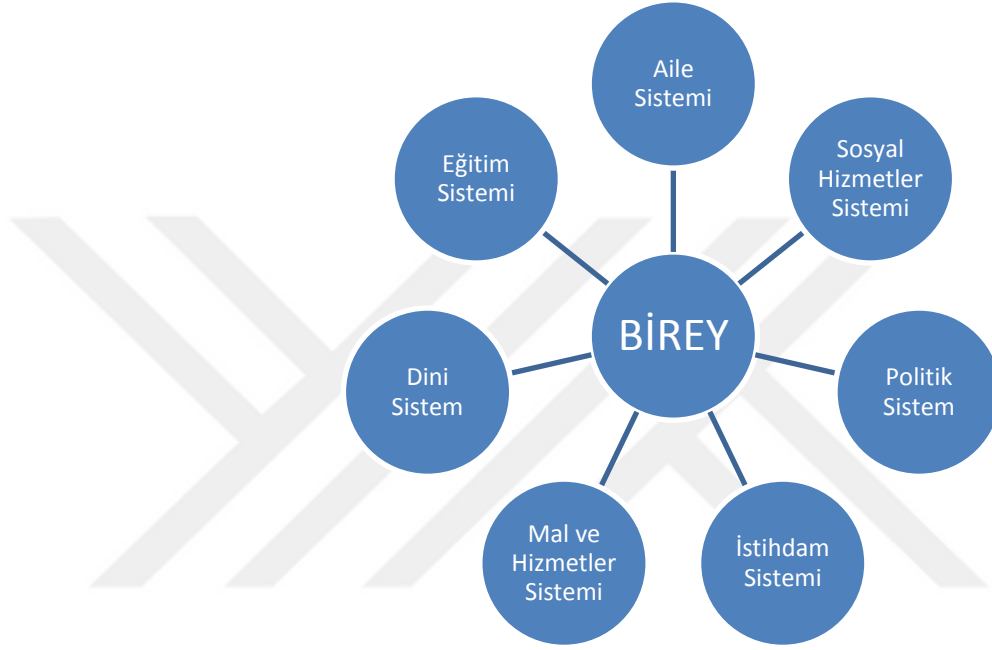
Bu teori sosyal hizmet uzmanlarının, patoloji veya değişimin esas hedefi olan insan ve toplum üzerinde ayrı ayrı odaklaşmalarını önler (Kuz, 1988).

Sistem teorisi, çevreyi ve bireyi ayrı ayrı ele alan analitik yaklaşımdan farklı olarak, birey ile sosyal ve fiziksel çevresinin oluşturduğu karmaşık düzeni bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Burada temel varsayım şudur: Parçaların davranışı tek tek veya bütün olarak ele alındığında farklılık gösterecektir (Kut,1988).

Sistem ve sistemi oluşturan alt sistemler birbirleriyle resmi veya gayri resmi ilişki içerisindedir. Sistemler arasındaki ilişkinin afet gibi sebeplerden dolayı bozulması aralarındaki dengenin bozulmasına ve sistemlerin bütünlüğünün zarar görmesine neden olur.

Bireyi çevresi içinde değerlendirirken ilişkide olduğu sistemleri ve sistemlerin yapısı ile sahip olduğu kaynakları bilmek müdahale aşamasında verimli bir hizmet sunulabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu yüzden bireyin ilişkide bulunduğu sistemlere bakmak yararlı olacaktır.

Şekil 3: Çevresi içinde insan

Kaynak: Charles Zastrow, Sosyal Hizmete Giriş, 2014,

Pincus ve Minahan (1973 akt. Payne, 1997), üç sistemin bireylere yararlı olabileceğini belirtir. Bunlar; aile arkadaşlar gibi resmi olmayan doğal sistemler, toplum grupları ticari birlikler gibi resmi sistemler ve hastane ve okul gibi toplumsal sistemlerdir.

Ekolojik bir model hem iç hem de dış etkenleri araştırır. Bu model, insanları çevrelerine pasif olarak tepki verenler olmaktan çok bu çevrelerle dinamik ve karşılıklı etkileşimciler olarak ele alır (Zastrow, 2010; çev., Çiftçi, 2014).

Sistem kuramı, sosyal hizmet uzmanlarının olaylara, olgulara, kurumlara ve oluşumlara; bir bütün halinde yaklaşımda bulunmalarını, karmaşıklığı anlamalarına yardım sağlayan esaslar ve ilkeler bütününe işaret eder (Yolcuoğlu, 2014). Sistem teorisi organizasyonların, politikaların, toplulukların ve grupların bireyler üzerindeki

etkilerine hitap eder. Bireylerin, çevredeki çeşitli sistemlerle sürekli etkileşim halinde oldukları düşünülür (Yıldırım, 2007). Çünkü çevreyi ve bireyi, ayrı ayrı ele almak yerine, bireyle fiziksel çevrenin oluşturduğu karmaşık düzeni bütüncül bir yaklaşımla ele alır. Sistemler bir bütün olarak işlev gösterirler (Yolcuoğlu, 2014). Kut(1988) sistem kuramının çevreyi ve bireyi neden birlikte ele aldığını şöyle özetler; parçanın davranışlarını tek başına ele alıp ayrı olarak incelediğimizde ulaştığımız sonuçlar ile bir bütünün parçaları olarak ve bütün içinde ele alıp aralarındaki dinamik etkileşim ve kalıpları incelediğimizde elde edilen sonuçlar farklı olacaktır. Yolcuoğlu (2014)'na göre de sistemin bir parçasını çıkarır ya da eklerseniz, sistem değişebilir veya bozulabilir. Sistemdeki unsurların yerleri veya diziliş sıraları çok önemlidir ve sistemdeki parçalar bağlantılı olarak, birlikte iş görür.

Birey ve toplumlarda sistemlerin “tutum ve davranışlar”, bütün yapıya bağlıdır ve yapı değişirse, davranışlar da buna bağlı olarak değişiklik gösterir. Bu bakımdan; insanlar, kurumlar, aileler, toplumlar ve devletler “birer sistem”dir (Yolcuoğlu, 2014).

Zastrow (2010)'a göre müracaatçının yaşam koşulunun karmaşıklığını ve ilişkilerini değerlendirmek için mevcut sorunların ötesinde araştırma yapmayı vurgulayan sistem yaklaşımı sistem kuramı üzerine temellenir. Genel sistem kuramının anahtar kavramları bütünlük, ilişki, homeostazidir(denge).

Bütünlük, bir sistemde yer alan unsurların bütüncül katkısının her unsurun ayrı ayrı katkısından daha etkilidir (Zastrow, 2010). Afetlerde durumlarında yaşanacak olası sorunların çözümünde afetzedenin katkısından ziyade afetzedenin ilişkide bulunduğu sistemler ile birlikte bütüncül katkısı daha yararlı olacaktır.

İlişki, sistemi oluşturan unsurlar kadar o unsurların arasındaki yapının da önemli olduğunu vurgular (Zastrow, 2010). Buna göre afet sonrası yaşanan kişiler arası sorunların temelinde kişilerin problemlerinden çok kişilerin birbirleriyle olan ilişki yapısındaki sorunlar yer almaktadır.

Denge, birçok canlı sisteminin yeniden yapılanma ve mevcut durumdaki istikrarı korumak için denge arayışında olduğunu ifade eden bir kavramdır (Zastrow, 2010). Afet sebebiyle bozulan ilişkiler bozulan dengeyi de beraberinde getirmektedir.

Mevcut ilişkilerin korunabilmesi için dengede olmaları, bozulan ilişkileri düzeltebilmek için de dengeyi sağlamaları gerekmektedir.

Sistem teorisini daha iyi anlamak için kullanılan teorik kavramlara bakmak ve afet durumu ile değerlendirmek yararlı olacaktır.

Sistem: Sistem teorilerinin ilk destekçilerinden Ludwig Von Bertalanffy “sistem”i “aralarında bağlantılı bir takım birimler” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bir bütün olarak “farklı, ancak birbirini etkileyen ve birbirine bağlı bölümlerden oluşmuş bir birim” olarak da adlandırmışlardır. Eski Yunan doktorları, insan vücudunu geniş bir sistem, vücudun küçük parçalarını da birbirini etkileyen ve birbirine bağlı organlar olarak görmüşlerdir. Aile farklı, ama birbirini etkileyen ve birbirine bağlı bireylerin oluşturduğu aile üyelerinin oluşturduğu aile üyelerinden meydana gelen bir sistem olarak düşünülmektedir (Yıldırım, 2007). Sistem teorisyenleri, dünyanın her biri farklı birimlerden oluşan farklı düzeylerde ve hiyerarşik bir yapıda örgütlendiğini ve bunların birbiriyle entegrasyon yoluyla bir üst bütünde, yani sistemde birleşerek yeni niteliklere ve olgulara yol açtığını öngörmektedir (Bilgin, 2003).

Sistem yaklaşımına göre sistemi oluşturan ögeler ve karşılıklı etkileşimin olduğu sistemler birbirini etkilemektedir. Aynı sistem içinde yer alan bireylerden herhangi birinin etkilenmesi sistem içindeki diğer bireylerin de etkilenmesine sebep olur. Etkilenen bu sistemin etkileşimde bulunduğu ve birbirine bağlı olduğu diğer sistemler de etkilenecektir. Bu durumun birbiri ardına düşen domino taşları gibi bir etkiye neden olduğu görülmektedir.

Sınırlar: Her sistemin önemli bir tarafını sınır” kavramı oluşturmaktadır (Yıldırım, 2007). Sınır, seçilmiş değişkenler, yani alt sistemler tarafından oluşturulmuş bir kapalı daire biçiminde tanımlanabilir (Kut, 1988). Sınır kavramı geçirgenliği bakımından açık ve kapalı sistem olmak üzere iki tür sisteme işaret etmektedir.

Açık ve Kapalı Sistem: Sistem, sürekli değişen ve kendini yenileyen bir bütün olup, belirli bir amaca doğru ilerler (Buckley, 1968 akt. Kut, 1988). Sistemin devamlılığı ve değişkenliğinde esas faktör çevre ile olan karşılıklı alışveriş bağlantısının olmasıdır. Yani açık sistem, çevreden girdi alır ve çevreye çıktı verir.

Çevre ile karşılıklı etkileşim, sistemin varlığı için temeldir. Bu açıklığın niteliği nedeniyle insan sistemleri birçok parçadan oluşan düzenli bir bütün haline gelecek biçimde büyür ve gelişir (Kut, 1988). Bazı aileler açık sisteme örnek teşkil etmektedir. Bunlar diğerlerini gönüllü olarak içine alabilen ailelerdir (Yıldırım, 2007).

Açık sistemlerin afete maruz kalmaları durumunda çevreden aldığı girdi ve verdiği çıktı ile etkileşimde bulunmak suretiyle afetin etkileri azalabileceği gibi mevcut sistem kendisini geliştirebilir.

Kapalı sistemler diğer sistemlerle ilişki içinde değildir ve ne onlardan girdi alır ne de onlara çıktı verir. Bu sistemlerde, zamanla elemanların değişme kapasitesinin azalması, düzen ve fonksiyonlarının giderek kaybolması anlamına gelen bir nitelik oluşur ki buna “entropy” denir (Kut, 1988). Bazı aileler de kapalı sistemleri temsil etmektedir. Onlar son derece kapalı sistemlere sahip ve sıkı sıkıya örülü bulunmaktadır. Sadece aile üyeleri için olan özel geleneklere sahip olabilmektedirler (Yıldırım, 2007).

Eğer afetzede kapalı bir sistemin üyesi ise olası sorunlar aşılamadığında hissedilen etki artacağı gibi mevcut düzen ve fonksiyonları işleyişi azalır. Gelişemeyen bu sistem büyümediği gibi sistemin varlığını sürdürmesi de tehlikeye düşebilir.

Girdi ve Çıktı: Yolcuoğlu (2014) girdi ve çıktı kavramlarını şu şekilde tanımlamaktadır:

Sistemler, yaşayabilmek ve amaçlarına ulaşmak, hayatta kalabilmek için, bilgi, enerji ve kaynakları işlemek zorundadır. “Girdi”, diğer sistemlerden alınan enerji, bilgi ya da iletişim akışıdır. İnsanlar için, yiyecek, su, giyecek vb. temel gereksinimlerinin yanı sıra, “sosyal temas” ve uyarılar da, birer girdi sayılmaktadır. “Çıktı” olarak adlandırılan unsurlar, bir sistemden çevreye ya da diğer sistemlere yayılan, enerji, bilgi ya da iletişim formunda; içinde bulunulan çevrede, bir sistemin diğer sistemler üzerindeki etkisidir. Bu anlamda, birçok “çıktı”, diğer sistemler için bir “girdi” anlamını taşımaktadır.

Girdi veren ve çıktı alan sistemler birbirleriyle iletişim kurabilen sistemlerdir. Sağlıklı devam eden bir iletişimde girdi ve çıktı dengededir. Afet sistemler arasındaki girdi ve çıktı dengesini bozabilir.

Geri Bildirim: İletişim sonucunda meydana gelen hareketin, daha sonraki etki ve davranışları belirleyecek eylemlere dönüşmüş haline işaret eder. Sistemin “girdi”si, amacıyla kıyaslanır ve amaca hizmet etmeyen, uygun olmayan bilgi elenir. Sistemin merkezi mekanizmaları, alınan geribildirimler, girdiler ve çıktılar vasıtasıyla, sistemin, amacına uygun davranışlar ve aksiyonlarda bulunabilmesini sağlama kapasitesine sahiptir. Sistemin, amacına ulaşmasını güçleştiren olumsuz geribildirimler, amaçlarına uygun davranışların düzenlenmesiyle sonuçlanır. Pozitif geribildirimler, sistemin amacına uygun olarak, doğru işlediğini ve aynı türde davranışların devam edilmesinin uygun olacağını belirtir (Yolcuoğlu, 2014).

Geri bildirim sistemlerin davranışlarını devam ettirme ya da davranışlarını düzenlemesini gerektirir. Afetzedenin içinde bulunduğu duygu ve düşünce karmaşası ile davranışlarını kontrol edememesinin önüne geçebilmesi açısından önem taşır.

Güç: Yaşamın her yanını etkileyen önemli bir unsur olarak, büyük ve güçlü sistemler, küçük sistemlerin yaşam kaynaklarını sınırlayabilmektedirler. Bunun sonucunda da, küçük sistemdeki bireyler “sosyal işlevsellik” sorununu çözebilmek için, gereksinim duydukları bilgi, enerji ve özelliklere ulaşamayabilirler. İnsanların, yaşam sorunlarıyla baş edebilmeleri için, kişisel özelliklerinden ziyade, daha büyük sosyal sistemin onlara, gereksinim duydukları fırsat, kaynak ve olanakları sunabilmesi gerekir (Duyan 2010).

Her sistem farklı düzeylerde de olsa belirli bir güce sahiptir. Ancak afet döneminde güçlü sistemler ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşmada sorun yaşamayacağından sistem içinde yer alan afetzedenin yaşaması olası sorunları daha kolay ve etkili bir biçimde çözmesine yardım eder. Ancak güçlü olmayan bir sistemde ise bu durum tam tersidir.

Tüm bu bilgiler ışığında sosyal hizmet bireyde değişiklik yaratmak istiyor ise çevresi ve toplumdan yararlanmalı ve sorunu çözebilmek için sorunun çevre ve toplum düzeyinde de çözme yoluna gitmelidir. Kongar (1972)’a göre sosyal hizmet, sosyal çalışma yöntemi yoluyla, uygulayıcı, kişi ile toplumsal çevresi arasındaki

etkileşimi her ikisinin de birbirleri üzerindeki etkileri hakkında devamlı bir anlayış yaratarak, kolaylaştırır. Şu değişiklikleri meydana getirir:

- Toplumsal çevresi ile olan ilişkileri bakımından kişinin iç değişmesi.
- Kişi üzerindeki etkileri bakımından toplumsal çevrenin değişmesi.
- Karşılıklı etkileşimleri bakımından kişinin ve toplumsal çevresinin değişmesi.

Sistem teorisinin sosyal hizmet mesleğinde kullanımını daha iyi anlamak için sistem teorisinin sosyal hizmete yönelik özelliklerini incelemek yararlı olacaktır. (Kut, 1988)'a göre bu özellikler şu şekildedir:

1. Sistem teorisi, çeşitli disiplinlerden alınan bulguları düzene koyar. Bu bilgi toplama ve düzenleme sosyal hizmet sürecine işlerlik kazandırır.
2. Sistemlere bağlı kavramlar ve onların gelişmesi, fonksiyonu ve yapısı birey ve toplum düzeyinde her kademedeki müracaatçılara uygulanabilir.
3. Sistem teorisi, birtakım unsurların bir bütünü oluşturacak biçimde sıralanmasına ilişkin anlayışa sahip olunması için temel bir çerçeve oluşturmasını sağlar. Bu unsurlar, sosyal sorunlara dayalı olup, ilgili birimleri ve onların birbirleri ile olan ilişkilerini içermekte ve bunlardan birinde oluşan değişikliğin sonuçları, diğerlerini de etkilemektedir.
4. Sistem teorisi, kişi ve çevrenin ayrı ayrı sahip olduğu özelliklerden çok, sistemlerarası hareketliliğe önem verir. Bilgi toplama sistemlerinin daha iyi bir duruma gelebilmesi için gerekli değişikliklerin sağlanmasına ve iletişim süreci üzerinde odaklaşmaya yönelir.
5. Sistem teorisi, aktif bir kişilik sistemi olarak insanın kendi inisiyatifini kullanabilme, katılım sahibi olabilme, davranışlarını ve çevreyi değiştirebilme özelliğine sahip olduğunu kabul eder. Çevreyle uyum içinde olabilmek, insan sisteminin özelliğine olduğu kadar çevrenin etkileme özelliğine de bağlıdır. Bu kavramlar sosyal hizmet uzmanının patoloji gibi yıkımlardan çok bugünkü hayat sistemi üzerinde yoğunlaşmasını sağlar.
6. Yaşayan açık sistem, gelişmesi için diğer sistemler ile devamlı bir şekilde karşılıklı hareketlilik içinde olmayı beklediğine göre sosyal

hizmet uzmanlarının temel işlevleri, tüm nüfus için bu tür hareketliliğe yönelik yardım ve tedbirleri sağlamak olmaktadır.

7. Sistemin bir parçasında meydana gelen değişimin bütünü büyük ölçüde etkilemesi, müracaatçıların daha serbest hareket edebilmeleri için müdahalelere dikkat etmemiz gerektiğini göstermektedir. Anlamalı bir değişme yaratmak için tüm sistemi değiştirmemiz gerekmez. Fakat müdahale noktamızı(odağımızı) çok dikkatli seçmemiz gerekir.
8. Sistem yaklaşımına göre kurum da bir sosyal sistemdir. Sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen unsurlardan oluşan aynı alan içinde yer alırlar.

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere afet oluşumu gereği sadece afetzedeyi değil nerdeyse toplumun büyük çoğunluğunu etkilemektedir. Afetzedeye verilen hizmetler sosyal çevresinde değişiklik yaratmadığımız sürece yeterli etkili olmayacak ve istenilen ölçüde değişiklik yaratmayacaktır. Aynı şekilde afetin toplum üzerindeki etkilerinin azaltılabilmesi için de önce bireyin yani afetzedenin sosyal çevresinde değişim yaratmak gerekir. Bu da afetin oluşumundan sonraki bir yıldan sonraki etkilerinin azaltılması için en uygun yaklaşımlardan birinin sistem yaklaşımı olduğunu göstermektedir.

Sistem yaklaşımında, bireyin ilişkili olduğu sistemlerde bahsedilir. İhtiyaç duyduğu durumlarda bireyin ulaşabileceği sistemlerin başında, bireyin sosyal destek ağları gelmektedir. Bu ilişkiler başta aile, arkadaşlık, komşuluk gibi ilişkililerdir ve bireyin en yakınında olan kişilerden oluşur. Bu yüzden kişinin sosyal desteği ihtiyaç anında hızlı ulaşabilmesi bakımından önem taşır. Afet durumlarında sosyal desteğin önemini daha iyi anlayabilmek için sosyal destek kavramını daha ayrıntılı incelemek gerekir.

4.2.3. Sosyal Destek

Sosyal destek kavramından ve kriz durumlarında öneminden bahsedebilmek için sosyal etkileşim ve sosyal iletişim biçimlerinden bahsetmek gerekir. Bireyin sosyal destek alabilmesi ya da verebilmesi için sosyal iletişim biçimleri çerçevesinde ve sosyal etkileşimde bulunması gerekir.

(Bilen) sosyal etkileşimi şu şekilde tanımlar: Bir birey günlük yaşamda sürekli başka insanlarla karşılaşır, onlarla işbirliği kurar, itaat eder, isyan eder, kızar, kızdırır, bazen de onların varlığını reddeder. İşte böylece bireyin bilinçli iletişim kurmasına ve onların davranışlarına uygun tepki geliştirmesi sürecine sosyal etkileşim denir.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi birey günlük yaşamdaki davranış ve tepkilerini içinde bulunduğu topluma göre belirler. Bireyi etkileyen durum ya da olay toplumu da etkileyecektir. Karşılıklı etkileşim içinde bulunan toplum bunu sosyal iletişim biçimleri çerçevesinde oluşturur.

Sosyal iletişim biçimleri arkadaşlık, ebeveyn ilişkisi, iş ilişkisi, liderlik, komşuluk, vatandaşlık gibi sayılamayacak kadar çok farklılık gösterir (Bilen).

Sosyal destek kavramı ise, 1970’li yılların ortalarından itibaren literatürde daha çok ele alınmaya ve incelenmeye başlanmıştır. Sosyal destek kaynakları genel olarak formal ve informal destek kaynakları olarak ele alınmaktadır (Duyan, 2001).

Formal destek kaynakları; resmi kurum ve kuruluşlar ile yasal bir çerçeve içerisinde hizmet veren sivil toplum kuruluşları, gönüllü kuruluşlarca yapılan desteklerdir. Yakın ilişkide bulunduğumuz bireyler ile herhangi bir biçimde destek olan ve katkı sağlayan diğer bireyler ise informal sosyal destek kaynaklarını ifade etmektedir (Duyan, 2001).

Sosyal destek, yaşamın her aşamasında bir bireyin gerek duyduğu çeşitli ihtiyaçların karşılanması ve biyo-psikososyal iyilik halinin güçlenmesi, korunması ve devamının sağlanması bakımından da oldukça önemlidir (Işıkhan, 2007). Bazı durumlarda sosyal destek kurum çalışanları ve gönüllüler tarafından sağlanır (Sheafor ve Horejsi, 2015).

Caplan (1974;akt. Yolcuoğlu, 2013)’a göre ise sosyal destek; insanın stresli bir olaya hakim olmasını ve onunla başa çıkmasını kolaylaştıran, sosyal çevreden gelen geri bildirimlerdir.

Sosyal bağlar, bireyin birçok temel gereksinimini karşıladığı için destekleyicidir Caplan (1974;akt. Yolcuoğlu, 2013). Ancak felaketle karşılaşan bireyler fiziksel olarak yaralanmasa dahi özel ilgiye gereksinim duyarlar (Sheafor ve Horejsi, 2015).

Sosyal destek teorisyenlerine göre, diğerlerinin katkı ve yardımı duygusal destek(sevgi, aşk, saygı), değerlendirme ya da takdir yardımı, maddi yardım gibi

farklı boyutlarda olabilir ve eş, sevgili, arkadaş, meslektaş gibi farklı kişilerden gelebilir. Bu çerçevede yapılan bazı araştırmalar (Fehr ve Perlman, 1985), her üç destek boyutunda işleyen derin sevgi ilişkilerinin, kişinin sağlık ve mutluluğunda, özellikle olumlu bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır (Bilgin, 2003).

Sosyal destek 4 ana başlıktan oluşmaktadır (Wills,1991 akt. Aktaş ve Berk). Buna göre sosyal destek çeşitleri aşağıdaki gibidir(Krespi, 1993 akt. Aktaş ve Berk):

Duygusal Destek: Sevilme, anlaşılma, empatik anlayışın iletilmesidir.

Bilgisel Destek: Ortaya çıkan bir durumda başvuru kaynakları ya da olası başatme yöntemlerine ilişkin verilen bilgiler, önerilerdir.

Araçsal Destek: Maddi gereksinimler, araç-gereç ihtiyacı ve benzeri kaynakların sağlanması ile birlikte yine ihtiyaç duyulduğunda yapılması gereken işlerde yardım almaktır.

Eşlik Etme/Beraberlik Desteği: Bireyin boş vakitlerini beraber geçireceği ya da yapacağı işlerde kendine eşlik edecek bireylerin var olduğuna dair algısıdır.

Müdahale ve sosyal hizmet uzmanının yardımı, yardım almayan insanlar, sosyal zorunluluklarla ve taahhütlerle başa çıkamadıkları ve problemler aile içinde, okulda, iş başında veya diğer sosyal gruplaşmalardaki ilişkilerle çatıştığı zaman gösterilir. Sosyal hizmet uzmanının amacı sosyal fonksiyonu arttırmaktır. Sosyal hizmet “sosyal işlevselliği” en merkezi amacı olarak belirler (Yıldırım, 2007).

Yaşanan afet ile birlikte psikolojik, yapısal, sosyal sorunlar ortaya çıkabilir. Sosyal destek olası afet durumlarında bozulan günlük yaşam ve insan ilişkilerini düzeltme açısından büyük önem taşımaktadır.

Günlük hayatta, karşılaşılan sorunları kendi destek mekanizmaları çerçevesinde çözebilen bireyler afet ile birlikte ilişki ve dengenin de bozulmasıyla sorunları çözebilmek için dışarıdan bir desteğe ihtiyaç duyarlar. Toplumsal yaşamı alt üst eden afete eşlik eden toplumsal sorunlar da bu desteğe olan ihtiyacı artırır. Böyle durumlarda verilecek hizmet psikososyal destektir.

4.2.4. Psikososyal Destek

Olağanüstü dönemler kişileri farklı duygu, düşünce ve davranışlara iter. Süregelen yaşamını değiştirir. Yeni durumlar oluşturur. Bu yeni duruma uyum becerisi herkeste farklı olabilir (Sayıl, 1992). Bu farklılıklar afetten etkilenme düzeyi, kişisel sebepler, afetin sebep olduğu maddi, sosyal kayıpların büyüklüğü ve kişinin bu kayıpları algılama düzeylerinden kaynaklanabilir.

Bazıları bu dönemi sorunlu bir dönem olarak yaşar fakat üstesinden gelmeyi başarır. Bazen birey kendini yetersiz hisseder, alışageldiği uyum, problem çözüme yollarını burada kullanamadığını ve bildiği yollarla işin içinden çıkamadığını görür (Sayıl, 1992).

Olağanüstü durumlarda sosyal sağlığın korunması ve geliştirilmesi amacıyla sosyal rehabilitasyon programları altında psiko-sosyal destek hizmetlerinin pek çok ülkede kullanılması yeni karşılaşılan bir durum değildir (Demirel, 2010). Afetlerin ardından sürdürülen çalışmalarda psikososyal desteğin önemi giderek daha fazla kabul edilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2011). Günümüzde psikososyal destek hizmetlerinin, afetler sonrası yürütülen insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu, bu alanda çalışan bütün kurumlar tarafından kabul edilmektedir (Şavur ve Tomas 2010).

Bu bağlamda psiko-sosyal destek: Afet sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların/bozuklukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması/geliştirilmesi, etkilenenlerin 'normal' yaşamlarına geri dönmesi sürecinde kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmelerinin sağlanması, toplumda gelecekte ortaya çıkması muhtemel afet ve acil durumlarla başa çıkma/iyileşme/toparlanma becerilerinin artırılması ve yardım çalışanlarının desteklenmesini içeren ve afet döngüsünün her aşamasında yürütülen çok disiplinli hizmetler bütünü olarak ifade edilebilir (Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi, 2008).

Psiko-sosyal destek programlarında, bireylerin, grupların ve toplumun sosyal sağlığının sağlanması, sosyal tedavilerinin gerçekleştirilmesi, tıbbi tedaviden ayrı ve farklı değil ancak ve ancak onu destekleyen bir unsurdur. Ancak pek çok toplum tarafından bireylerin, grupların ve hatta toplumun sosyal tedavisi tıbbi tedavi kadar önemsenmemektedir. Kurulan sağlık hizmet sunumu sistemi de bu hakim anlayışla şekillendirilmektedir. Akut durumlarda insanlara acil tedavi yardımı yapılabilen

sistemlerin ve ortamların kurulması önemsenirken acil yardım sonrasında kendisiyle çaresiz bir şekilde baş başa kalan bireylere yönelik bir psiko-sosyal destek sisteminin varlığı o kadar önemsenmemektedir. Hâlbuki akut dönem sırasında veya sonrasında insanlara sorunlarıyla başa çıkabilme becerisinin kazandırılması hayatın devamı açısından son derece önemlidir (Demirel, 2010). Çünkü psikososyal destek hizmetleri bireylerin değişen koşullar sonucu artan gerilimlerinin azaltılmasında ve sosyal huzurun sağlanmasına da katkıda bulunur. Bu anlamda toplumu bir arada tutan etmenlerin kuvvetlendirilmesinde bir araç olarak da düşünülebilir (<http://www.ihhakademi.com/wp-content/uploads/2014/01/AFET-SONRASI-DESTEK.pdf> Erişim tarihi: 11.01.2016).

Afetlerde ve acil durumlarda psikososyal destek (Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi, 2008);

- Empati, anlama ve duyarlılık yoluyla etkilenenlere psikolojik destek vermek, psikiyatrik hizmetlere ihtiyacı bulunanları belirlemek ve yönlendirmek,
- Yardım çalışmalarının tamamının, etkilenen toplumun nüfus yapısı, sosyal, kültürel, etnik koşullarına uygun şekilde sürdürülmesini sağlamak,
- Bireylerin, toplumun ve kurumların ihtiyaç duyduğu bilgileri yaymak,
- Toplum katılımı ve gönüllülüğün desteklenmesi yoluyla, bireylere, ailelere ve topluma kendi ihtiyaçlarını belirlemeleri, çözüm için harekete geçmeleri ve kendi kendine yardım becerileri geliştirmelerini sağlamaları konusunda destek olmak,
- Toplumda var olan hizmetler ile toplumsal ihtiyaçların buluşmasını sağlamak,
- Bireylerin, ailelerin ve toplumun kendi ihtiyaçlarını karşılamasına ve sorunlarının çözümüne yönelik projeler uygulamasını ve/veya projelere katılmasını destekleyerek, gelecekte ortaya çıkması olası acil durumlara hazırlıklı olmasını sağlamak,

- Afetlerde çalışacak kurum ve kuruluşlar arasında işbirliğini geliştirmek,
- Yardım çalışanlarına yönelik; ekip ilişkileri, iletişim becerileri, afetten etkilenenlerle ilişkiler konularıyla ilgili bilgileri ve kendi kendine yardım yollarını aktarmak, ayrıca ihtiyaç duydukları psikolojik destek çalışmalarını yürütmektir.

Afetlerde psikososyal hizmetlerin iki temel bakış açısı vardır; birincisi afetten etkilenen toplumu yeniden inşa etmek ve toplum kaynaklarını tekrar işler hale getirmek, ikincisi etkilenen bireylere müdahale etmek ve psikolojik bozuklukların ortaya çıkışını önlemektir (Şavur ve Tomas 2010).

T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın yayınladığı Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP, 2013)'nda hizmet grubu Psikososyal Destek Hizmet Grubu olarak tanımlanmıştır. Ana çözüm ortağı olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, afet bölgesinde afetzedelerin psikososyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumludur. Hizmet grubunun görev ve sorumlulukları ise şu şekildedir:

- Afetlerde çalışacak olan bütün personele psikososyal destek eğitimlerinin verilmesini sağlamak.
- Afet hallerinde afetzedelerin temel ihtiyaçlarının ve psikososyal destek ihtiyaçlarının tespit edilmesini sağlamak.
- Tespit edilen ihtiyaçların ve ihtiyaç sahiplerinin ilgili hizmet gruplarına bildirilmesini sağlamak.
- Afettede vatandaşlara ve afet alanında çalışan personele psikososyal destek vermek.
- İncinebilir grupların ihtiyaçlarına özel güçlendirme çalışmaları yapmak.
- Afetten etkilenen korunmaya muhtaç bireyleri kurum bakımına almak.
- Afetzedelerin normal hayata uyum sağlaması için sosyo-kültürel etkinlikler planlamak ve yapmak.

5. GEREÇ VE YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Amacı

Maden kazasından sağ kurtulan maden işçilerinin yaşadığı sorunları, bu sorunlarla nasıl başa çıktıkları ile kriz dönemini atlattırda sosyal destek mekanizmalarının etkili olup olmadığını, etkili olmuş ise ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktır.

İkincil amaçlar: Temel amaçla bağlantılı olarak alt amaçlar şu soru cümleleri ile ifade edilmiştir.

- Maden kazasından sağ kurtulan işçilerin yaşadığı fiziksel ve psikolojik sorunlar nelerdir?
- Yaşadıkları fiziksel ve psikolojik sorunlarla nasıl başa çıkmışlardır?
- Sorunlarla başa çıkmada sosyal destek mekanizmaları ne kadar etkili olmuştur?
- Madencilerin sosyal destek ağları kimlerden oluşmaktadır?
- Sağ kurtulan madenciler kaza sonrasında maddi(para) veya psikolojik(psikososyal destek) destek almışlar mıdır? Almışlar ise bu yardımlar madenciye nasıl etkilemiştir?
- Madenci aileleri kaza sonrasında maddi(para) veya psikolojik(psikososyal destek) destek almışlar mıdır? Ailelerin yardım alıp almamasının sağ kurtulan madenciye göre etkileri nelerdir?

5.2. Araştırmanın Tipi

Toplumun sosyal hizmete ilişkin bilgi ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma bir tarama çalışmasıdır.

5.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma 19.11.2015 tarihinde etik komisyon izni ve 08.12.2015 tarihinde Soma Kaymakamlığı'ndan alınan izin ile araştırmada veri toplama başlamıştır. 09.12.2015-20.12.2015 tarihleri arasında Soma İli'nde veriler toplanmıştır.

5.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 13 Mayıs 2014 tarihinde yaşanan maden kazasından sağ kurtulan 487 kişiyi kapsamaktadır. Örneklem ise sağ kurtulan işçilerin tümünün adres bilgilerine ulaşılabilecek bir kaynak olmadığından ve kazada yaşadıkları travma ile iş bulamamaları sebebi ile başka illere taşınmalarından dolayı kartopu örnekleme ile yapılmıştır. Araştırma kapsamında 14 işçiye ulaşılmıştır. Araştırma süresince ulaşılan yaklaşık 22 işçi de görüşmeyi kabul etmemişlerdir. İşçilerin görüşmeyi kabul etmemelerinin en büyük nedeni araştırmanın nitel olması nedeniyle katılımcılardan ses kaydı alınacak olmasıdır. Soma kaza sonrasında medyanın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Hem medyada hem de sosyal medyada kaza ile alakalı birçok haber yapılmıştır. Sadece arama motoru ile taratıldığında bile 756.000 haber çıkmaktadır. Ses kaydını bu haberler ile örtüştüren işçiler iş bulamama veya mevcut işlerini kaybetme korkusu ile görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Kabul etmeme sebeplerinden biri de halen madende çalışan işçilerin yorgun olduklarını söylemeleridir. Ayrıca bir kişi de görüşmeyi kabul ettiği halde görüşme öncesinde zaman istemiştir. Bu zaman diliminde stresli olduğuna dair gözlemde bulunulmuştur. Sonrasında ise olayı anlatırken tekrar hatırlamak istemediği ve yaşadığı travmanın tetikleneceği için görüşme gerçekleşmemiştir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma, nitel araştırma çeşitlerinden örnek olay deseninde yapılmıştır. Görüşmeler gevşek yapılandırılmış derinlemesine görüşme yoluyla yapılmıştır. Görüşmelerde gönüllü onam formu imzalatılarak ses kaydı alınmıştır. Araştırma yöntemi nitel araştırma olduğundan sadece araştırmacı ve katılımcının olduğu bir ortamda gerçekleşmiştir. Elde edilen kayıtlar yazıya dökülmüştür.

Nitel araştırmalarda örneklemin geniş olması çoğu zaman mümkün değildir. Gerek araştırma kaynaklarının sınırlılığı, gerekse kullanılan bilgi toplama ve analiz yöntemlerinin özelliği nedeniyle çok sayıda bireyi araştırma örneklemine dahil etmek gerçekçi olmaz. Nitel araştırmada örnekleme seçimi araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynaklarla yakından ilgilidir. Bazen bir birey tek başına bir araştırmanın örneklemini oluşturabilir(Yıldırım ve şimşek, 2011). Araştırma örneklemini kartopu örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Araştırmada 14 kişiye ulaşılmıştır.

Görüşmelerde araştırmacının hazırladığı sorular kullanılmıştır. Sorular araştırmanın amacı ile bağlantılı olarak duyulan ihtiyaçlar göz önüne alınarak oluşturulmuştur.

Araştırma bulgularında katılımcılar Katılımcı “K” olarak ve sayınumaraları ile kodlanmıştır.

6. BULGULAR

6.1. Sosyodemografik özellikler

6.1.1. Cinsiyet

Araştırmaya katılan katılımcıların tamamı erkektir.

6.1.2. Yaş

Tablo 5: Maden İşçilerinin Yaş Dağılımı

	Sayı	Minimum	Maksimum	Ortalama
Yaşınız?	14	27	35	31,86

Tabloya göre; en küçük 27, en büyük 35 yaş olmak üzere yaş ortalaması 31,86'dır.

6.1.3. Medeni Durum

Tablo 6: Maden İşçilerinin Medeni Durumuna İlişkin Dağılım

Medeni Durum	Sayı	Yüzde (%)
Evli	14	100,0

Katılımcıların tamamı(%100) evlidir.

6.1.4. Çocuk Sayısı

Tablo 7: Maden İşçilerinin Çocuk Sayılarına İlişkin Dağılım

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde (%)
0	1	7,1
1	4	28,6
2	9	64,3
Toplam	14	100,0

Katılımcıların %64,3'ünün 2, %28,6'sının 1 çocuğu bulunmaktadır. %7,1'inin ise çocuğu yoktur.

6.1.5. Eğitim Durumu

Tablo 8: Maden İşçilerinin Eğitim Durumlarına İlişkin Tablo

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde (%)
İlkokul	11	78,6
Lise	3	21,4
Toplam	14	100,0

Katılımcıların %78,6'sı ilkokul, %21,4'ü lise mezunudur. Maden işçilerinin eğitim düzeyi düşük olduğundan ve kalifiye işlerde çalışmadıklarından madende çalışmışlardır.

6.1.6. Aile Yapısı

Tablo 5: Maden İşçilerinin Aile Yapısına İlişkin Tablo

Aile Yapısı	Sayı	Yüzde (%)
Çekirdek Aile	13	92,9
Geniş Aile	1	7,1
Toplam	14	100,0

Katılımcıların büyük bir kısmının (%92,9)' u çekirdek aile, %7,1'i ise büyük aile yapısına sahip olduğu görülmektedir.

6.1.7. Madende Çalışma Süresi

Tablo 10: İşçilerin Madende Çalışma Sürelerine İlişkin Tablo

Çalışma Süresi	Sayı	Minimum	Maksimum	Ortalama
Yıl	14	1	12	7,86

Katılımcıların en az 1 yıl(8 ay), en çok 12 yıl olmak üzere madende çalışma yılı ortalaması 7,86'dır.

Araştırmanın sonraki bölümünde katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonunda yaşanan sorunlara ve başatma yöntemlerine ilişkin elde edilen bulgular ve bulgulara dair değerlendirmeler yer alacaktır. Yapılan görüşmeler sonucunda yaşanan ailevi, psikolojik, fiziksel, çevresel, ekonomik, iş ile ilgili sorunlar ve diğer sorunlar psikososyal destek ve gıda yardımı olmak üzere dokuz başlık altında incelenecektir.

6.2. Yaşanan ailevi sorunlar

Maden kazası gibi travmatik deneyimler sonrasında yaşanan olayın birçok soruna sebep olabilmektedir. Kaza sonrasında birey kriz dönemindedir ve yaşadığı sorunları çözmede mevcut başatma yöntemleri yeterli olmamaktadır. Çözilemeyen sorunlar bireyin içinde bulunduğu ve belki de en çok etkileşimde bulunduğu aile sisteminde yer alan diğer bireylere de yansımaktadır.

Bu bölümde, katılımcıların maden kazası sonrası yaşadıkları ailevi sorunlara ve yaşanan sorunların nedenlerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Çalışmaya katılan 14 maden işçisinin tamamı evli ve 13 tanesi çocuk sahibidir. Maden kazasının ardından yaşanan ailevi sorunlar sınırlı olma hali ve kaza sonrası maddi yetersizliklerin aile yaşamındaki sorunlara yansımaları olmak üzere iki alt başlıkta değerlendirilecektir.

Yapılan bir çalışmada deprem sonrası sosyal hizmet uzmanları tarafından ailelere yönelik verilen hizmetlerin en başında %77,4 ile danışmanlık hizmetlerinin,

%62,9 oranında ise aynı-nakdi yardım hizmetlerinin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır(Tuncay 2004).

Katılımcılara maden kazasının ardından ailevi problem yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş, ailevi sorun yaşayan katılımcıların tereddüt etmeden sorun yaşadığını belirttiği görülmüştür.

6.2.1. Aşırı sinirlilikten kaynaklanan ailevi sorunlar

Bu bölümde maden kazasından sağ kurtulan işçilerin aşırı sinirli olma halinin neden olduğu ailevi sorunlar incelenecektir.

Yapılan bir çalışmada maden işçilerinin yeraltında yaşadıkları stres ve gerginlik nedeniyle evde eşlerine ve çocuklarına karşı tahammülsüzlük yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Kuzu, 2014). Günlük yaşamda yeraltı koşullarının neden olduğu stres ve gerginliğin yaşanan maden kazasından kaynaklanan travma ile artacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılar maden kazasının ardından aşırı sinirli olma halinin eskiye oranla sorunların artışına sebep olduğu bildirmişlerdir. Eskiye oranla artış gösteren sinirlilik hali ile doğru orantıda tartışma ve huzursuzluk halinin de arttığı görülmektedir. Kazazedelerin sinirli olma halinin hem eşler arasındaki ilişkiye hem de baba ile çocuk arasında sorunlara sebep olduğu anlaşılmaktadır.

İki katılımcı eşiyle tartışmasındaki artışı şu şekilde ifade etmektedir:

“...Yani o günden sonra aşırı bir sinirlenme en ufak lafa sinirlenme oldu. Özellikle tartışma daha önceki ne nazaran daha fazla olması. En ufak bir kelimenin bana biraz daha kötü gelmesi (K2)”.

“...Ne bileyim önceden çok iyiydim mesela hanumumla olsun, çoluğumla çocuğumla olsun. Ama bu olaydan sonra hemen olmadık bir şeyde ayarım kaçıyor, moralim bozuluyor. Hemen kavga dövüşe hazırım o an mesela (K4)”.

Katılımcının ifadesinden ayrıca aile sistemi içindeki girdi-çıkı dengesinin bozulduğu anlaşılmıştır. Bozulan bu denge ile katılımcı kendisine söylenen sözleri daha kötü algılamış ve bu da sistem içindeki dengenin ve ilişkinin bozulmasına yol

açmıştır. Katılımcılar yaşanan ailevi sorunlardan birinin de yaşadıkları psikolojik sorunların çocuklarına olan etkisinden kaynaklandığı ifade etmişlerdir. Yaşanan sorunların çocuk üzerindeki etkilerini katılımcılar aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

“...Mesela insan en ufak bir şeye kızıyor. Nasıl kızıyor dersin problem yaratıyorsun yok yere. Atıyorum çocuğun bir şey istiyor, çocuğun en ufak bir şeyine kızıyorum (K5)”.

“Çocukların sesleri gürültüleri beni çok etkiledi. Çünkü sesten görüntüden çok rahatsız oluyordum. Yarı bağışmalar, sinir gerginliği falan oluyordu (K8)”.

Bir katılımcı ise yaşadığı sorunların hem eşine hem de çocukların yansımısını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“...Çok sinirsel oldum mesela eşim ne söylese hep tersliyordum. Mesela çocuklarım var ikiz, devamlı azarlıyordum. Hayatta bu güne kadar el kaldırmadım ama çok şeyler yaşadım yani çocuklarıma bağırdım, eşime bağırdım... (K9)”.

Yaşanan ailevi sorunların bir diğer sebebi ise eşler arasında yaşanan sıkıntılardır.

“Ufak da olsa yaşadım. Çok sinirler başlamıştı bende. Eve bakıyorum eşimi kıracağım, olmadık yerde karımı rahatsız edeceğim. Dışarı atıyordum kendimi. Uzaklaşıyordum evden (K6)”.

“...Agresifim biraz. Agresif olduğum için eşim artık kaldıramıyordu (K14)”.

“Kendi yapmış olduğum istenmedik hareketler var. Uyku düzenim bir kere yok, ikincisi ailem de buna tedirgin oldu mesela. Böyle yatakta kıpırtı olduğunda hanım sanki beni yanında yokmuş hissediyor. Yani gidecek geri gelmeyecekmişim gibi düşünüyor (K12)”.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi; aile sistemi içindeki olumsuz geribildirimler ve eşlerin girdi-çıkıttı dengesinin bozulması, doğru anlaşılabilmesi ya da doğru ifade edilmeyişi sorunların büyümesine sebep olmakta ve aile içinde yaşanan bir problemin diğer aile üyelerine olan etkisini de açığa çıkarmaktadır.

6.2.2. Maddi yetersizlikten kaynaklanan ailevi sorunlar

Ailevi sorunların diğer sebebinin ise maddi yetersizlikten kaynaklanan sorunlar olduğu ifade edilmiştir. Maddi yetersizlikten kaynaklanan sorunları ifade eden bir katılımcı maddi yetersizliğin doğrudan etkilediğini bir diğeri de iş bulamadığı ve maddi sorunlardan dolayı ikamet şehir değiştirmek istediğini eşinin bu isteğini onaylamadığı için sorun yaşadıklarını ifade etmiştir.

“Maddi yetersizliklerden dolayı ev içinde anlaşmazlık yaşadık (K4)”.

“...İş bulamadığım için Soma'dan gitmek istiyorum ama eşim beni desteklemiyor... (K3)”.

Aile içinde maddi sorunların yaşanması, zorunlu ihtiyaçların karşılanamamasına sebep olabilir. Karşılanamayan zorunlu ihtiyaçlar ailede gündelik yaşamda sorun yaratacağı gibi aile bireylerinde gelecek kaygısına sebep olabilir. 14 katılımcıdan 12 katılımcının eşleri devamlı bir işte çalışmamaktadır. Tek maaşa bağlı olarak geçimini sağlayan aileler, gelir getiren tek kaynağın kaybedilmesiyle birden fazla maaş geliri ya da maaştan başka bir geliri olan ailelere kıyasla maddi sorunlardan daha çok etkilenebilir. Maddi sorun yaşayan madenciler eve gelir getirememesi sebebiyle kendisini yetersiz hissedebilir ve bu da yaşanan travmatik deneyimi tetikleyebilir.

Aile bilindiği gibi en temel ihtiyaçların karşılandığı, en çok etkileşimde bulunulan sistemdir. Bu sistem içinde aile bireyleri, diğer aile bireylerinden, bireylerin içinde bulunduğu ruhsal durumdan kolayca etkilenir. Aile sistemi, dengede olduğu durumlarda aile bireylerinin kendilerini güvende hissettikleri, duygu ve düşüncelerinin rahatça ifade ettikleri yerdir. Sistem içinde yaşanan sorunlar bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimi bozabilir. Bu durum sorun yaşanmasına neden olabileceği gibi mevcut sorunların da büyümesine neden olabilmektedir. Nitekim, katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi; katılımcıların yaşadığı sorunlar aile içindeki diğer bireylerle de sorun yaşamalarına sebep olmuştur.

6.2.3. .Ailevi sorunlarla başetme yöntemleri

Ailevi sorun yaşayan katılımcıların, yaşadıkları sorunları çözmeye sosyal destek ve profesyonel destek olmak üzere iki yönetime başvurdukları görülmüştür.

Profesyonel desteğin içinde psikolojik destek ve psikososyal destek yer almaktadır. Sosyal destek ise içinde buldukları toplum ve aile bireylerinin desteğini ifade eder.

6.2.3.1. Profesyonel destek

Profesyonel destek, madencilerin ailevi sorunlarını çözmeye psikolog ve psikiyatristten aldığı destek ile psikososyal destek hizmetlerini ifade eder.

Bir katılımcı yaşadığı aile içi sorunları aşmada psikiyatriste giderek ilaç desteği aldığını şöyle ifade eder:

“Devlet Hastanesi'nde bulunan psikiyatri doktoru sakinleştiriciler verdi (K2)”.

Katılımcının bu ifadesi ailevi sorunlara sebep olan asıl problemin kaza sonrası yaşanan psikolojik sorunlar olduğunu ve katılımcının önce bu sorunları çözebilmek amacıyla psikiyatristin yönlendirmesiyle ilaç desteğine başvurduğunu ortaya koymaktadır. Bir diğer katılımcı ise eşi ve çocukları ile birlikte aldığı psikososyal desteği şöyle ifade eder:

“Eşim çocuklarım falan bayağı bir tedavi gördük Biz en çok Sosyal Psikologlar Derneği yardım etti. Toplu olarak aile görüşmesi çocuklarla görüşme, eşlerin görüşmesi böyle bir program ayarladılar bize (K8)”.

Aile sistemi içinde yer alan bir aile bireyinin yaşadığı sorun ya da sorunlar aynı sistemde yer alan diğer aile bireylerini de etkilemektedir. Yaşanan sorunun etkili bir biçimde çözülebilmesi için sistemi oluşturan tüm bireylerin çözüm sürecine dahil olmaları gerekmektedir. Sistem yaklaşımında bütünlük kavramına dikkat çeken bu durumda aile bireylerinin tümünün vereceği destek, bireylerden herhangi birinin vereceği destekten daha yararlı olacaktır.

6.2.3.2. Sosyal destek

Sosyal destek, kişinin ilişki içinde olduğu bireyler ve sosyal çevreden gelen destekleyici davranışlardır. Bu destek kişinin stresli olaylarla başetmesini kolaylaştırır. Katılımcılar aile içindeki sorunları aşmada eşlerinde ve en yakın sosyal destek mekanizmalarından biri olan ailelerinden destek aldıklarını kısaca şöyle ifade etmişlerdir.

“ En çok annemden, babamdan destek aldım (K4) ”.

“ En çok ailem destek oldu (K9) ”.

Eşinden destek aldığını ifade eden bir katılımcı sorunları aşmada kolaylaştırıcı etken olarak eşi ile arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir.

“Eşimle bunu aşabilmemin sebebi aramızdaki bağ(K12) ”.

Bu durum çalışmanın kuramsal kısmında bahsedilen sistem yaklaşımının anahtar kavramlarından ilişki ve dengeye dikkat çekmektedir. Dengenin korunduğu bir ilişki yapısı sistem içindeki sorunların çözümünde büyük rol oynar. Sistem yaklaşımının bir diğer anahtar kavramı olan bütünlük çerçevesinde aileyi oluşturan bireylerin katkısından ziyade birlikte verilen katkının daha etkili olduğu da görülmektedir. Bütünlük kavramına dikkat çeken bir diğer katılımcı ifadesi ise şöyledir:

“...Tabii ailemin bu konuda bir katkısı var ki benim de bir katkım var. Ailemin katkısı daha büyük ama tabii ki (K5) ”.

Kişinin başetme kapasitesinin yanında sosyal desteğin afet döneminde daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Çünkü birey kriz dönemindedir ve mevcut başetme yöntemleri işe yaramadığı için dışarıdan gelen desteğe ihtiyaç duyar. Dışarıdan gelen bu desteği ise daha yararlı görmesinin normal bir durum olduğu düşünülmektedir.

Bazen de hem profesyonel destek hem de sosyal destek bir arada görülebilir.

“...Yaşadıklarımı psikologlara da anlattım. Ne yaptım dışarı çıktım, arkadaşlarımla takıldım, aştım o sorunu(K6) ”.

Birey yaşamının ilk yıllarından itibaren önce aileden destek alır. Daha sonraki dönemlerde ilişkili olduğu sistemlerden destek almaya devam eder. Bireyler aile sisteminde çözemediği sorunların çözümü için arkadaşlık desteğine başvurabilir. Sistemler, bireylere sahip oldukları güç oranında yardım eder. Birden fazla sistemden destek alan birey kendisini daha güçlü hissederken, değerli olduğunu daha çok hissedecektir.

Yukarıda ifadesine yer verilen katılımcı aldığı psikolojik desteğin yanı sıra, arkadaş çevresinin sosyal destek çeşitlerinden eşlik etme/beraberlik desteği verdiği görülmektedir. Her iki destek çeşidinden de yararlanan birey diğer katılımcılara

oranla sorunlarını aştığını daha net ifade etmiştir. Her iki destek çeşidinin aynı anda görüldüğü durumlarda sorunların çözümünün daha kolay olduğu düşünülmektedir.

6.2.3.3. Ailevi sorunlarda sosyal destek alan katılımcıların destek alma yöntemleri

Sosyal desteği yararlı kılan bir diğer unsur ise aldığı sosyal desteğin çeşididir. Bireyin sorun çözme aşamasında ihtiyacı olan sosyal destek çeşidini almaları şüphesiz sorun çözmeye daha etkili olacaktır. Etkileşimde bulunduğu sistemin ihtiyacı olan sosyal desteği verebilmesi ise sistemin sahip olduğu güç ile şekillenir.

Ailevi sorunları çözmeye aldıkları sosyal desteğin yöntemini ifade eden katılımcıların genel olarak eşlerinden duygusal destek aldığı görülmektedir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“...Eşimin mesela bana dediği “Ne olursa olsun hayat devam ediyor. Çocuklarını düşün, bizi düşün, beni düşün, anneni düşün, sevdiğini düşün. Mesela kafan dalgın olur, araba sürerken, biriyle konuşurken, bir şeye kızarsın. Sakın kızma, tartışmaya girme. Kafan her zaman yolda giderken, araba kullanırken bizde olsun bizi düşün. Böyle şeyleri kafana takma. Her şey olur geçer. Her şey insanlar için (K5)”

“Eşim üzülme, dert etme dedi hep (K9)”

Maden kazasından sağ kurtulan ve ailevi sorun yaşayan bireylerin sosyal destek mekanizmalarından belki de en çok ihtiyaç duydukları destek çeşidi duygusal destektir. Yaşanan travmaya bağlı olarak empati kurma yoluyla anlaşılmayı bekleyebilir. Aile sistemi içinde anlaşıldığını düşünen kazazede değerli olduğunu ve sevildiğini hissedecek; bu da kendisini daha değerli hissetmesini sağlayacaktır.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi; sosyal destek mekanizmalarından duygusal destek ve beraberlik desteği gören kazazede ailevi sorunlarını çözmeye en büyük desteği sosyal destek mekanizmalarından görmüştür.

6.3. Yaşanan fiziksel sorunlar

Genel bilgiler bölümünde madendeki zor çalışma koşullarına, tehlikelerine ve iş kazası/meslek hastalığı sigortalı sayılarının ekonomik faaliyet sınıflamasında en yüksek ikinci sırada yer aldığına değinilmişti. Yapılan bir çalışmada yapılan işin yaşamsal tehlikeler içermesi nedeni ile her madencinin iş çıkışında ailesini arayarak iyi olduğunun bilgisini eşlerine vermekte ya da eşler tarafından aranmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kuzu 2014). Yaşamsal tehlikenin ve buna bağlı olarak endişenin de yüksek olduğu maden ocaklarında maden kazasının ardından yüksek oranda fiziksel sorun yaşanabileceği düşünülmektedir.

Bu bölümde yaşanan maden kazası sonrası ortaya çıkan fiziksel sorunlar ve bu sorunlarla başetme yöntemleri yer almaktadır. Yaşanan fiziksel sorunların kaza sırasında zehirli gazla maruz kalma ile doğru orantılı olarak arttığı belirtilmiştir. Kaza sonrası fiziksel sorun yaşayan bir katılımcı yaşadığı sorunları şu şekilde ifade etmiştir:

“ Ufak tefek sıyrıklar. Sadece ellerim tutmuyordu ağrıdan bir de kafam. Çok pis duman yuttuğumuz için iki üç gün ağrı çektim (K6)”.

Bir diğer katılımcının ise fiziksel olarak daha yoğun bir etkiye maruz kaldığı görülmektedir:

“ İlk o zamanlar da oldu. Elim ayağım titriyordu. Ne bileyim yüreğimde bir çarpıntı, kalbin böyle hızlı hızlı atar ya da böyle sanki yüksek bir enerjin olur onun gibi. Ama halbuki bedenim çöküktü. Beden küçüktür, çöküktür ama organların kendi kendini ileriye geriye atlamak ister gibi. Hani o şekilde bir fiziksel soruna maruz kaldım(K12)”.

“...Karbondiyoksit gazını fazla yüklediğimiz için bende unutkanlık var sadece. Çok fazla değil ama az bir miktarda da olsa unutkanlık oldu. Bazı şeyleri unutuyorum Daha önceden yapacağım şeyleri, kazadan önce, hepsini aklımda tutardım. Şimdi yazmak zorunda kalıyorum, unutuyorum... (K7)”.

Katılımcılar yaşadıkları fiziksel sorunların kalıcı olmadığını belli bir zaman sonra geçtiğini belirtmişlerdir. Ancak bir katılımcı (K7) sorunun hala devam ettiğini vurgulamıştır.

6.3.1. Fiziksel sorunun farkında olmama

Bu bölümde ise fiziksel sorun yaşamadıkları söyledikleri halde görüşme esnasında fiziksel sorunlarından bahseden katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. Bu durum yaşanan fiziksel sorunların fiziksel bir problem olarak algılanmadığını ortaya koymaktadır. Buna sebep olarak yaşanan psikolojik sorunların daha yoğun olduğundan fiziksel sorunların göz ardı edilmesi olabileceği düşünülmektedir.

Kaza sonrası hastane süreci ve yaşanan sorunları katılımcılar şöyle ifade etmişlerdir:

“Yanımızda ölmeye başlayanlar olunca olayın önemine varmaya başladık. Kötü durumdayız herhalde o esnada artık bizim bilinç kapandı, kapanmadı da ağzımızdan çıkacak cümle bulmadık. Her şey beynimizde dönmeye başladı. Ben kendim de öyleydi en azından, başkalarının ne yaşadığını bilemem de çünkü biz en son beraber işe başladığımız arkadaşla göz göze gelip bayıldığımı hatırlıyorum. Ondan sonrası yok. Acil servise götürülmüşüm. O esnada ağlamışım. Acil servise girdiğim esnada istifra ederek hepsini kustum (K3)”

Bir katılımcı, “kaza sonrası fiziksel sorun yaşadınız mı?” sorusuna yaşamadığını söylediği halde ardından fiziksel sorunlarını sıralamıştır. Yaşanan bu sağlık sorunlarının fiziksel bir sorun olarak görülmediğini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

“Yaşamadım ama o anda dilimin altı morarmaya başlamış. Hastaneye zaten baygın gitmişim. Akhisar'da bir kalktım 23 saat sonra her tarafı sertleşmiş kollarımın. Ondan başka şeyim yok. Bir de dilim morarmaya başladı sadece (K4)”

Bir diğer katılımcı bacaklarındaki uyuşukluktan bahsetmiş, doktora gittiğinde yapılan muayeneler sonucunda sorun olmadığını söylediklerini ancak sorununun hala

devam ettiğini artık eşinin bile kendisine inanmadığını vurgulamıştır. Yaşadığı fiziksel sorunları ise şöyle ifade etmiştir:

“...Bacaklarımda bir problem vardı. Uyuşukluk oldu. Bir de demir parçası gelmiş koluma o problemim vardı. Başka bir şeyim yoktu (K14)”.

6.3.2. Yaşanan fiziksel sorunlarla başetme yöntemleri

Yaşanan fiziksel sorunların çözümü için başvurulan yöntemlerin inceleneceği bu bölümde dört katılımcının ifadelerine yer verilmiştir. Bu katılımcılardan biri unutkanlık yaşadığını ancak diğer problemleri gibi bu sorununu da çözmekten kaçındığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Hepsinden kaçtım. İnsan hastalığın son safhasında gider ya doktora benimki de öyle. Ben hepsinden kaçtım yani çok şükür bir şey yok. İş yerinde periyodik muayeneler var oralarda test ediliyor. Bende bir şey yok çok şükür yani sadece bu işte bir unutkanlık kaldı bende (K7)”.

Katılımcının sorununun hala devam ettiği ancak tedavisi için çaba göstermediği görülmektedir. İş yerinde yapılan muayenelerde sorun çıkmadığı söylemiştir. Ancak mevcut sorun için iş yeri sağlık muayeneleri yetersiz kalmakta ve gerekli tetkiklerin yapılamayacağı ve sorunun çözümü için etkili bir yöntem olmadığı düşünülmektedir.

Yukarıdaki bölümde ufak tefek sıyrıkların dışında sorununun olmadığını söyleyen K6, fiziksel olarak iyiye gittikçe sosyal destek çeşitlerinden eşlik etme ve duygusal destek aldığını şöyle ifade etmiştir:

“Hiç ilaç kullanmadan, iyi oldukça çevredekilerle muhabbet falan unutturmaya çalıştılar (K6).”

İki katılımcı ise sorunlarını çözmek için doktora gittiklerini bununla birlikte fiziksel sorunlarını aşmak için psikolojik destek de aldıklarını ifade etmişlerdir.

“Doktora gittim. Hatta psikoloğa da gittim bu konuda. Orada da hapların dozunun fazla olduğunu söylediler onlardan da etkilenmişim yani bünye kaldırmamış. Düşürdüler dozları. Onların vermiş olduğu tavsiyelerle düzeldim (K12)”.

“ Bacaklarımdaki uyuşukluk için doktora gittim. Sonuçlar temiz çıkınca psikoloğa ve psikiyatra gittim. İlaçla ve devamlı konuşarak yardım ettiler (K14)”.

K14’ün yaşadığı sağlık sorununun fiziksel bir soruna dayanmayışı sebebi ile somatik bir belirti olduğunu düşünülmektedir. Bu durum ise yaşanan sorunların iç içe geçebileceğini de ortaya koymaktadır.

Fiziksel sorun yaşadığını ifade edenlerin sayısı beklenilenden düşük çıkmıştır. Fiziksel sorun yaşamadığını söylediği halde görüşme içinde yaşadıkları fiziksel sorunlardan bahseden katılımcıların da olması, yaşanan fiziksel sorunların herhangi bir cerrahi müdahale gerektirmediği için fiziksel bir sorun olarak algılanmadığı düşünülmektedir.

6.4. Yaşanan psikolojik sorunlar

Afetler psikolojik olarak yorucu ve yıpratıcı bir süreçtir. Afet sırasında hissedilen korku, endişe, çaresizlik gibi duygular afet sonrası dönemde de kişiyi etkilemeye devam edecektir.

Yaşanan maden kazası sırasında işçiler uzun saatler yerin metrelerce altında kalmış, karanlık sebebiyle korkuyu belki de çok daha fazla hissetmiş ve vardiyalı, uzun çalışma sistemi sebebiyle ailelerinden bile çok zaman geçirdikleri arkadaşlarının toplu ölümüne şahitlik etmişlerdir. Hatta kazadan daha kısa sürede kurtulan işçiler kurtarma ekibi ile birlikte, hem yol göstermek hem de arkadaşlarını kurtarmak için tekrar kaza yerine inmişlerdir.

Sevdiği birini kaybeden bir kişi, kriz dönemine girer. Sevdiği insanların toplu ölümüne şahitlik eden biri ise bu durumdan şüphesiz çok daha fazla etkilenecektir. Maden kazasının ardından yaşanması en muhtemel sorunun psikolojik sorunlar olduğu düşünülerek katılımcılara psikolojik sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur.

Bu bölümde yaşanan psikolojik sorunlar ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Afet, psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmekte ya da mevcut sorunları tetikleyicisi olabilmektedir. Bu bölüme kadar yer verilen ve sonrasında da verilecek

olan sorunlar arasında en yoğun ve yaygın biçimde yaşanan sorun olması sebebiyle psikolojik sorunlar ve etkileri bakımından önem taşımaktadır.

Katılımcılar o dönemde yaşadıkları psikolojik sıkıntıları şöyle ifade etmişlerdir:

“Psikolojik olarak sıkıntı yaşadım tabii. Orada olayı birebir görmek... Bayağı cenaze gördük. Ben iki gün eve gelmedim mesela oralarda yardımcı olayım diye (K1)”.

Maden kazasını yaşamasına rağmen tekrar olay yerine dönerek yardım etmek isteyen katılımcının bu ifadesi madenciler arasındaki sosyal bağın ve birbirlerine karşı sorumluluk duygusunun yoğun olduğunu göstermektedir. Bir diğer katılımcı ise kaza sonrası kapalı alanda duramadığını ifade etmiştir. Katılımcının klostrofobi geliştirdiği görülmektedir.

“İlk zamanlar dışarıya çıkamamak, otobüse binememek. Beni boğuyordu kapalı alanlar (K14)”.

Maden kazası esnasında arkadaşlarının ölümüne tanıklık eden bir katılımcı ise mezarlıktan ve ölümden korktuğunu dile getirmiştir. Katılımcın kapalı yerlerden korktuğunu ve uykusuzluk yaşadığını belirtmiştir.

“Geceleri yatamadım. Agresif hareketlerde bulunup bazen kapalı alanda duramadım. Mezarlık korkum vardı. Çünkü aynı anda iki tane cenaze bir anda gömdüm, birinden çıktım birine girdim. Ben gömdüm toprağa iki tane sevdiğim kişiyi... Tedirginlik hali var. Geceleri mesela lambasız yatamıyorum. Araç da korkum var biraz benim mesela. Hani normalde herkes seyir halinde giderken o araba bana çarpacak korkusu yani var bende. Bu olaylardan sonra gelişen bir şey. Evden yoksun kalacağım korkusu var, evdekileri yalnız bırakacağım korkusu var. Yani onları yalnız bırakma korkusu ne sebeple olursa olsun... (K12)”

Görüşmelerde birçok katılımcının uyku sorunu yaşadığı ve rüyalarında maden kazasını ve arkadaşlarını gördüğü ortaya çıkmıştır. Olayla ilgili konuşmalar geçtiğinde bu sorunların tekrar ortaya çıktığını katılımcılar şöyle ifade etmiştir:

“Bağırmlar, çağırmlar... Gece rüyalarım da kalkmalar devamlı, uyku zaten uyuyamıyordum o olayın etkisiyle şokuyla. Devamlı stresten

böyle depresyon geçiriyordum. Vücutta titremeler falan öyle işte. Olayı gördükçe, duydukça daha hala sürüyor (K8)”.

“...Ölen arkadaşlarım gece rüyama giriyor. Daha çok şu an böyle muhabbetini ettiğim zaman, maden muhabbeti geçtiği zaman sabaha kadar uyuyamıyorum (K4)”.

“Her şey insanın gözünün önüne geliyor. Arkadaşların oradaki(kaza anındaki) hayali gözümün önüne geliyor. Vefat ettiği hali gözünün önüne geliyor. İnsan istese de uyuyamıyor. Gözümü yumuyorum mesela uykum kaçıyor, kalkıyorum hadi dolaşayım diyorum gene uykum kaçıyor. Yani ister istemez kaçıyor. İster istemez beyninden zaten çıkmıyor (K5)”.

“...İşte biraz uykusuzluk çoğaldı mesela arkadaşlarımı öyle görünce (K9)”.

Bir katılımcı yaşadığı sorunları anlatırken ağlamış ve bu durum olayın etkilerini hala yoğun bir şekilde yaşadığını ortaya koymuştur.

“...Dalıp gidiyorsun böyle bir şeylere. Unutuyorsun her şeyi. Onları düşünüyorsun. (Sesi titremeye başladı) Etkileniyorsunuz(Ağladığı için görüşmeye bir süre ara verildi). Ben konuyu geçiştirdim yani böyle olacağını düşünmüyordum. Daha önce de defalarca konuştum ama geçiştiriordum ben bu kadar üstünde durmuyordum, yani duygusal boyutuna girmiyordum hiç... Uyuyamadım rahat uyuyamadım mesela. Yatamadım kalktım hani rüyalarımda onları gördüğüm için seviniyorum ama kalktığımda olmadığı için üzülüyorum mesela (K7)”.

Görüşmelerde yaşanan psikolojik sorunların olayı hatırlatan bir durum ya da olay olduğunda tekrarlandığını ortaya koymuştur. İki katılımcı yaşadıkları durumu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...Geçenlerde bir yere gittik. Maden ocaklarına yaklaşırken koku olur hani kömür kokusu de artık. Ne kokusu adını bilmiyorum. O kokuyu duyduğumda kafam allak bullak oldu. Sanki böyle panik atak başlamış hissettim kendimde. Mesela evimin ön balkonuna çıkıp sigara içemiyorum hali hazırda. Sürekli sekiz ay boyunca evine gidip geldiğim

bir abim maden kazasında kaldı. O esnayı yaşıyorum yani, hali hazırda balkona çıktığımda onu görüyorum (K3)”.

“Uyku sorunum çoktu. Hiç uyuyamadım desem yeri var. Psikolojim çok bozuldu. Gözümü kapatsam ölen arkadaşlarım bizi niye kurtarmadın diye gözümün önüne geliyor. Şimdi olmadık zamanda geliyorlar hala. Şuan çalıştığım yerde her gün yanımdan geçiyorlar. Her gün dua ediyorum onlara. Onlar öldü onların sayesinde maaşlar yükseldi hafta tatili iki gün oldu. Rahata kavuştu insanlar. Keşke olmasaydı da o eski parayı alsaydık. (Yaşadığımız sorunlar hala devam ediyor mu?) Uyuyamamak çok oluyordu. Her gün aklımıza geliyordu. Maddi destek olmadığı için iyice bozuluyordu. Hala yine bozuyorlar. Mahkemeye çağırıyorlar. Akşama aç susuz bekliyoruz. Sana sıra gelmiyor. Yarın bir daha gel diyorlar. Ben her gün gidemem ki. Yeni işe girmişim her gün izin alamıyorum. Onu bile kafamıza takıyoruz. Bu yeni işe girdiğim yerde, adam maaşımızdan kesiyor. Her gün mahkemenle uğraşamam diyor (K6)”.

Bir katılımcı ise yaşanan psikolojik sorunlara ek olarak yeni davranış biçimlerinden bahsetmiştir.

“...Yani değerlendirme yaparsak olaydan sonra çok unutkanlık oldu, hat safhada. Bazen dengesiz davranışlarım oldu. Mesela merdiven basamaklarını saymak, yoldaki taşları saymak gibi takıntılarım olmaya başladı. Korku vardı. Kendi evimin içinde bir odadan diğer odaya yalnızken geçemezdim. İlk bir iki ay evde bütün ışıklar açıktı benim. Sabaha kadar açıktı. Karanlıktan korktum çünkü (K10)”.

Yukarıda ifadelerine yer veren katılımcıların dışında psikolojik sorun yaşadınız mı sorusuna, K2 sinirli olduğunu ve K13 de olayın sürekli aklına geldiğini belirtmiştir.

Katılımcıların ifadelerinden birçoğunun psikolojik sorun yaşadığı görülmüştür. Yaşanan psikolojik sorunlar kişinin ruh sağlığını etkilediği gibi aile yaşamı, sosyal yaşam, fiziksel sağlık, günlük yaşam aktiviteleri gibi alanlarda da olumsuz etki

etmiştir. Kazazedenin neredeyse tüm hayat düzenini etkileyen bütün bu sorunların çözümü için ana sebep olan psikolojik sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Marmara depreminden sonra Kocaeli’nde geçici yerleşim alanında yaşayan aileler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre; ailede depreme bağlı ruhsal sorun yaşayanların oranı %90,9 olarak bulunmuştur(Karataş ve Ark. 2001). Araştırma bulgularına bakıldığında araştırmaya katılan 14 katılımcıdan 13’ünün psikolojik sorun yaşadığı görülmektedir. Bu sayı yüzdelik dilimde yaklaşık olarak %92,8’e tekabül etmektedir. Deprem araştırmasında aile bireylerinin tamamının deprem deneyimi yaşadığı düşünüldüğünde aileden herhangi birinin psikolojik sorun yaşama oranı çok daha fazla olacaktır. Buna rağmen maden kazasına ilişkin yapılan çalışmada oranın az da olsa daha yüksek çıkması yaşanan kazanın ne denli travmatik olduğunu ortaya koymaktadır.

6.4.1.1. Yaşanan psikolojik sorunlarla başetme/destek alma yöntemleri

Özellikle travma sonrası ortaya çıkan psikolojik sorunları çözmede birey dışarıdan gelecek bir desteğe ihtiyaç duyar. Çünkü kişi daha önce böyle olayı deneyimlememiş olması sebebiyle nasıl üstesinden geleceğini bilemiyor olabilir. Yani kişi kriz dönemindedir. Etkin bir krize müdahale kişinin kriz dönemini daha kısa sürede ve daha sağlıklı atlatmasını sağlaması sebebiyle önem taşımaktadır. Ancak kişi bu dönemde başvuracağı kaynakları bilmiyor, dışarıdan bir desteğe ihtiyaç duymadığını düşünüyor ise profesyonel bir desteğe başvurmayacaktır. Bu durumda ise devreye diğer sorunlarda olduğu gibi sosyal destek mekanizmaları girecektir. Sosyal destek psikolojik sorunlarla başetmede olumlu etki yaratsa da tek başına yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Bu yüzden katılımcıların genel olarak profesyonel desteğe başvurdukları düşünülmektedir.

Bu bölümde yaşanan psikolojik sorunlarla başetme yöntemleri ele alınacaktır. Sadece sosyal destek, profesyonel destek ve her ikisini birden alan katılımcılar bulunmaktadır. K1 sadece ailesinin duygusal destek verdiğini ifade ederken aşağıda eşinin bu destek için yeterli olmadığını düşünen, çevresinden aldığı desteği yararlı gören bir katılımcının ifadesine yer verilmiştir:

“...Hanım destek olsa ne kadar destek olacak? Komşular destek oluyor, teselli ediyorlar (K4)”.

Katılımcının komşularından duygusal destek gördüğü belirtilmiştir. K10 eşinden ve ailesinden destek gördüğünü belirtirken; duygusal destek gören iki katılımcı ise aldıkları desteği şu şekilde ifade etmişlerdir:

“...Yani maddi manevi sıkma dediler kendi canını. Devamlı arkadaşlarım rahatlattı. Yani oradaki arkadaşlarım, mahalledeki arkadaşlarım çok destek oldu. Ailem, çocuklarım anam, babam hepsi... Onlar yardımcı oldu yani. Çocuklarım eşim destekledirler (K6)”

“Eşim sağ olsun yanlış bir şey söylemedi veya üstelemedi, devam ettirmedi. Yanlış bir şey söylememek için çok da konuşmadı. Eşim biraz daha böyle tedirgin yaklaştı. Hani söylediğim şeylerle sinirlendirebilir miyim tekrar diye. Kız kardeşim, annem ve en çok da babam destek oldu. O konuyu açmadı farklı şeylerden bahsetti. Benim takıldığım yerlerde ilgimi dağıttı. Hani dalıp gidiyorum o dalıp gitmemi dağıttı. Farklı şeylerden bahsetti. Biraz da babaya sevgim fazladır. Hani onun doğrultusunda babam bayağı destek oldu (K7)”

K7 ayrıca profesyonel destek almamasının sebebi olarak duygularını bastırıldığını kazada yaşadıklarının duygusal boyutuna kendisini daha kötü hissetmemek için girmek istemediğini belirtmiştir. Bir katılımcıya göre ise profesyonel destek almak istememesinin sebebini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...Çarşıda psikolojik destek almak isteyenler gelsin diye yazmışlar. Ha bir ara düşündüm gitmeyi sonra vazgeçtim, gitmedim. Kendim aşabilirim diye. Hem güçlü gibi hissedirim kendimi diye hem de hani bir şeyleri kendim elde edeyim diye (K5)”

Aşağıda ise arkadaşlarından sosyal destek çeşitlerinde eşlik etme desteği gören bir katılımcının ifadesi bulunmaktadır:

“...Sürekli hala daha hâlihazırda arkadaşlarımla vakit geçiriyorum. Sürekli seyahat ettik olayı unutmak için. En ufak bir şey hissettiğimde köye atıyorum kendimi. Hani bizim maden ocağına yaklaşmadım şu ana kadar. Madende çalışan arkadaşlarımla görüşmüyorum (K3)”

Bir katılımcı aldığı profesyonel desteği ve çocuklarından aldığı gücü şöyle ifade etmiştir:

“...Psikologlar Derneği falan kuruldu. Altı yedi ay tedavi gördüm. Çocuklarım bana moral oldu (K8)”

İki katılımcı ise aldıkları iki ayrı desteği ve eşleri ve ailelerinden gördükleri duygusal desteği aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

“Bir psikoloji doktorumdan psikiyatri doktoru, eşim bir de arkadaşlarımın yardımıyla atlattım. Eşim, herkesin başına gelebilir, üzülme diyordu (K9)”

“Kimseden destek almadım. Psikoloğa gittim sadece. Aile desteği olmasaydı zaten bilmiyorum da yani pimi çekilen bomba gibiydik (K12)”

Yukarıda ifadesi bulunan hem psikososyal destek hizmet hem de sosyal destek alan katılımcı eşinden aldığı desteğin yararı ile ilgili düşüncesini şöyle özetlemiştir:

“...En büyük destek zaten o şekilde. Öyle aydınlığa kavuştum ki ben. Burada rahat gezebiliyorum. O benim ruh ikizim, iki tane tatlı evlat verdi bana. Ben de onun için elimden geleni yapıyorum zaten. En basitini söyleyeyim, yeraltına iniyorum onlar için daha ne kadar güzel bir güzellik yapayım ki (K12)”

Bu bölümde kazazedelerin aldıkları desteğe ilişkin bazı ifadeler yer almıştır. Ancak psikolojik sorunlarla başa çıkmada genel durum şu şekildedir: psikolojik sorun yaşayan 13 katılımcıdan 1’si sadece profesyonel destek, 6’sı sadece sosyal destek ve 6’sı ise hem profesyonel hem de sosyal destek almıştır. Bir katılımcının birden fazla destek aldığı da düşünüldüğünde toplamda 12 kişi sosyal destek, 7 kişi de profesyonel destek almıştır.

Kişiler çoğu zaman çevresinden sosyal destek talep etmez. Aynı sistemde bulunan bireylerin birbirinden etkilenmesi ile sosyal destek mekanizmaları kendiliğinden destek vermeye, kişiyi güçlendirmeye çalışırlar.

Beklenenin aksine profesyonel desteğin az olmasının sebepleri ise şu şekilde sıralanabilir:

- Psikolojik sorunların zamanla geçeceği düşüncesi,
- Sorunları profesyonel destek almadan kendi başına aşma isteği,
- Yaşanılan olayı hatırlamaktan kaçınarak tekrar anlatmak istenmemesi.

Bu durum maden kazasından sağ kurtulan bireylerin olası bir kriz döneminde sorunları çözme becerisi kazandıracak olan hizmetler hakkında bilgi sahibi olmadığını göstermektedir. Ayrıca sosyal destek mekanizmalarından duygusal ve eşlik etme desteği gören katılımcıların ihtiyaç duydukları bilgisel desteği alamadıkları görülmüştür. Bunun sebebinin de sosyal destek mekanizmaları içinde yer alan kişilerin bilgisel destek verebilecek bilgi ve/veya deneyime sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Sosyal destek genel olarak aileler tarafından verilmektedir. Küçük bir sistem olan aile sisteminin, kazazedenin ihtiyaç duyduğu bilgi, fırsat ve kaynaklara ulaşımı sağlamada yeterli olmadığını göstermektedir.

6.5. Yaşanan çevresel sorunlar

Afet, afeti yaşayanları, afetzedenin ilişki içinde bulunduğu sosyal ağları, afetin meydana geldiği bölgede yaşayanları da etkilemektedir. Geniş bir etki yaratan afet sonrasında afetzede ilişki içinde bulunduğu çevre ile sorun yaşayabilmektedir.

Bu bölümde çevresel sorun yaşayan üç katılımcının ifadelerine yer verilecektir. Afet kişiyi ailesini etkilediği gibi kişinin çevresi ile olan ilişkisini de etkiler. “Çevresel sorun yaşadınız mı” sorusuna verilen cevaplar bu bölümde incelenmiştir. Bir katılımcı sinirli olma halinin sebep olduğu çevresel sorunu şöyle ifade etmektedir:

“...Ne diyeyim seninle şurada otururken olmadık bir şeyde tartışma tuttururum. Mesela şöyle diyeyim sen bana bir şey dersin, ben olmaz derim. Olurdu, olmazdı, adamla birbirimize gireriz (K4)”.

Diğer iki katılımcı ise çevredeki konuşmalardan rahatsızlık duyduğunu ve yaşadığı sorunları ifade etmişlerdir:

“Oldu. Kahveye gidiyorum. Oh diyor 6 ay çift maaş aldın diyorlar. Böyle dengesiz insanlar da çıkıyor. Böyle tartışma kavga oluyordu, moralim bozuluyordu. Hepsi aynı değil. Çok dengesizler de çıkıyor.

Yattığınız yerden 6 ay çift maaş aldınız diyorlardı bize. Biz dilenci miyiz? Biz hakkımızı aldık (K6)”.

“...Çevremdeki kimseye gitme isteği duymuyorum. Çünkü olaylarda buralarda biraz ileri geri konuştuğundan, herkes bir şeyler söylediğinden görüşmek, konuşmak istemedim. Çünkü olayı bilmese bile olay hakkında konuşma hakkına sahip herkes. Acın birken ikiye katlanıyor (K12)”.

Ortaya çıkan çevresel sorunların afet sonrası süreçler ile ilgili yeterince bilgi sahibi olunmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Maden kazası özelinde ise kaza sonrasında kazazedelere verilen yasal haklar ile ilgili bilgi sahibi olunmamasının soruna sebep olduğu görülmektedir. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ülkemizin afet konusundaki farkındalığını belirlemek amacıyla 2014 yılında Türkiye genelinde anket çalışması yapmıştır. Anket kapsamında katılımcılara “Afetler konusunda bilinçli biri olduğunuzu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve kesinlikle bilinçliyim, bilinçliyim, kararsızım, bilinçli değilim, kesinlikle bilinçli değilim şıklarından birini seçmeleri istenmiştir. Verilen cevaplara göre bilinçli ve kesinlikle bilinçli olduğunu düşünenlerin oranı %35’tir. Bu durum ise genel çerçevede afet yönetimi konusunda yeterli olmadığımız sonucuna varmaktadır.

Çevresel sorunlar bağlamında kazazedelerin afet sonrası belirsizlik ve kaos ortamı içinde ortaya çıkan dedikodu, suçlayıcı, alaycı tavidan etkilendikleri düşünülmektedir. Bu durum içinde bulunulan krizi tetikleyerek ikinci bir krize sebep olabilir.

6.5.1. Yaşanan çevresel sorunlarla başetme yöntemleri

Günlük yaşamda yaşanan çevresel sorunların çözümüne yine aynı çevrede ulaşılmaktadır. Ancak kaza sonrası çevresel sorun yaşayan bir katılımcı destek almadığını, sorun yaşadığı çevreden uzaklaşarak sorununu çözdüğünü şöyle ifade etmiştir:

“...Böyle olacak diye çok zaten çıkmam dışarı, kahvelere falan çıkmam. Akşam olduğun zaman evde dururum. Sabahleyin giderim işime. Destek veren de olmadı (K4)”.

Diğer katılımcı ise; yaşadığı sorunu ve arkadaşlarından gördüğü desteği aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...En son kahvede patladım. Bir daha bu konuyu açanı bozarım dedim sonra sorun olmadı. Kimi arkadaşlar da beni çekti kenara sıkma canını diye. Onların karakteri öyle boşver diyorlardı (K6)”.

Yaşanan sorunun çözümü kazazedenin arkadaşlarının duygusal destek vermesi ile gelmiştir. Yaşanan bu sorunların etkin çözümü koruyucu-önleyici hizmetlerde yatmaktadır. Afet sonrası olası durum, afetzedenin içinde bulunduğu psikolojik durum hakkında bilgilendirme çalışmaları sosyal hizmet uzmanlarının makro düzeyde vereceği hizmetlerden biridir. Bu hizmet aynı zamanda sosyal destek mekanizmalarını daha bilinçli hale getirerek afetzedenin içinde bulunduğu sistemin daha güçlü olmasını sağlar. Ayrıca bu bilinç sistem içinde bütünlük sağlanarak daha fazla yarar getirmesine katkı verir.

6.6. Yaşanan ekonomik sorunlar

Araştırmaya katılan 14 katılımcıdan 9’u ekonomik sıkıntı yaşadığını dile getirmiştir. Yaşanan ekonomik sıkıntının kişinin evinin kira olması ve işsizlik ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Maden kazasının ardından yaşanan psikolojik sorunların ekonomik sorunlar ile tetiklendiği de yapılan görüşmeler sonunda gözlemlenmiştir. Ayrıca yaşanan ekonomik sorunların ailevi sorunlara sebep olduğu daha önceki bölümde incelenmiştir.

K5, K8, K11 ve K14 kaza sonrası dönemde veya şuanda ekonomik sıkıntı yaşadığını ifade etmiştir. Evi kira olan bir katılımcı yaşadığı ekonomik sorunları aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

“Son bir aydır yaşıyorum. Maddi bir sıkıntım yoktu ama çocuğum okula gidiyor. Kızımı dershaneye yazdıramadım. Ona para yetiştirmem

lazım haliyle. Kendim sigara içiyorum, mutfak masrafı var, ev kira. Bunlarla başa çıkmaya çalışıyorum şuan (K3)”.

Bir katılımcı ise borçlarının birikmesi ile yaşadığı sorunu şöyle ifade etmektedir:

K6: Ekonomik sorun çok yaşadık. Borcum var bankalara. 3-6 ay idare ettiler ama sonra istemeye başladılar. Faizler birikti. Kırmızı kalem yemek zorunda kalacaktık.

Şuan çalışmakta olan bir katılımcının ekonomik sorunlarına ilişkin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Ekonomik sıkıntı şöyle oldu. Biz çalışmadığımız o bir yıl boyunca biz sözde 2000 TL maaş alıyorduk ama 4000 TL para harcıyorduk. Ne yapıyordunuz dersiniz, işte biz de bilmiyorduk ne yaptığımızı. Oturuyorsunuz çarşıya orada yemek yiyorsunuz, burada yemek yiyorsunuz derken her şeye saldırdık gibi bir şey oldu. Ekonomik sıkıntı burada patladı. Mesela karttan çektim iki üç tane kartım patlamak üzere (K12)”.

Afetler genel olarak bakıldığında ülke, bölge, kişi bakımından ekonomik kayıplar doğurabilmektedir. Maden kazası sonrası, kazanın yaşandığı maden ocağı faaliyetini durdurmuş ve 2800 işçi işten çıkarılmıştır. İşsizliğin sebep olduğu sorunların yanı sıra kriz döneminde para kullanma konusunda sorun yaşanmıştır. Yaşanan psikolojik travmanın ardından ikinci bir kriz olarak işsiz kalan ve ekonomik sorun yaşayan kazazedelerin kriz dönemini sağlıklı atlatmaları daha da zor hale gelmiştir.

6.6.1.1. Yaşanan ekonomik sorunlarla başetme yöntemleri

Yaşanan ekonomik sorunlarla başetme yöntemlerinin ele alınacağı bu bölümde katılımcıların sosyal destek çeşitlerinden araçsal ve bilgisel destek aldığı görülmektedir. Katılımcılar maden kazası sonrası 6 ay çift maaş olmak üzere işsizlik maaşı almışlardır. K11, K10 ve K8 destek almadıklarını ifade ederken yine destek almadığını diğer bir katılımcı şu sözlerle dile getirmiştir:

“...Çevrem sordular ama bizde kol kırılır yen içinde kalır diye bir şey var. Benim ailemin de durumları pek iyi değil. Babamın sadece bir

emekli maaşı var. Bu adamın elinden alıversen maaşını zaten kendine bakamayacak. Öyle bir şey duymamak için de hep içeride kaldım(evde zaman geçirdiğini ifade etmektedir) (K12)”

Yaşanan ekonomik sorunlarda ilk başvuru kaynaklarından birinin yine aile olduğu görülmektedir. Ailelerinden destek alan katılımcılar:

“Ailem destek oluyor. Validem veriyor maaşından. 1000 TL de Kaymakamlıktan aldım (K4)”

“...Varsa birikimlerimizi sattık. Öyle hallettik. Annem babam elinden geldiği kadar verdi. Başka kimse olmadı (K6)”

“Annem maddi destek verdi, onun hali vakti yerinde(K14)”

Aileden alınan desteğe ek olarak K4 Kaymakamlıktan aldığı araçsal destekten bahsetmiştir. Bir kez alınan bu araçsal desteği başka bir yerden alan diğer bir katılımcı da aldığı desteği şu şekilde ifade etmiştir:

“Manisa Belediye Başkanı 500 TL verdi, bir de bir yerden de 200 TL geldi toplamda 700 TL bir yardım aldım. İşsizlik sigortası aldım bir de bize çift maaş verdiler. Sonra işe başladım (K5)”

Ekonomik sorunların iş bulamama ile arttığı bir katılımcı dışında iş bulma ile sonlandığı ifade edilmiştir. Sosyal destek mekanizmalarından bilgisayar destek alan, geçici işte çalıştığı için hala sorun yaşayan bir katılımcının ifadesi şöyledir:

“...Arkadaş çevrem iş olduğunda sağ olsunlar beni çağırıyorlar. İş sorunumu öyle halletmeye çalışıyorum. Ama maddi bir destek almadım (K3)”

6.6.1.2. Ekonomik desteğe ilişkin görüşler

Katılımcıların ekonomik desteğe ilişkin görüşleri genel olarak olumludur. Aşağıda dört katılımcının görüşlerine yer verilmiştir:

“Yardıma olsa da geçimimizi sağlamaya yetmiyor (K3)”

“Hiçbir gelir olmayınca yararlı oluyor tabii (K4)”

“Yararlı olduğunu düşünüyorum. Şu anki hayat şartlarına bakarsak zaten o para benim iki aylık ev kiram. Onun için bize ilaç gibi geldi. Mesela yani 700 değil de 100 lira da olsa para olmadığı zaman bir insana ilaç gibi geliyor (K5)”

“Kimseye muhtaç olmayacak kadar yararı oldu (K6)”

Anne ve babasından araşsal destek alan K6'nın “kimseye muhtaç olmayacak kadar yararı oldu” sözünden ekonomik yardım almayı muhtaçlık olarak gördüğü ancak ailesinden aldığı yardıma ilişkin böyle bir görüşünün olmadığı görülmektedir. Bu durum aile sistemindeki ilişki yapısının güçlü olduğunun göstergesidir. Ayrıca sosyal destek mekanizmalarının etkinliğini de ortaya koymaktadır.

6.7. Yaşanan iş ile ilgili sorunlar

Maden kazası sonrası kazanın yaşandığı ocak kapatılmış ve 1 Aralık 2014 itibariyle 2800 kişinin işine son verilmiştir. Bu bölümde ise katılımcıların iş ve iş bulma ile ilgili yaşadığı sorunlar almaktadır.

K9 iş bulamadığını, K11 ve K4 geçici bir işte çalıştığını belirtirken; K8 ise kaza sonrası yaşadığı psikolojik sorunlar nedeniyle ilaç kullandığından ötürü iş bulamadığını ifade etmiştir. Bu durum işyerlerinin ruhsal sorunların çözümüne ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşündürmektedir. Geçici veya kalıcı ruhsal hastalık yaşayan kişilerin toplum içinde yaşayabilecekleri, iş yaşamına katılım gösterebileceklerine dair bilgi ve bilinç eksikliğinin de göstergesi olabilmektedir. Ancak fiziksel güce dayalı, yaşamsal tehlikeler sebebiyle sürekli tetikte olunması gereken maden ocaklarında, ilaçların uyku, dikkatsizlik vb. yan etkilerinden kaynaklanabilecek bir durum olabileceği de düşünülebilir. Ancak yine de her iki durumda da şirket ve işçi arasında doğru bilgi akışını sağlayabilecek, duruma ilişkin bilgilendirme noktasında endüstriyel sosyal hizmetin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kaza sonrası bölge halkı ve madenciler medyanın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Araştırmaya katılan iki katılımcı medyada kaza ile ilgili haberlerde yer aldıklarından dolayı iş bulamadıklarını aşağıda ifade etmişlerdir:

“...Gazetelere çıktığımız için fişlendik, iş bulamıyorum (K3)”

“...Başka iş yerine gidiyoruz, bizi fişlemişler eylemlerde. Eylem ama eylem hakkımız. Devlete zarar olacak eylem yapmadık. Alacağımız için yaptık. Tabii belirlemişler. İşe almadılar. Şimdi bu adam ne yapsın. İş yok, hakkını alamıyor. Başka daha memleketlerden gelip evi kira adamın. Ne yapsın bu adam. Çocuk bakmak da var. Hala bozuk insanlar daha da bozulan arkadaşlarım var yani. İş bulamıyor. Zonguldak’tan gelmiş iş için. Kira ödeyeni, borç ödeyeni var. İş yok para yok. Ne yapsın bu adam? (K6)”.

6.7.1. Yaşanan iş ile ilgili sorunlarla başetme yöntemleri

Bu bölümde afetzedelerin yaşamış olduğu iş ile ilgili sorunları aşmada etkili olan destek mekanizmaları incelenecektir. Ancak K3 ve K6 destek almadıklarını belirtmişlerdir K8 ise iş bulamadığı halde eşinden gördüğü duygusal desteği şöyle ifade etmiştir:

“...Birçok kurumun kapısı çaldık ama iş bulamadık. Maddi manevi eşimin çok desteği oldu. Bana hep moral verdi. Sağ kaldığına şükret dedi (K8)”.

Üç katılımcının ise sosyal çevresinden bilgisel destek aldığı görülmüştür:

“Tanıdığım bir abim yardım etti işe girmeme (K4).

“...Şuan çalıştığım işe girebilmem için kayınçom yardım etti (K9)”.

“...Kimse yardım etmedi iş bulmaya. Şuan çalıştığım işe girmeme arkadaşlarım yardım etti. Ama o da geçici, bir iki aylık bir iş (K11)”.

Ayrıca katılımcılardan K7 ve K13 kalifiye eleman oldukları için iş bulmada sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

İş ile ilgili sorunların çözümü evresinde katılımcıların araçsal ve bilgisel desteğin yanı sıra olumsuz sonuçlanan çözüm arayışında da duygusal destek aldıkları görülmüştür. Kaza sonrası işsiz kalan binlerce işçiye tekrar iş sağlanması konusunda herhangi bir girişimde bulunulmadığı sorunun çözümü için kazazedelerin sosyal destek mekanizmalarına başvurduğu anlaşılmıştır. İşsiz ve yardıma muhtaç bir kesim yaratmak yerine; o kesimi kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirmeyi

amaçlayan sosyal hizmet mesleği, istihdam olanakları sağlanabilmesi için insan kaynakları, iş sağlığı ve güvenliği vb. alanlarda çalışan temsilciler ile T.C. İş ve İşçi Bulma Kurumu ile koordineli bir çalışma yaparak mağduriyetin giderilmesini sağlayabilir. Uzun vadede makro düzeyde ise afet sonrası yaşanması olası iş bulma sorunlarının giderilmesi için yasa oluşturabileceği düşünülmektedir.

6.8. Yaşanan diğer sorunlar

Yaşanması olası sorunlara ilişkin sorular sorularak bulgular başlıklar halinde incelenmiştir. Ancak doğrudan soru sorulmadığı halde madde kullanımı, davranış yönlendirme, medyanın etkisi, mahkeme sürecinde yaşanan sorunlar, doğruluğu kontrol edilmeden verilen bilgi, yeraltı emekliliği ve madende çalışma koşullarına ilişkin sorunların da yaşandığı görülmüştür. Bu sorunlara da bulgular arasında yer verilecektir.

6.8.1. Alkol Kullanımı

Yaşanan travmatik olayın ardından kazazedeler alkol kullanmaya başladıklarını ya da belli aralıklarla içilen alkol miktarının arttığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcının daha önce kullanmadığı ancak olaydan sonraki süreçte alkolü rahatlamak için kullandığı anlaşılmaktadır. Uyku sorunu olan katılımcı uyuyabilmek için alkol kullandığını şu sözlerle ifade eder:

“...Alkol denilen illete ve başvuru yaptım. Allah'a şükür ondan da soyutlandım, kurtuldum. Öyle bir şeydi ki birisi bir şey dese böyle hemen oturup ağlayacak şekildeydim. O da sadece uyutuyor beni. Aslında bana zarar da vermiyordu etkide göstermiyordu. Sadece uyutuyordu bu da bana yetiyordu (K12)”

Diğer katılımcı ise haftada bir kullandığı alkolün devamlı hale gelişini, işsizlik sorunu ile birlikte gösterdiği artışı şu cümlelerle anlatmıştır:

“...Hafta tatillerinde arkadaşlarla kullanıyorduk, devamlı değil. Olaydan sonra 6-7 ay işsizdik de onlarda çare aradık. Böyle böyle bayağı kullandık (K6)”

Bir diğerk katılımcı ise kendisini alkolik olarak tanımlamakta ve psikososyal destek almayı bırakmasının sebebi olarak da alkol almaya başlamasıyla rahatlamasını göstermiş, alkol bağımlılığını şöyle ifade etmiştir:

“...Mesela hiç içki hiç içmiyordum. Olaydan sonra alkolik olduk. Şimdi her hafta içiyorum. Hafta tatili iki gün oldu, her hafta içiyorum, her hafta içiyorum... (K9)”.

Alkol bağımlılığı gelişmiş kişilerde, zorlanmalar veya ruhsal sorunlar önemli bir tetikleyici olabilmektedir. Ancak bağımlılık gelişmemiş kişilerde stres bağımlılığa yatkın kişilerde alkole başlama sebebi olabilmektedir. Ancak zorlanma yaşayan herkes alkol bağımlısı olmamaktadır (Öztürk ve Uluşahin 2008). Yapılan bir çalışmada yeraltında çalışan maden işçilerinin alkol kullanmaya başlama zamanı incelenmiş. İşçilerin madende çalışmaya başlamadan önce %84,3 oranında, madende çalışmaya başladıktan sonra ise %15,7 oranında alkol kullanmaya başladıkları bulunmuştur (Kuzu 2014). Sonuç olarak; yaşanan maden kazası alkol kullanımını arttırıcı bir etken olsa da, net bir çıkarım yapabilmek için alkole başlama durumunu tetikleyebilecek biyolojik ve psikolojik yatkınlığın da araştırılması gerekir.

Katılımcılarda maden kazası sonrasında görülen alkol bağımlılığının uzun vadede maddi, ailevi ve sağlık sorunlarına sebep olacağı mevcut psikolojik sorunları ve yaşanması olası diğerk sorunları arttıracağı düşünülmektedir.

6.8.2. Yönlendirmeye açık olma

Afet sonrası dönemde afetzedelerin travma sürecinde sağlıklı karar alamadıklarını, yaşanan kaos ile birlikte yönlendirilmeye ne kadar açık olduklarını bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

“...13 yaşında bir çocuk değil, 10 yaşında bir çocuk değil 7 yaşındaki çocuk bile bizi, beni yönlendirebilecek kapasitede idi. Yani biz ayağımızın bastığı yeri görmüyorduk. Herkes bir yere çekiyordu bizi, biz de gidiyorduk. Ama biz insanların yanına kendimiz olarak gidemiyorduk. Birileri kulağımızdan tutacak, elimizden tutacak çekecek şekildeydik. Eylem planı yaptırıyorlardı gidiyorduk (K12)”.

Toplumsal düzenin sağlanması, afet sonrası bilinmezlik ve kaos halinin etkilerinin en aza indirilmesi afet yönetim sisteminde yapılması gereken çalışmalardır. Davranışlarının yönlendirilmesine bu denli açık olan kazazede koruyucu-önleyici hizmet çerçevesinde yaşaması olası belirsizlik ve sorunlara karşı bilinçlendirilmelidir.

6.8.3. Afet ve Medya

Maden kazasının ardından, kaza olan maden ocağı, Soma Bölgesi ve madende çalışan madenciler ile vefat eden madencilerin aileleri medyanın yoğun ilgisiyle karşılaşmıştır. Yaşanan vahim olay ülkemizde ve dünyada büyük yankı uyandırmıştır. Bir katılımcı asılsız haber yaptıklarını düşündükleri ve maden kazasının ardından geçen zaman ile birlikte ilginin azalması ile ilgili düşüncelerini ve bir gazeteci ile aralarında geçen diyalogu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...Şimdi olaylar olduğunda soğuk hava deposunun yanında bir arkadaşım denk geldi. Madendeymiş gibi anlattı. Olayı yaşamış gibi anlatıyor. Sağ olsun gazeteciler de körüklüyor. Bir gazeteciye numaramı vermişler, beni aradı. Görüşebilir miyiz, röportaj yapabilir miyiz dedi, yapabiliriz dedim. Fotoğraf, isim yok sadece anlatırım dedim sebebini sordu. Ben de siz olayı anlatıyorsunuz o da sadece reyting almak için. Benim böyle bir amacım yok dedi. Siz bu olayı şimdi savunuyorsunuz. Soma olayı, madencilerin olayı oldu. Siz bunu her zaman savunabilir misiniz diye sordum ses çıkmadı. Ben isterim bir günlük değil. Bu olay unutuldu. Hangi biri geliyor şuanda? Hiç biri gelmiyor. Medya daha sağduyulu davranabilirdi (K10)”.

Görüldüğü gibi katılımcı medyanın sağduyulu davranmadığını düşünmekte ve kaza sonrası gösterilen ilginin azaldığını ifade etmektedir. Türk Basınının Doğal Afetlere İlişkin Bakış Açısını Belirlemeye Yönelik Bir İnceleme adlı çalışmada 2009-2012 yılları arasında Türkiye’de ve Dünyada meydana gelen doğal afetlerle ilgili gelen Türk basınında çıkan 1234 haberin, 877 tanesi 1-7 gün arasında, 130 tanesi 8-14 gün arasında, 54 tanesi 15-21 gün arasında, 26 tanesi 22-28 gün arasında ve 147 tanesi 29 gün ve üzeri gündemde yer bulduğu belirlenmiştir.

Medya ile ilgili bir diğere ifade ise kazanın mahkeme sürecinin devam ettiği süreçte yapılan haberlerle ilgili sıkıntısını şöyle dile getirmiştir:

“...Mahkeme süreci de devam ettiği için arada birileri bir haber çıkartıyor, etkileniyorsun. Ya onlar benim arkadaşlarım, kardeşlerimdi yani. Aynı ekmeği paylaştık, yemeğimizi paylaştık (K7)”.

K7 ayrıca sosyal medyada kaza ile ilgili yapılan haberleri ve sosyal medyada takip ettiği arkadaşlarının maden şehitliğindeki fotoğraflarını gördüğünde etkilendiğini ve o sayfayı hemen kapattığını da ifade etmiştir. Ayrıca yukarıdaki ifadesinden de etkilenmesinin bu denli fazla olmasının sebebinin kazada şehit olan madenci arkadaşları ile arasındaki bağ olduğu düşünölmektedir.

Bir sonraki bölümde mahkeme sürecinde yaşanan sorunlara yer verilecektir.

6.8.4. Mahkeme Süreci

Kazanın ardından, kazanın yaşandığı kömür işletmesinin yönetim kurulu üyeleri, işletme müdürlerinin de aralarında bulunduğu sanıklar ‘olası kastla ölüme sebebiyet vermek’ ve ‘bilinçli taksirle ölüme neden olmak’ suçlarından Akhisar Ağır Ceza Mahkemesi’nde yargılanmaktadırlar. Devam eden dava süreci ilgili sıkıntılarını bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

“...Mahkeme devam ediyor, hala daha devam ediyor. Bendeki o sıkıntı da hani ne olup çıkacağı belli değil. Nereye bağladıkları belli değil. O yüzden psikolojik sorunum devam ediyor. Hiç olmamış bir şeyin suçu belki bize de kalacak (K7)”.

Katılımcı mahkeme sürecinin kendisinde yaşattığı psikolojik etkiyi ifade etmiş ve dava sürecinin uzunluğundan yana olan sıkıntısını dile getirmiştir. Katılımcıda ayrıca arkadaşlarının ölümü ile ilgili suçlanma korkusu da bulunmaktadır.

Bir diğere katılımcı ise Akhisar’da devam eden mahkemeye Soma’dan gidip gelmenin maddi olarak yıpratıcı olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“...Mahkemeye gidiyoruz. Kendi imkânlarımızla gidiyoruz. Bir yol 10 lira. Gel git 20 lira. Yeme içme derken, bıktırıyor artık. Gitmek

istemiyorum. Sonuçta kendimiz kurtulduk ama bakmakla yükümlü olduklarımız var (K6)''.

6.8.5. Doğruluğu kontrol edilmeden verilen bilgi

Maden kazası olduğu sırada maden ocağında bulunan işçilerden saatlerce haber alınamamış, beş güren kurtarma çalışmaları sonunda ölü ve yaralılarına ulaşılmıştır. Çalışmalar devam ettiği sırada, kazada dumana ve kömür tozuna maruz kalan işçilerin kimlikleri kısa sürede belirlenememiş ve bu durum bazı sorunlara sebep olmuştur. Doğruluğundan emin olmadan verilen bilgiler maden işçileri ve ailelerinin sorun yaşamasına sebep olmuştur. Bu durumu bir katılımcı şöyle ifade etmiştir:

“...Beni öldü biliyorlarmış. Birileri bana sarılıyor. Baktım kim sarılıyor abim, dayı oğlu, hala oğlum. Yerin altına girmişler. Onlar, abimle omuz omuza çıktık. Oradan hastaneye geldim 3-4 saat serum aldık, tedavi falan. Gece 04:00 – 05:00 de eve geldim. O zaman oğlum 4 yaşında uyumamış. Beni gördü “canım babacım” dedi. Şükrettim halime, sevindim. Oğlum sarıldı. Hepsi öldü biliyormuş beni zaten. Hastane hastane cesedimi arıyorlarmış (K6)''.

Bir başka katılımcı ise yaşadıkları sorunları şu sözlerle anlatmıştır:

“Olay olduğunda birileri abimi farklı eşimi farklı aramaları. Bana anlatılan, belediye görevlilerinden biri abimi arayıp benim cesedimi bulduklarını söylüyorlar. Abim kanser tedavisi gördüğü için zaten sıkıntılı. Sıkıntıya, strese gelemiyor. 2013'ten beri tedavi görüyor abim onu zaten duyunca kendine söylenen soğuk hava deposu olduğu yere hemen hemen- 1-1,5 km aşağı yukarı oradan oraya koşarak gidince sıırıslıklam terlemiş. Bir de oraya bakıyor bu kardeşim değil diyor. Bir adam anlattı bunu bana. “Abin geldi sanki ateş almış gibi sırtından buhar çıkıyordu” dedi. Eşimin arkadaşı mahallede konuşmuş falancanın eşi de ölmüş ama haber vermemişler diye bu da eşimin kulağına gitmiş. İlk 1 ay bocalamamız oldu. Ortılığı karıştıranlar çıkıyor elbet. Ama eşimin ve aile bireylerinin desteği ile birlikte aştık bu sorunu (K10).

Yaşanan olaylarda öldüğü düşünülen işçilerin sağ olduklarının anlaşılması aileleri için sevindirici bir haber gibi görünse de yaşanan travmanın etkilerinin kişilerde uzun vadeli soruna sebep olabileceği düşünülmektedir.

6.8.6. Yeraltı Emekliliği

16.06.2006 tarih ve 26200 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na göre:

- a) En az 20 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde sürekli çalışan ve bu işlerde en az 5000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri halinde 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanır.
- b) En az 25 yıldan beri Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işyerlerinde yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4000 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da 28 inci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın 8100 gün prim ödemiş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanır.
- c) 50 yaşını dolduran ve malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tâbi çalışmalarının en az 1800 gününü Bakanlıkça tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçirmiş olan sigortalılara da birinci fıkrada belirtilen diğer şartlarla yaşlılık aylığı bağlanır.

Buna göre; a maddesindeki şartları sağlayan işçiler yaklaşık 13,5 yılda, b maddesindeki şartları sağlayan işçiler yaklaşık 11 yılda ve c maddesindeki şartları sağlayan işçiler yaklaşık olarak 5 yılda emekli olabilmektedirler. Kaza sonrası işten çıkarılan ve tekrar madende iş bulamayan katılımcılar yeraltı emeklilik şartlarından yararlanamamakta ve emeklilik hakkını elde edememektedirler. Tekrar yeraltında çalışan ve çalışmak isteyen katılımcılar emeklilik şartlarını sağlamak için tekrar madende çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir. K5 sigortasının yer altında olduğunu ifade ederken; aşağıda üç katılımcının konuya dair ifadelerine yer verilmiştir:

“...Emeklilik şartları, yılları koşulları farklı olduğu için bizim avantajımız yeraltından. Benim yerüstünde sigortam olmadığı için sıfırdan başlamış olacağım ve bayağı bir çalışmam gerekecek (K2)”.

“...Benim zaten üç dört seneye ihtiyacım var. Bunu doldurmak için madene girmem şart. Çünkü başka türlü benim emekli olma şansım yok (K8)”.

“...Şimdi işin açıkçası sigortam yer altı sigortası. Dört senem daha var. Dört seneyi doldurmaya çalışıyorum (K11)”.

Emeklilik hakkı kazanmak isteyen katılımcıların tekrar madene girmesi gerekmekte aksi takdirde yaşları itibariyle emekli olma şansları neredeyse yoktur. Bu durum madende çalışmayı cazip kılan bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

6.8.7. Madende çalışma koşulları

Maden ocağında işçiler yerin binlerce metre altında çalışmaktadırlar. Güneş ışığından yoksun suni hava ile nefes alan işçiler, çalışma ortamında birçok tehlike ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Türk(2009), işçilerin yaşadığı fiziksel tehlikeleri toz, gürültü, kimyasal tehlikeler, biyolojik tehlikeler ve ergonomik tehlikeler olarak sınıflandırmıştır. Bu tehlikeleri ile karşı karşıya kalan ve karanlık bir ortamda çalışan maden işçilerinin psikolojik olarak tehlike altında olmaları da kaçınılmazdır. Buna iş yerinde yapılan kar amaçlı baskılar da eklenince, madende çalışma koşulları daha da zorlaşmaktadır. yaşadıkları baskıyı bir katılımcı şöyle ifade etmektedir:

“...Psikolojik olarak baskı çok var. Kömür biraz daha fazla çıksın diye sürekli üzerlerinde baskı kurulan kişiler var. Bu işçilere baskı nereden geliyor, üst merciden, üst merciye de daha üste merciden. En sondaki çalışan her zaman en çok psikolojik baskıyı gören. Bu belli bir zaman sonra tabii ailesiyle huzursuzluğa sebep oluyor. Yani işverenler de psikolojik olarak daha iyi bir duruma getirirse belki bunlar olmayacak. Adam bugün çalışıyorsa yarın işe gelmediği gün oluyor. Yorgunluktan değil haa, moral bozukluğundan. O gün morali bozulduğu zaman ertesi gün işe gitmiyor. Bu sefer buna ek olarak eşine zarar

veriyor, tartışıyor, kavga ediyor. Maddi zarar veriyor kendisine de (K2)''.

Zorlu çalışma koşullarından olumsuz etkilenen işçiler, sorunlarını aile üyelerine yansıttıklarında ise aile sisteminde sorun yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Ailenin işlevselliğini etkilediği düşünülen bu zorluklara karşılık her gün ölüm tehlikesi de bulunmaktadır. Bir diğer katılımcı yaşadıkları ölüm tehlikesini ve kaza geçirmekten yana olan korkularını şöyle ifade etmiştir:

''...Biz yeraltında aynı köstebek gibi çalışan ama yerüstündeki insanları da bir o kadar seven, akşamleyin işten çıktığında çok şükür bugün de kazasız kurtulduğumuzu anlatabilen bunu eşimizle, dostumuzla paylaşmasını bilen kişileriz (K12)''.

Günlük yaşamda bu denli zorlu bir işte çalışan ve ülke tarihinin en çok ölüm olan maden kazasına tanıklık etmiş işçilerin tekrar madende çalışmak istemeyecekleri düşünülmüştür. Ancak katılımcıların ifadeleri bu düşünceyi çürütmüştür.

Bir sonraki bölümde ise tekrar madende çalışmak isteyen katılımcıların, neden tekrar madende çalışmak istediklerine dair ifadeler incelenecektir.

6.8.8. Tekrar madende çalışmak isteyen katılımcılar

Yeraltı emekliliğine hak kazanmak isteyen işçilerin, iş bulmada yaşadığı sorunları daha önceki bölümde incelemiştik. Tekrar maden ocağında işe girmiş olan bir katılımcı bu durumun sebebini kısa ve net olarak şöyle ifade etmiştir:

''Ekmek parası. Yani başka yapacağımız bir şey yok (K14)''.

Kazadan sonra iş bulmada sorun yaşayan üç katılımcı ise tekrar maden ocağında çalışmak istemelerinin sebeplerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

''Denize düşen yılanı sarılır. Ya aileni bir köşeye atıp köye döneceğim, yâda ailemi dağıtmayacağım. Çünkü Soma'da iş maden (K3)''.

“Boş durmak kimse istemez. O imkân Soma’da %80 madende. Çiftçilik yaptık daha önce onlarla uğraştım biraz. Ama başka iş imkanı olmadığı için mecbur maden... (K6)”.

“...Bugün yine çalışacaksam madende çalışacağım çünkü Soma bölgesinde başka bir çalışma alanı yok (K12)”.

6.9. Psikososyal destek

Tablo 61: Psikososyal Destek Hizmeti Almaya İlişkin Tablo

K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14
-	-	-	-	-	+	-	+	+	+	-	+	-	+

Tabloya göre 14 katılımcıdan 6 kişi psikososyal destek almış, 8 kişi ise almamıştır. Destek almayan 8 kişiden 1 kişi ile iletişime geçilmemiş, 7 kişi ise bu hizmeti almayı reddetmiştir.

6.9.1. Psikososyal desteğe ilişkin görüşler

Psikososyal destek hizmetleri ile ilgili bilgiler araştırmanın kuramsal çerçevesinde yer almıştır. Bu bölümde ise katılımcıların psikososyal destek hizmetlerine ilişkin görüşlerine yer verilecektir. Bölüm içinde bu hizmetten alınan yararlar, hizmete ilişkin yorumlar ve bu hizmeti almayan ya da almak istemeyen katılımcıların duruma ilişkin nedenlerine ve görüşlerine yer verilecektir.

İlk olarak psikososyal destek hizmeti alması için kendisine ulaşılan ancak bu hizmetten yararlanmak istemeyen bir katılımcının ifadelerine yer verilecektir:

“Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında geldiler benim evime. Onlar da sizin gibi soru gibi değil de tam tersi destek amaçlı maddi destek var mıydı hatırlamıyorum. Kredi borcunuz var mı diye sordular. Dedim bunları neden soruyorsunuz? Ben direkt onu sordum. Dediler ki biz devlete bağlı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında geliyoruz.

Dedim hacı bana bunları geç. Benim iki tane evladım var görüyorsunuz. Bana dedim pedolog, psikolog 4 yaşındaki çocuğa pedolog lazım bugün için. Dedim bunları sağlayabiliyorsanız ne ala. Sağlayamıyorsanız dedim yolunuz açık olsun. Beni aradılar Sendika Bakanlığında arıyorlar. Neden arıyorlar? Biz oraya gidecekmışiz. Orada belediyenin arkasında bir yer açmışlar. Orada çocukla görüşeceklermiş. Dedim gitmeniz gerek yok. Neden gitmeyelim dedi eşim. Dedim gelsinler zor bir şey değil bu. Çocuğu dışarıya çıkardığımda çocuk nasıl bir arbede yaşıyor. Çocuk o esnada ana baba görmüyor (K3)”.

Bir diğer katılımcı ise psikososyal destek hizmeti almış ancak görüşmeleri farklı meslek elemanlarının yürütmesi sebebiyle görüşmelerini sonlandırdığını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“...Sizin gibi konuşmaya da geldiler. Her hafta 15 günde bir geldiler. Kimi gönüllü, kimi devletin görevlisi. Aynı kişi olmadığından her gittiğimde hep baştan anlatmak zorunda kaldım. Yararı olduğu da oldu ama tekrar anlatmak bıktırıyor belli zaman sonra (K6)”.

Görüşmelerin farklı meslek elemanları ile devam ettirilmesi şüphesiz ki görüşmelerin seyrini kötü etkileyecektir. Ancak afet gibi olağanüstü durumlarda, görüşmelerin aynı meslek elemanı ile devam ettirilememesi durumunda, görüşülen afetzedelerin olumsuz etkilenmelerini en aza indirmek amacıyla izlenebilecek bir yol K10 tarafından şöyle ifade edilmiştir:

“...Manevi desteğe ihtiyacım vardı hepsini gördüm. Kendileri gelemeseler de sık sık arayıp hal hatır sormaları, sorun olduğunda gel beraber takılalım demeleri, bu benim için büyük destek oldu. Hemen hemen olay olduktan sonra dört beş ay devam etti. Hem de psikoloğa gittim. Çünkü onlar haftada bir, bazen iki haftada bir çağırıyorlardı. Görüşenler değişti. Çünkü onlar haftalık olarak geliyorlarmış buraya gönüllü olarak haftada bir mesela bugün sizinle konuştum başka hafta başa bir arkadaş geliyordu. Ama pek etkilenmedim sonuçta aynı dosyayı inceliyorlar. Bir sonraki hafta kaldığımız yerden devam ediyorduk (K10)”.

Bir başka katılımcı ise görüşmelerini sonlandırma sebebini şöyle ifade etmiştir:

“Valla üç kere mi dört kere mi ne gittim, yalan söylemeyeyim. Bayağı bir konuştuk. İçkiye içince her şeyi unutmaya başladım sonra bıraktım (K9)”.

Görüşmeleri kendi kararı ile bitirenlerin aksine K14 ise bu hizmetten yararlandığını, yararlı bulduğunu, hizmeti veren meslek elemanlarının Soma'dan gitmeleri sebebi ile görüşmelerinin sonlandığını ancak hizmetin verilmeye devam edilmesi halinde görüşmelere devam etmek istediğini dile getirmiştir.

Kriz döneminde psikososyal destek ile afetzedenin kriz dönemini sağlıklı atlatması sağlanabilir. Aşağıda ifadesi yer alan katılımcı kaza sonrası dönemde gördüğü yararı şöyle ifade etmiştir:

“...Ya görüşmeyi ben sürekli istedim. Çünkü olayları yaşadıkça sessiz kaldıkça, böyle yürüdükçe, insanların görüntüsü... Yalnız kaldığımda mesela bayağı bir etkileniyordum, olay hep gözümün önüne geliyordu. Devamlı görüşmek istiyorlardı. Devamlı da görüşme yaptım çünkü anlatmak tam bir moral oldu bana. Bu şekilde atlattım (K8)”.

Araştırmanın kuramsal kısmında da bahsedildiği gibi afet, doğrudan afete maruz kalmasalar bile afeti yaşayanların ailesini de etkilemektedir. Yarı afetzede denebilecek, afetzede ile aynı sistem içinde yer alan bireyler de psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bir yandan da afetzedeği anlamak, olası tepkileri bilerek geribildirimde bulunmak ve sağlıklı girdi-çıkı ilişkisi sağlamak amacıyla da psikososyal destek hizmetinin yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Eşi ile birlikte bu hizmetten yararlanan bir katılımcı gördüğü yararı şu şekilde anlatmıştır:

“Bizi davet ettiler. Bizde zaten ilk yani gittiğimizden itibaren değişikliklerin olduğunu hissettiğimiz için devam ettik. Ben aşağı yukarı sabit olarak her hafta altı ay boyunca bu tedaviye aldım. Toplu görüşlere(grup çalışması kastediliyor) girdim. Orada da benden daha kötü olanları gördüm. Orada kendimin daha iyi olduğunu hissettim. Benden daha kötülerini vardı çünkü. Mesela ben atıyorum içerisine temiz hava bölgesinde iki duman çekmişim, en temizinden çekmişim yani. Dediğim adam içinden gelmiş tamamen içinden gelmiş. Ciğerleri bitmiş

mesela, fiziki şeylere maruz kalmış. Dumandan kaynaklanan sorundan tedavisi sürmekte. Eşi ve çevresi ile arasında iletişim de olmadığı için kendimi o konuda çok şanslı hissettim. Bana çok büyük faydası oldu. Ve bırakmadım. Sonra işte zamanla üç veya iki aya düşürdük. Orada beraber hatta eşli görüşlere katıldık biz hanım da dahil buna. O da zaten sadece benim iyi olmam için ben de alayım dedi. Hani en azından destek alayım da seni düzgün yönlendireyim dedi. Bilgi sahibi olup da bana destek olmak için (K12)”.

Yukarıdaki ifadelerle göre afetzedeye en yakın ilişki içinde bulunduğu, aynı sistem içinde yer aldığı eşi ve çocuğuna, sistemli bir görüşme planı çerçevesinde hizmet verildiğinde daha yararlı olacaktır. Bu durum sistem yaklaşımında bütünlük kavramının önemini ortaya koymaktadır.

Kişilerin katılım göstermemesinde sistemli hizmet verilememesinin yanı sıra kişisel özellikler ve algılama biçiminin de etkili olabileceği düşünülmektedir.

6.10. Gıda yardımı ve gıda yardımına ilişkin görüşler

Kaza sonrası bölgeye birçok kurum, kuruluş ve kişilerden yardım gelmiştir. Maddi desteğin yanı sıra gıda yardımı ve çocuklar için oyuncaklar gibi çok çeşitli yardımlar yapılmıştır. Katılımcılara herhangi bir yardım alıp almadıkları almışlar ise yararlı bulup bulmadıkları sorulmuştur.

K1, K2,K7 ve K10 daha çok ihtiyacı olanlara verilmesini istediklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun madenciler arasındaki bağın kuvvetli olduğunun göstergesi olarak düşünülmektedir. Aşağıda K7 ve K10'un ifadelerine yer verilmiştir:

“Ben almak istemedim ama muhtarlıktan getirmişler. Ben istemediğimi söyledim, un çuvalı da getirdiler sonra. Ancak muhtar çok fazla yardım kolisi olduğunu ve bitirmek zorunda olduğunu söyledi. Ben ihtiyacı olan herhangi birine verilmesini istedim, almak istemedim (K7)”.

“...Ben isterdim benden daha kötü durumda olan arkadaşlarım var onlara verilsin. Ben erzak istemedim. Onlara yardım edebilirlerdi. Erzak çözüm mü? Bence pek çözüm değil (K10)”.

K7'nin ifadesine göre bölgeye gönderilen yardımların fazla olduğu, istemediğini belirttiği halde tekrar geldiği anlaşılmaktadır. K10 ise talebinin dışında gelen yardımın uzun vadeli bir çözüm olmadığını belirtmiştir.

Fazla gelen yardımlara zıt olarak K3 kendisine herhangi bir maddi yardım gelmediğini şöyle dile getirmiştir:

“Bana beş kuruş yardım gelmedi. Hat safhada eşitsizlik. Eşitsizlik ne kelime... (K3)”.

Dağıtılan yardımlarda eşitsizlik olduğunu söyleyen K3 ile aynı düşünceleri paylaşan K11 düşüncelerini şu sözlerle dile ifade etmiştir:

“...Bazılarına çok çok veriliyor. Bu paylaşılıp eşit bir şekilde verilse daha iyi olur. Duyduklarımıza göre başka birileri getirmiş para vermiş, yardımlar olmuş epey ama bize öyle bir yardım olmadı. Belli şekilde paraları bölüp de herkese ona göre orantılı verilseydi daha iyi olurdu (K11)”.

Kaza sonrası maddi sorunlar ile birlikte eşit paylaştırılmayan yardımların, yardım almayan kişilerde değersizlik duygusu yarattığı düşünülmektedir. Aynı zor şartlarda çalıştıkları arkadaşlarının destek aldığını öğrenen katılımcıların değersizlikle beraber ihtiyaçlarını gideremeyecek maddi yetersizliğin kriz dönemini daha kötü bir hale getirebilecek ikinci, tetikleyici bir krizi yarattığı düşünülmektedir.

Van Depremi'nden sonra yapılan bir çalışmada yapılan yardımların ne kadar adaletli dağıtıldığı ile ilgili düşüncelerin yer aldığı tabloda yer alan en yüksek iki oran %52,5 hiç ve %27,2 ile çok az cevabı olmuştur(Yılmaz ve Işıtan 2012). Afet sonrası dağıtılan yardımların eşit olabilmesi ya da kişinin ihtiyacını tam karşılayabilmesi için sistemli bir afet yönetimine ihtiyaç vardır. Ancak afet çalışmaları ile ilgili bilgi ve deneyim sahibi olunmaması bu ihtiyacın giderilememesine neden olmaktadır.

Katılımcılardan iki tanesi ise aldığı yardımların yararlı olmadığını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Bir koli aldım. Onda da kuru birkaç gıda vardı. Bence pek yararlı değil. Maddi bir şeyi yok (K13)”.

“Onlar sadece geçici. Affedersin dileniyorum da beni başlarında savıyorlarmış gibi. Gerçek olan hakkımız, tazminat. 18-20 milyar(18-20 bin) falan. Kendime iş bulmaya çalışıyordum. Ya da bana devamlı iş sunsalardı. Ben kendimi dilenci gibi hissediyorum. Bana iş sağlasalardı daha iyi olurdu. Bizim psikolojimizi daha da bozdular. İşsiz kaldık 1 sene. İşsiz kaldıkça gelecek tazminatla avunuruz, iş yaparız, borçlarımızı öderiz. Onun derdiyle uğraştık. Olmadı. Daha da bozuldu yani. Bir koli makarnayla o beni 1 hafta 10 gün idare eder. Utanır oldum gelen kolileri almaktan. Dilenci durumuna düştük. Alacağımız vardı. Ölümünden döndük. Hiç kimse siz nesiniz diye sormuyor. Sadece partiler geliyordu. Ağzımıza bir parmak bal çalıyordu böyle yardım edeceğiz şöyle yardım edeceğiz, haklarınızı alacağız diye. İşinizi geri vereceğiz. İşimizi istiyoruz ama imkanlar da eskisi gibi olmasın (K6)”.

K6 kendisini dilenci gibi hissettiğini kalıcı ve devamlı çözüm olarak iş imkanının sağlanabileceğini dile getirmiştir. Siyasi partilerin de sözünü tutmadığını belirten katılımcının yardım almaktansa yardım alacak duruma düşmemeği yeğlediği anlaşılmaktadır. Sosyal hizmet mesleği de ihtiyacı olan bir bireye yardım etmektense, yardıma ihtiyaç duymayacak hale getirilmesini amaçlar.

Üç katılımcı ise aldığı yardımları yararlı bulmuştur. K5 aldığı iki koli erzak yardımının az da olsa destek olduğunu ancak yetmediğini ifade etmiştir. Aldıkları yardımları yararlı bulan iki katılımcı ise düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Kaymakamlıktan geldi, bir de birkaç yerden, derneklerden falan getirdiler. Allah razı olsun iki üç ay bizi idare etti yani. Ondan sonra işte kendi ayaklarımızda durmaya çalıştık (K8).

“Gıda yardımı aldım, maddi destek yardımı da aldım. Kaymakamlığın vermiş olduğu 500 TL bir maddi yardım oldu. Bir koli yardım da aldım. Dışarıdan gelen şehit aileleri için verilen yardımlardan

artan bir koli Ramazan paketi denilen bir yardım aldım. Giyim kuşam çocuklar için alındı, yani orada beğendiğini alıyorsun artık. Sağ olsun eşimiz dostumuz değil de yani duyarlı Türk Halkının gönderdiği yardımlardan aldık. İnsan o anda pazara çıkıp pazar yapmıyor. Bakkala gitmeye dermanı yok. Ayağına kadar geldiği zamanda bir hafiflik oluyor (K12)”.

K8’in çalışmaya başlayana kadar aldığı yardımları destek olarak görmüştür. K12’nin ise sosyal çevresinden yardım almadığı, ülke genelinde yapılan yardım kampanyalarından gelen yardımı aldığı anlaşılmaktadır. Görüşme içindeki diğer ifadelerinde de eskiye oranla daha asosyal olduğunu ifade eden katılımcının dışarı çıkmak istemediği dönemde evine gelen yardımları yararlı bulmuştur.

K14 ise erzak yardımı ile ilgili yaşadığı olayı aşağıdaki gibi anlatmıştır:

“...O gün köye gitmiştik. Evde geldiğimizde kapının önünde erzaklar varmış. Yani o kadar kötü hissettim ki kendimi, eşimle birlikte ağladık. Biz bunlara mı kaldık diye ağladık yani. Orada işte çocuk şeyleri falan vardı. Onları falan komple mahalledeki çocuklara dağıttık. Benim ihtiyacım yoktu zaten. Biz bu yaşta bu yardımlara mı kaldık diye kendimizi çok kötü hissettik (K14)”.

K14’ün kendi çocuğu olduğu halde gelen erzak yardımından ziyade çocuk için gelen yardımı bile dağıtması gelen gıda yardımına ilişkin düşüncelerini ve tepkisini özetlemektedir. Görüşmede gıda yardımı yerine kredisinin kapatılabileceğini ya da bir iki sene erteleyebileceklerini ifade etmiştir. Katılımcı sağlık sorunları sebebi ile bir süre çalışmamış, eşi ovaya(tarlada yevmiye karşılığı çalışmak) giderek destek vermiştir. Ancak kredi taksitlerini ödeyemeyen katılımcı sağlık sorunlarına rağmen tekrar çalışmaya başladığını ifade etmiştir.

Gıda yardımları afet sonrası süreçte standart erzak yardımını ifade eder. Kişiler aynı olayı tecrübe etmelerine rağmen o süreçte yaşadıkları sorunlar, hissettikleri duygular, ihtiyaçları değişmektedir. Standart yardım, hızlı olması bakımından yararlı olsa da ihtiyaca göre yardım modelinin geliştirilmesi yararlı olacaktır.

7. SONUÇLAR

7.1. Ailevi sorunlara ilişkin sonuçlar

Araştırmaya katılan 14 katılımcıdan 10 katılımcının ailevi sorun yaşamıştır. Ailevi sorun yaşayan 10 katılımcıdan 8'i sorun yaşamasına sebep olarak eskiye oranla daha sınırlı olma halini göstermiştir. Sınırlı olma halinin hem eşler arasında hem de baba-çocuk arasında sorunlara neden olmuştur. Katılımcıların eşlerine ve çocuklarına karşı daha tahammülsüz oldukları ve daha kötü davranmaya başladıkları anlaşılmıştır. Ailede soruna sebep olan bir diğer konu ise maddi yetersizliklerdir. Aile içi sorun yaşayan katılımcıların yarısı eşlerinden ve/veya ailelerinden destek aldığını belirtmiştir. Ailevi sorunları aşmada en yakındaki sosyal destek mekanizması olan ailenin etkili ve destekleyici olduğu görülmüştür. Ayrıca ailelerin sosyal destek çeşitlerinden en çok duygusal destek verdiği anlaşılmıştır. Katılımcılar ailelerinden aldığı sosyal desteğin yararlı olduğunu düşünmektedirler.

Ailevi sorunları yaşayan katılımcıların bir kısmı sorunları çözmede psikiyatriste ve psikoloğa başvurarak profesyonel destek almışlardır. Sadece 1 katılımcı ailesiyle birlikte psikososyal destek almıştır. Katılımcı aldıkları psikososyal desteği yararlı bulmuştur.

7.2. Yaşanan fiziksel sorunlara ilişkin sonuçlar

Araştırma bulgularında, beklenilenden az olarak sadece 3 katılımcının fiziksel sorun yaşadığı ifade etmiştir. Görüşmelerin devamında fiziksel sorun yaşamadığını ifade eden 3 katılımcı yaşadığı fiziksel sorunları dile getirmiştir. Katılımcılar ciddi bir fiziksel sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcı yaşadığı fiziksel sorunlara ilişkin fizyolojik bir neden bulunamadığından psikolog ve psikiyatrist ile hem konuşarak, hem de ilaç desteğine yönlendirerek yardım ettiklerini belirtmiştir.

7.3. Yaşanan psikolojik sorunlara ilişkin sonuçlar

Bulgularda en yüksek oranda karşılaşılan sorun ise psikolojik problemlerdir. Genel olarak bu sorunlar şöyle sıralanabilir: uykusuzluk, asosyal davranışlar, kapalı alan korkusu, aşırı sinirlilik, mezar ve ölüm korkusu, karanlıktan korkma ve karanlıkta uyuyamama, kaza ile ilgili rüyalar görme, titremeler, bağırma, olayı sık sık ve tekrar yaşama, unutkanlık.

Araştırmaya katılan 13 katılımcı psikolojik sorun yaşadığını belirtmiştir. Psikolojik sorun yaşayan 13 katılımcıdan 1'si sadece profesyonel destek, 6'sı sadece sosyal destek ve 6'sı ise hem profesyonel hem de sosyal destek almıştır.

Psikolojik sorunları aşmada hem aldıkları profesyonel destek hem de sosyal destek mekanizmaları etkili olmuştur. Katılımcıların birçoğu da aldıkları sosyal desteği yararlı bulmuştur. Katılımcılara en çok duygusal destek ve eşlik etme desteği verildiği görülmüştür.

7.4. Yaşanan çevresel sorunlara ilişkin sonuçlar

Katılımcıların küçük bir kısmı çevresel sorun yaşadığını dile getirmiştir. Yaşanan sorunların aşırı sinirli olma hali, maden kazasının ardından yapılan yorumlar ve sosyal çevrenin kaza hakkında konuşmaları olarak ifade edilmiştir. Yaşanan çevresel sorunlarda bir katılımcı destek almamış ve içinde bulunduğu sosyal çevreden uzaklaşarak çözüm üretmiştir. Çevresel sorun yaşayan diğer bir katılımcı ise arkadaş çevresinden duygusal destek görmüştür.

7.5. Yaşanan ekonomik sorunlara ilişkin sonuçlar

Kaza sonrası yaşanan ekonomik sorunların iş kaybına bağlı olarak yaşandığı görülmüştür. Katılımcıların geneli ekonomik sorun yaşadığını belirtmiştir. Yaşanan maddi sorunlar, çocukların ihtiyaçlarını karşılayamama, bankalara olan borcun ödenememesi ve para kullanımı konusundaki sorunlar nedeniyle kredi kartlarının ödenememesi şeklindedir.

Katılımcılar yaşanan ekonomik sorunlarla başetmede genel olarak sosyal destek mekanizmalarından yardım aldığını belirtmiştir. Alınan yardımı genel olarak yararlı bulunmuş ancak geçici olduğuna vurgu yapılmıştır.

7.6. Yaşanan iş ile ilgili sorunlara ilişkin sonuçlar

Katılımcıların yaklaşık yarısı kalıcı bir iş bulmada sorun yaşadıklarını söylemişlerdir. İş bulamayan bir katılımcı o dönemde eşinden destek görmüştür. İşe girebilen işçilerin ise tanıdık vasıtasıyla iş bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşçiler ayrıca kaza sonrasında eylemlere katıldıkları için ve kullandıkları ilaçlar sebebiyle işverenlerin kendilerini işe almadığını söylemişlerdir. İki katılımcı ise kalifiye elaman oldukları için iş bulmada sorun yaşamamışlardır.

7.7. Yaşanan diğer sorunlara ilişkin sonuçlar

Araştırmanın genel bilgiler kısmında yer almamasına rağmen yaşanan bazı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlardan ilki alkoldür. Alkol kullanımına yer verilmemiş ancak bulgularda iki katılımcının daha önce kullanmadıkları halde alkol kullanmaya başladığına ulaşılmıştır. Bir katılımcı ise belirli zamanlarda içtiği alkolü arttırdığını belirtmiştir. Katılımcılar, alkolü kullanmalarının sebebi olarak; rahatlama ve daha kolay uykuya dalma olarak açıklamışlardır.

Başka bir katılımcı kaza sonrası içinde bulunduğu ruhsal çöküntü nedeniyle davranışlarının kolayca yönlendirilebileceğini ifade etmiş, yönlendirildiğine dair örnek vermiştir.

Bir katılımcı habercilerin asılsız haber yaptıklarına şahit olduğunu anlatmış, reyting amaçlı haber yaptıklarını bir süre sonra bölgeye olan ilginin azalacağını ve medyanın sağduyulu davranmadığını ifade etmiştir. Bir başka katılımcı da kaza ile çıkan her haberden olumsuz olarak etkilendiğini belirtmiştir.

Bir diğer sonuç ise yanlış bilgi aktarımıdır. İki katılımcı verilen yanlış bilgi ile ailelerinin kendilerinin öldüğünün söylendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan biri ise özellikle bu durumun neden olduğu olumsuz etkilere dikkat çekmiştir.

Katılımcılar bölgedeki istihdam olanaklarının azlığından dolayı tekrar madende çalışmak istediklerini söylemişler; bazı katılımcılar bu durumdan zorunluluk olarak bahsetmişlerdir. Ayrıca kaza sonrası tekrar madende çalışmak istemeyen katılımcıların uzun süre iş bulamamasından dolayı tekrar madende çalışmak için başvurdukları sonucuna ulaşılmıştır. Tekrar madende çalışmak istemelerinin bir diğer sebebinin de yeraltı emeklilik hakkı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca katılımcıların ifadelerinden zor koşullarda çalışılmasının yanı sıra her çalışanın, kendisinin alt kademesinde çalışan kişiye baskı yapıldığı anlaşılmıştır.

7.8. Psikososyal desteğe ilişkin sonuçlar

Psikososyal destek hizmetlerinin değişen meslek elemanları, afetzedenin ailesine hizmet verilmesinde yaşanan sorunlar ve katılımcıların bu hizmeti kabul etmemesi sebebi ile etkin bir biçimde verilemediği görülmüştür. Ancak bölgeye gönüllü olarak gelen meslek elemanlarının bölgeden ayrılması da görüşmelerin devamlılığı açısından sorun yaratmıştır. Ancak düzenli bir dosya takip sistemi ile bu sorunun etkilerinin azaltılabileceği ve belki de sorunu engelleyebileceği bulunmuştur. Katılımcı aileleri ile birlikte aldığı psikososyal hizmetinden etkili bir hizmet almış ve yarar görmüşlerdir. Bu hizmeti alan diğer katılımcılara oranla da daha çok yarar gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

7.9. Gıda yardımı ve gıda yardımına ilişkin sonuçlar

Gıda yardımında ise sosyoekonomik etmenlerin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. İhtiyaç belirlenmeden standart yardım verilmesi yararının yanı sıra katılımcılara kendilerini dilenci gibi ve muhtaç hissettirdiği görülmüştür. Ayrıca uzun vadeli çözüm isteyen katılımcılar ve maddi durumu daha iyi olan katılımcılar gıda yardımını yararlı bulmazken ekonomik durumu daha kötü olan katılımcılar yararlı bulmuşlardır. Katılımcıların bir kısmı ise dağıtılan yardımlarda eşitsizlik olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir.

8. ÖNERİLER

Genelci yaklaşım çerçevesinde önerilere mikro, mezzo ve makro düzeyde bakmak yararlı olacaktır.

Mikro Boyutta: Araştırma sonuçlarında en yoğun yaşanan sorun psikolojik sorunlardır. Kazadan sağ kurtulan maden işçilerinin yaşadığı psikolojik sorunlar ve çözümü için verilecek hizmetler belirlenmelidir. Bu hizmetlerin başında psikososyal destek hizmetleri gelmektedir. Psikososyal destek hizmetinde yer alacak olan gönüllü ve bölgede görev yapan meslek elemanları belirlenmelidir. Gönüllü meslek elemanlarının daha çok krize müdahale sürecinde görev alması sağlanmalıdır. Uzun vadeli tedavi ve destek gereken maden işçilerine görüşmelerini aynı meslek elemanı ile yapabilmesi için bölgede görev yapan meslek elemanlarının yer alması sağlanmalıdır.

Kazazedenin afet sonrasında en çok etkileşimde bulunacağı kişilerin başında eşi ve çocukları gelmektedir. Yaşanması olası ailevi sorunların önüne geçebilmek ya da en aza indirebilmek için ailenin de bu hizmetten yararlanması şarttır.

Maden kazası aile sisteminin günlük yaşamda karşılaştığı bir durum olmadığından aile böyle bir durum karşısında nasıl davranması, tepki vermesi gerektiği konusunda bilgisiz olabilir. Afet sonrası dönemde afetten etkilenmiş ailelere ulaşarak, yaşanması olası sorunlar ve çözümleri hakkında bilgi verilmelidir.

Sosyal hizmet uzmanları bu dönemde ailenin ihtiyaçlarını belirlemelidir. İhtiyaç duyduğu hizmetler çerçevesinde her aileye özgün bir müdahale planı oluşturmalıdır.

İhtiyaçların karşılanabilmesi gereken kaynaklara Bu plan çerçevesinde verilen hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirmesi mutlaka yapılmalıdır. Madencilere ve ailesine sistemli, devamlılığı olan ve aynı meslek elemanı ile görüşme sağlanmalıdır

Madencinin eşi ile yaşadığı sorunları çözebilmek ya da önleyebilmek için aile danışmanlığı hizmetinin verilmesi yararlı olacaktır.

Çocukların davranış ve kişilik yapılarının önce aile içinde olduğundan çocukların etkilenmelerini önlemek ya da en az düzeyde etkilenmeleri için verilecek psikososyal desteğin yanında; çocuğun okul sisteminde yaşaması olası sorunların önüne

geçebilmek için verilmesi gereken hizmetler okul sosyal hizmetinin önemini ortaya koymaktadır. Yaşanan sorunlardan etkilenen çocuğun okul sisteminde de sorun yaşamaması ve sorunları çözmede etkin rol oynaması bakımından okul sosyal hizmeti büyük önem taşımaktadır. Her okul bünyesinde açılması gereken birimin sorumlusu sosyal hizmet uzmanı olmalıdır.

Ayrıca bu dönemde sosyal hizmet uzmanları tarafından koruyucu-önleyici hizmetler çerçevesinde madencilere madde kullanımı, medyanın olası olumsuz etkileri ve yönlendirmeye açık olma gibi yaşanması olası sorunlar ile ilgili bilgi verilmeli, olası sorunlar önlenmelidir.

Mezzo boyutta: Kazadan sağ kurtulan madenciler içinde buldukları sorunları sadece kendilerinin yaşadıklarını düşünebilirler. Kazadan sonra benzer sorunları yaşayan maden işçileri ile grup çalışmaları yapılmalıdır. Böylece işçiler içinde buldukları psikolojik durumu ve yaşadıkları sorunları normalleştirebileceklerdir. Ayrıca benzer sorunları aşmada birbirlerine yol gösterici olabilmeleri ve güçlendirilmeleri de sağlanacaktır.

Kazadan sağ kurtulan madencilerin çocuklarıyla düzenlenecek grup çalışmalarının düzenlenmesi de yararlı olacaktır. Psikososyal destek hizmeti veren meslek elemanlarının afet döneminde yoğun çalışacakları göz önünde bulundurulduğunda bu hizmetinin, okul sosyal hizmeti birimi tarafından verilmesi yararlı olacaktır.

Araştırma sonuçlarında ailesinden destek alan bireylerin bunun yanında geniş ailelerinden destek aldıkları ve bu desteği yararlı buldukları görülmüştür. Geniş aile ve arkadaş sistemini de içine katacak bir çalışma yapılması hem destek alan maden işçileri hem de destek veren kişilerin tükenmişlik yaşamalarını engellemek ve sorunlara daha bilinçli yaklaşmalarını sağlamak açısından önemlidir.

Makro boyutta: Yapılan görüşmeler ışığında yaşanan maden kazasının ardından afet yönetim sisteminin daha etkin ve sistemli çalışması gerektiği görülmüştür. Afet sisteminin yararlı ve etkin olabilmesi için afet yaşanmadan önce birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Her ilde jeopolitik ve çevresel etmenler göz önüne alınarak afet sonrası hizmetlere yönelik uygulama planı oluşturulmalı, oluşturulan planda her görev ve görev alacak personel net bir biçimde

belirlenmelidir. Ayrıca bölgeye gönüllü olarak gelecek her birimden birçok kişinin sistemli ve etkili bir destek verebilmesi amacıyla hangi birimlerde görev alacakları programlanmalıdır.

Afet sonrası yanlış bilgi dağılımının önlenmesi için sistemli ve gerçek bir bilgi aktarımı sağlanmalıdır. Her meslek grubunun ve arama-kurtarma, ilk yardım gibi hizmetlerde görev alan personelin yanlış bilgi vermenin olası sonuçları hakkında uyarı yapılmalıdır. Bilgi aktarımı tek bir sistem üzerinden yapılmalı ve sadece gerçek olan bilgilerin paylaşılması sağlanmalıdır.

Afet durumlarında verilen yardımların başında belki de gıda yardımı gelmektedir. Gıda yardımı verilirken önce ihtiyaçların belirlenmesi gerekmektedir. İhtiyaca göre yardım ve destek götürülmesi daha yararlı olacaktır. Ayrıca habersiz yardımların önüne geçilerek kişinin 'dilenci' gibi hissetmesi engellenecektir.

Afet sonrası afetzedelerin çevresel uyumunu korumak amacıyla, bölge halkının afetzede psikoloji, afetzedenin afet sonrası dönemde yaşaması olası sorunlar, nasıl destek verebilecekleri hakkında bilgi sahibi olmaları amacıyla eğitimler düzenlenmelidir. Çevresel sorunların önlenmesi ise için makro boyutta koruyucu-önleyici hizmet verilmelidir. Bölge halkı afet ve afet sonrası verilen hizmetlerin niteliği hakkında bilgilendirilmeli, kaza geçirmiş madencilerle empati kurmalarına yardımcı olunmalıdır.

Araştırma sonuçlarında işçilerin fiziki zorlukların yanı sıra iş ile ilgili psikolojik baskıya maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Maden işçilerinin iş yerindeki baskıyı aşabilmeleri için işveren ve işçiyi kapsayan eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Zorlu çalışma koşullarının işçiler üzerine etkileri konusunda işverenler bilinçlendirmelidir. Bu gereksinim endüstriyel sosyal hizmetin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca maden kazasına tanıklık etmesinin ardından tekrar maden ocağında çalışmaya başlayan işçilerin endişe ve korkularının giderilmesi ve işyerine uyumlarının sağlanması için gerekli hizmetin verilmesi gerekmektedir. Bu durum, endüstriyel sosyal hizmete olan ihtiyacı bir kere daha gözler önüne sermektedir.

Katılımcılar yaşanan travmaya rağmen yeraltı emeklilik haklarını kaybetmemek için tekrar madende çalışmak istediklerini ifade etmişlerdir. Yaşanan travma ile birlikte

tekrar maden ocağında çalışmak mevcut sorunları arttırabilir ve yeni sorunların yaşanmasına sebep olabilir. T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yapacağı düzenlemeler ile büyük maden kazalarına tanıklık etmiş işçilerin yerüstünde çalıştıklarında yeraltı emeklilik haklarının devam etmesine ilişkin yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yaşanan bir diğer sorun ise kaza sonrası madenden çıkarılan işçilerin yaşadığı işsizliktir. Türkiye İş Kurumu ile birlikte yapılacak ortak bir çalışma ile maden kazasından sağ kurtulan işçilerin istihdam edilmesi sağlanmalıdır.

9. KAYNAKLAR

AFAD Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2014.

Afetlerde Psikolojik İlk Yardım, Başbakanlık Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2011.

Afetlerde Psikososyal Destek Uygulama Rehberi, Türk Kızılayı, Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti. 2008.

Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği Somada Psikososyal Destek Merkezleri Projesi 31 Ocak 2015 Tarihi İtibariyle Soma Ve Dursunbey Psikososyal Destek Merkezleri Faaliyet Raporu, 2015.

Aktaş A, Sertel Berk H. Verilen sosyal destek ölçeği'nin psikometrik özellikleri. Psikoloji Çalışmaları Dergisi 2012, 32(2), s: 71-84.

Altıntaş H. Deprem kaynaklı afetler ve sağlık riskleri. İ: Halk Sağlığı İle İlgili Güncel Sorunlar Ve Yaklaşımlar, Grafker Matbaası, Ankara; 2009, s: 193-198.

Baykara Acar, Y. H. Acar. Sistem yaklaşımı, eko-sistem yaklaşımı ve sosyal hizmet, Toplum Ve Sosyal Hizmet Dergisi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, 2002, 13, (1,) 29–35.

Bilen M. Sağlıklı insan ilişkileri. Geliştirilmiş 5. Baskı, Armoni Ltd. Şti., Ankara

Bilgin N. Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar yaklaşımlar. 1. Basım, Bağlam Yayıncılık, İstanbul; 2013, s:344.

Bradford WS, Cahrls JH. Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler
Editör: Durdu Baran Çiftçi. 2. Basım, Nika Yayınevi, Ankara; 2015, s: 617-622.

Buz S. Afet Yönetimi ve Sosyal Hizmet. Sosyal Hizmet Sempozyumu'2001 Deprem
Ve Sosyal Hizmetler, Aydınlar Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara; 2001, s: 63.

Demirel S, Deprem ve sosyal rehabilitasyon çalışmaları. Sosyal Hizmet
Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme
Kurumu Genel Müdürlüğü ve UNICEF Türkiye Temsilciliği Ortak Yayını; Ankara;
2001, s:341-362.

Duyan V. Sosyal hizmet: temelleri-yaklaşımları-müdahale yöntemleri. Sosyal
Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara; 2010, s: 133-141.

Ergünay O. Afet Yönetiminde Kurumsal Yapılanma ve Mevzuat Nedir. Nasıl
Olmalıdır. İstanbul Depremini Beklerken Sorunlar ve Çözümler Bildiriler Kitabı,
İstanbul; 2008: s:97-108.

Güler Ç, Çobanoğlu Z. Afetler. 1. Baskı, TC Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık
Hizmetleri Genel Müdürlüğü Aydoğdu Ofset, 1994; s: 11-20.

Güvenli Sosyal Yaşam Eğitim Modülü Mehmetçik El Kitabı, 2014

Işıkkhan V. Kanser ve sosyal destek. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 2007; 1(4): s:
17-32.

İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları 2013. Türkiye İstatistik Kurumu İşgücü ve Yaşam Koşulları Daire Başkanlığı İşgücü İstatistikleri Grubu, 2014.

Janchill MP. Systems concepts in casework theory and practice, *Social Case Work* 1969, 50(2), 74-82.

Kadioğlu M. Afet yönetimi beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, Yayın No: 65, İstanbul; 2011.

Koç, H. Türk basınının doğal afetlere ilişkin bakış açısını belirlemeye yönelik bir inceleme. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2013 5(2), 121-137.

Kongar E. Sosyal çalışmaya giriş. Ay yıldız Matbaası AŞ, Ankara; 1972.

Krespi, M. An Investigation Of The Relationship Of Life Events And Social Support With Depression İn Dialysis Patients. Unpublished Master's Thesis, Boğaziçi University, İstanbul, 1993.

Kut S. Sosyal hizmet mesleği nitelikleri temel unsurları müdahale yöntemleri. Kendi Yayını, Ankara; 1988, s:92-99.

Kuzu A., Yeraltı Maden Ocaklarında Çalışan İşçilerin Çalışma Koşullarının Ruh Sağlığına Etkisinin Belirlenmesi. M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul(Danışman Doç. Dr. Gül ÜNSAL BARLAS).

Madencilikte Yaşanan İş Kazaları Raporu. 2010.

Manisa'nın Soma İlçesinde, Başta 13 Mayıs 2014 Tarihinde Olmak Üzere Meydana Gelen Maden Kazalarının Araştırılarak Bu Sektörde Alınması Gereken İş Sağlığı ve İş Güvenliği Tedbirlerinin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2014

Mavili Aktaş A, kriz durumları ve yalnızlık. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve UNICEF Türkiye Temsilciliği Ortak Yayını; Ankara; 2002, s:31.

Öztürk, M. O. A. Uluşahin. Ruh sağlığı ve bozuklukları. 11. Baskı, Tuna Matbaacılık., Ankara; 2008, s: 699.

Payne, M. Modern social work theory. Second Edition, Macmillan, 2014; s:101.

Sayı I. Olağanüstü koşullarda krize müdahalenin yeri ve önemi. Kriz Dergisi. 1992; 1(1): 4-7.

Soylu M. Afet okulu. 1. Baskı, Truva yayınları, İstanbul; 2011.

Şavur E. Tomas SA. Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. Kriz Dergisi. 2010; 18(1): 45-58.

Şengün H. 1999 Marmara depremleri ve türkiye'nin afet yönetimi sistemi. Sosyal Hizmet Sempozyumu 2001: Deprem ve Sosyal Hizmetler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Başbakanlık Sosyal Hizmetler Çocuk

Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü ve UNICEF Türkiye Temsilciliği Ortak Yayını; Ankara; 2001, s:224-237.

T. C. Resmi Gazete Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 16 Haziran 2006. Sayı: 26200, Başbakanlık Basımevi, Ankara

T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın yayınladığı Türkiye Afet Müdahale Planı, 2013

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014. Ankara.

Taylor, Antony James William, and A. G. Frazer. Psychological sequelae of operation overdue following the DC10 air crash in Antarctica. Department of Psychology, Victoria University of Wellington, 1981.

Tomanbay İ. Depremde insan, insanda deprem. Sosyal hizmet sempozyumu'2001 deprem ve sosyal hizmetler, Aydınlar Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara; 2001, s: 404-416.

Tozman B. Türkiye Madencilik Sektöründe İş Kazalarının İstatistiksel Analizi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir; 2010(Danışman : Prof. Dr. Adnan KONUK).

Trakofler KM, Vaught C. Psycho-social issues in mine emergencies: the impact on the individual, the organization and the community. minerals. 2012; 2(2): s: 129-168.

Tuncay T. Afetlerde sosyal hizmet 1999 yılı marmara ve bolu-düzce depremleri sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları. Özbay Ofset Matbaacılık, Ankara; 2004.

Türk M., Madenlerde işçi sağlığı. Toplum ve Hekim Dergisi, 24-6, 2009

Türkiye Büyük Millet Meclisi Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. 2010.

Wills, T.A. (1991). Social support and interpersonal relationships. In M. S. Clark (Ed.), Review of personality and social psychology: Prosocial Behavior Vol 12, pp. 265-289, Newbury Park, CA: Sage.

Yaman ÖM, Erten R. Türkiye sosyal hizmet birikiminde doğal afetler bibliyografik bir değerlendirme(1950-2013). Açılım Kitap, İstanbul; 2015.

Yıldırım A., Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Geliştirilmiş 8. Baskı 2011;s:188-242.

Yıldırım K. Sosyal hizmet. 1. Baskı, Sakarya Kitabevi, İstanbul, 2007.

Yıldırım N. Yıldırım K. Sosyal hizmete giriş. 1. Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya 2008; s:107-114

Yılmaz B. Afetlerde psikososyal gereksinim ve kaynak belirleme. Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Psikososyal Uygulamalar Katılımcı Kitabı, 2011, S22-31.

Yılmaz, S. Işıtan İ. Doğal afetlerin psiko-sosyal sonuçları: van depremi örneği. Toplum Bilimleri Dergisi 2012, 6.(11); 7-30.

Yolcuoğlu, İ. G. Bireylerle, ailelerle, gruplarla ve toplumla sosyal hizmet, İstanbul: Nar Yayınevi, 2014, s:24-36.

Yolcuoğlu, İ. G. Toplumsal işlevsizlik, İstanbul: Nar Yayınevi, 2013, s:26.

Zastrow, C. Sosyal hizmete giriş, Çev. Durdu Baran Çiftci, 2. Baskı, Nika Yayınevi, Ankara; 2010, s: 16-20.

10. EKLER

10.1. EK 1: Görüşme Soruları

1. Yaşınız:
2. Medeni durum:
3. Evli ise çocuk sayısı:
4. Evde kimler ile yaşadığı:
5. Eviniz kira mı yoksa kendinizin mi?
6. Eğitim durumu:
7. Doğduğunuz yer:
8. Maden kazası sırasında en güçlü hissettiğiniz duygu nedir?
9. Bu duyguyu 1'den 10'a kadar 1 en az 10 en yüksek olmak şartıyla değerlendirir misiniz?
10. Aynı duyguyu şuan 1'den 10'a kadar değerlendirir misiniz?
11. Kazadan ne kadar etkilendiğinizi düşünüyorsunuz?(Az,orta,çok)
12. Kaza sonrasında ailevi sorunlar yaşadınız mı?
13. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
14. Ailevi sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
15. Ailevi sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
16. Ailevi sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
17. Ailevi sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?
18. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
19. Kaza sonrasında iş ile ilgili sorunlar yaşadınız mı?
20. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
21. İş ile ilgili sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
22. İş ile ilgili sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
23. İş ile ilgili sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
24. İş ile ilgili sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?

25. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
26. Kaza sonrasında fiziksel sağlığınız ile ilgili sorunlar yaşadınız mı?
27. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
28. Fiziksel sağlığınız ile ilgili sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
29. Fiziksel sağlığınız ile ilgili sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
30. Fiziksel sağlığınız ile ilgili sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
31. Fiziksel sağlığınız ile ilgili sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?
32. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
33. Kaza sonrasında psikolojik sağlığınız ile ilgili ile ilgili sorunlar yaşadınız mı?
34. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
35. Psikolojik sağlığınız ile ilgili ile ilgili sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
36. Psikolojik sağlığınız ile ilgili sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
37. Psikolojik sağlığınız ile ilgili sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
38. Psikolojik sağlığınız ile ilgili sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?
39. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
40. Kaza sonrasında çevresel sorunlar yaşadınız mı?
41. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
42. Çevresel sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
43. Çevresel sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
44. Çevresel sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
45. Çevresel sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?

46. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
47. Kaza sonrasında ekonomik sorunlar yaşadınız mı?
48. Yaşamış iseniz bu sorunlar nelerdir?
49. Ekonomik sorunlarla başa çıkarken en çok kimlerden destek aldınız?
50. Ekonomik sorunlarla başa çıkarken destek aldığınız bu kişiler size nasıl destek verdi?
51. Ekonomik sorunlarla başa çıkmak ne kadar zamanınızı aldı?
52. Ekonomik sorunlarınızın gerçekten sonlandığını düşünüyor musunuz?
53. Cevabınız hayır ise; devam eden sorunlarınız nelerdir ve ne ölçüde devam etmektedir?
54. Ailenizin ve sosyal çevrenizin verdiği desteğin yararlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
55. Bu dönemde aileniz, aile dışından herhangi bir maddi destek aldı mı? Almış ise ne tür bir destek almıştır?
56. “Maden kazası gibi afetlerin ardından afetzedelerin ve ailelerinin psikolojik, çevresel sorun yaşamamaları ya da yaşadıkları bu tür sorunları sağlıklı bir biçimde atlatabilmeleri için devlet tarafından verilen desteğe psikososyal destek denir”

Siz ve aileniz psikososyal destek aldınız mı?

57. Almış iseniz size ve ailenize yararlı olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
58. Çalışıyor musunuz? Tekrar aynı maden ocağında çalışmak ister misiniz? Neden?
59. Şuan kazadan önceki hayatınıza ve düzeninize dönebildiğinizi düşünüyor musunuz?

Evet ise; bunu nasıl başardınız?

Hayır ise; sebebi veya sebepleri nedir?

10.2. EK 2: Etik Komisyon İzni

CELAL BAYAR
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

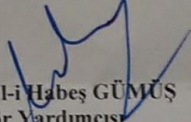
19 - 11 - 2015

Sayı : 66325398-903.07.01- 10514 - 14313
Konu : Etik Komisyon Başvurusu Hk.

Sayın Güler DOYMAZ
Manisa Sağlık Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü
Araştırma Görevlisi
MANİSA

İlgi :Bila tarihli Etik Komisyon başvurunuz.

“Maden Ocağında Ölümlü İş Kazasına Tanıklık Etmiş Maden İşçilerinin Sosyal Destek Mekanizmalarının İncelenmesi-Soma Örneği” başlıklı araştırma dosyanız Etik Komisyonun 18.11.2015 tarih ve 2015/09 sayılı toplantısında görüşülmüş olup, araştırmanın etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.
Bilgilerinizi rica ederim.

Prof.Dr.Bilal-i Habes GÜMÜŞ
Rektör Yardımcısı
Etik Komisyon Başkanı

Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğü Muradiye Kampüsü 45030 MANİSA
Tel: (0 236) 201 10 00 Fax: (0236) 201 14 40
e-Posta: personel@cbu.edu.tr Web Adresi: <http://personel.cbu.edu.tr>

Bilgi için: M. ÇAPUR
Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
(0 236) 201 12 68

10.3. ÖZGEÇMİŞ

Adı	Güler	Soyadı	AYDIN
Doğum yeri	Salihli	Doğum tarihi	09.02.1990
Uyruğu	T.C.	Tel	0554419665
e-mail	doymazguler@gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora		
Yüksek Lisans		
Lisans	Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü	2012
Lise	Sekine Evren Anadolu Lisesi	2008

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre(Yıl-Yıl)
Sosyal Hizmet Uzmanı	Özel Öz-İlgi Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi	2012-2012
Sosyal Hizmet Uzmanı	Özel Ege Hayat Bakım Merkezi	2012-2013
Araştırma Görevlisi	Celal Bayar Üniversitesi	2013-

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama	Konuşma	Yazma
İngilizce	İyi	İyi	İyi

Yabancı Dil Sınav Notu								
YDS	ÜDS	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE
	81,25							

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı	80,21	83,30	74,53

